

**SOSYO-EKONOMİK KALKINMADA
FİZİKİ, BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE:
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ**

Habib KARAÇAY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA
ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HAZİRAN 2008
ANKARA**

Habib KARAÇAY tarafından hazırlanan “Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşeri ve Sosyal Sermaye: Vakıflar Genel Müdürlüğü Örneği” adlı bu tezin Yüksek Lisans olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem VAROL .....
Tez Danışmanı, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği ile Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Serap KAYASÜ .....
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem VAROL .....
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan MIHÇI .....
İktisat Tarihi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Tanyel Özelçi ECERAL .....
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL .....
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tarih: 23/06/2008

Bu tez ile G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Nermin ERTAN .....
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Habib KARAÇAY

**SOSYO-EKONOMİK KALKINMADA FİZİKİ, BEŞERİ VE SOSYAL
SERMAYE: VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Habib KARAÇAY

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**
Haziran 2008

ÖZET

1960'lı yıllara kadar sermaye, üretime katılan makine ve teçhizat gibi fiziksel değerleri nitilemekte iken, beşeri ve sosyal sermayenin de iktisat literatüründe yerini almasıyla sermaye kavramının yeniden tanımlanması gereği ortaya çıkmıştır. Klasik iktisat öğretisinde fiziksel boyutuyla değerlendirilen sermaye, bugün üretime pozitif katkısı olan her türlü maddi ve maddi olmayan iktisadi değerler ile birlikte nitelendirilmektedir. Bu bağlamda ekonomik kalkınma, fiziksel sermayenin yanı sıra insanın gelişiminin, ilişkilerinin ve yaşam kalitesinin, bireyin yaşadığı kurumsal yapıyı oluşturan sosyal ve beşeri tüm dinamik faktörlerin etkileşimi altında belirlenmeye başlamıştır.

Gelişen sermaye kavramı ile birlikte kalkınma politikaları da değişmeye başlamış, gelişmekte olan ülkelerde bu politikaların yürütülmesinin zorluğu nedeniyle merkezi yönetimin ve merkezi yönetim altındaki kamu kurum ve kuruluşların sermaye türlerini güçlendirmesindeki rolü de ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı sosyo-ekonomik kalkınmada Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü fiziki, beşeri ve sosyal sermaye yatırımları açısından değerlendirmek ve sunulan hizmetlerin etkilerini ortaya koymaktır.

Bilim Kodu : 801.1024
Anahtar Kelimeler : Vakıf, Vakıflar Genel Müdürlüğü, sosyo-ekonomik
kalkınma, fiziki sermaye, beşeri sermaye, sosyal sermaye
Sayfa Adedi : 135
Tez Yöneticisi : Yrd. Doç Dr. Çiğdem VAROL

**THE PHYSICAL, HUMAN AND SOCIAL CAPITAL IN SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF GENERAL DIRECTORATE OF
PIOUS FOUNDATIONS
(M.Sc. Thesis)**

Habib KARAÇAY

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
June 2008**

ABSTRACT

Until the 1960's term "*capital*" has qualified the physical values as machine and equipment, it has been needed to be redefined with the introduction of social capital to the economics literature together with the human capital. Today, the capital, which is assessed in terms of its physical dimension in classical economics discipline, is characterized with the economics values both with or without material assets having positive contribution to the production. In this context, the economic development is started to be designated under the interaction of human development, relationship, living standarts, and under the social and human all dynamic factors, forming the corporate frame in which the human being live as well as the physical capital.

Together with the developing notion of capital, the development policies were also started to be changed and as a result of the difficulty in the application of these policies in developing countries, the role of central authority and the public body under this authority, on the strenghtening of capital types was arosen. The aim of this study is to evaluate the General Directorate of Pious Foundations in terms of the physical, human and social investments and to indicate the effects of its services.

Science Code : 801.1024

Key Words : Foundation, General Directorate of Pious Foundations, socio-economic development, physical capital, human capital, social capital

Page Number: 135

Adviser : Yrd. Doç. Dr. Çiğdem VAROL

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, her zaman yanımda olan Sayın Hocam Yrd. Doç. Çiğdem VAROL’a,

Tez çalışmalarım süresince desteklerini esirgemeyen Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü Emlak Şube Müdürlüğü çalışanlarına, çalışmalarım için gerekli verilerin sağlanmasında yardımcı olan Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne,

Tecrübelerinden ve bilgi birikiminden faydalandığım ablam Hatice KARAÇAY ÇAKMAK’a,

Manevi destekleriyle her zaman yanımda olan annem Rabia KARAÇAY’a, sevgili eşim Ebru KARAÇAY’a ve oğlum Yusuf Ali KARAÇAY’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
RESİMLERİN LİSTESİ	xiv
HARİTALARIN LİSTESİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvi
1. GİRİŞ	1
2. SERMAYE KAVRAMI VE SOSYO-EKONOMİK KALKINMADA SERMAYE	7
2.1. Fiziki Sermaye	10
2.2. Beşeri Sermaye	11
2.2.1. Beşeri sermaye ve büyüme modelleri	14
2.2.2. Beşeri sermayenin ölçümü	18
2.3. Sosyal Sermaye	21
2.3.1. Sosyal sermaye kavramının gelişimi	22
2.3.2. Sosyal sermayenin düzeyleri ve türleri	28
2.3.3. Sosyal sermayenin ölçümü	30
2.4. Sermaye Türlerinin Karşılaştırılması	35
2.4.1. Beşeri sermaye ile sosyal sermayenin tamamlayıcılığı	37

Sayfa

2.4.2. Beşeri sermaye ile fiziki sermayenin tamamlayıcılığı.....	38
2.5. Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Sermaye Türlerinin İlişkisi.....	39
2.5.1. Ekonomik kalkınma ve beşeri sermaye ilişkisi.....	41
2.5.2. Ekonomik kalkınma ve sosyal sermaye ilişkisi.....	43
3. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ’NÜN SERMAYE KAVRAMLARIYLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ	47
3.1. Vakıf – Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	47
3.1.1. Tarih içinde vakıflar	50
3.1.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevleri – teşkilat yapısı.....	52
3.2. Araştırma Yöntemi.....	55
3.3. Vakıflar ve Fiziki Sermaye.....	57
3.3.1. Kent mekânı oluşumuna katkıları.....	57
3.3.2. Yatırımlara katkısı.....	60
3.4. Vakıflar ve Beşeri Sermaye.....	86
3.5. Vakıflar ve Sosyal Sermaye.....	96
5. SONUÇ.....	114
KAYNAKLAR.....	117
EKLER.....	123
EK – 1 Vakıflar ile vakıflar haftasına katılanlara yapılan görüşme soruları.....	124
EK – 2 Yardım hizmetlerinden yararlananlara yapılan görüşme soruları.....	128
EK – 3 Vakıf haftasına katılanlar ile vakıflara yapılan görüşme sonuçları.....	130
EK – 4 Yardım hizmetlerinden yararlananlara yapılan görüşme sonuçları.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	135

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Brezilya’da büyümenin kaynakları (1970–1980).....	14
Çizelge 2.2. Sosyal sermayenin farklı tanımları, amacı ve analizi.....	28
Çizelge 2.3. Putnam’ın sosyal sermaye endeksi bileşenleri	32
Çizelge 2.4. Sosyal sermaye göstergeleri	34
Çizelge 2.5. Beşeri ve sosyal sermaye ayrışmaları	37
Çizelge 3.1. Sermaye türleri ile Vakıflar Genel Müdürlüğü	55
Çizelge 3.2. Kat karşılığı inşaat işinden gelen taşınmaz sayısı.....	70
Çizelge 3.3. Yap – işlet – devret modeli ile değerlendirilen taşınmaz sayısı.....	74
Çizelge 3.4. 2003-2007 yılları arasında restore et-işlet-devret modeliyle ihale kararı alınarak çalışmalara başlatılmış gayrimenkullerin sayısı.....	79
Çizelge 3.5. 2003–2007 yılları arasında restore et-işlet-devret modeliyle ihale edilerek değerlendirilen gayrimenkullerin sayısı.....	80
Çizelge 3.6. Uygulanan modellerin sosyo – ekonomik getirileri	81
Çizelge 3.7. Vakıflar Genel Müdürlüğü öz kaynak dağılımı ve oranları	82
Çizelge 3.8. Vakıflar Genel Müdürlüğü ödenek tutarları ve oranları	83
Çizelge 3.9. Yıllar itibariyle Türkiye’nin beşeri kalkınma indeksi	87
Çizelge 3.10. Türkiye’nin beşeri kalkınma indeksi, 2005	88
Çizelge 3.11. Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı öğrenci yurtlarından mezun olanların bulundukları görevler	91
Çizelge 3.12. 2007–2008 yılında burs verilen öğrenci kontenjanının bölgelere göre dağılımı	92
Çizelge 3.13. 2007 yılında Vakıf Gureba Hastanesi’nde bakılan hasta sayıları.....	94
Çizelge 3.14. Yıllar itibariyle onarımı ve restorasyonu yapılan eser sayısı ve harcamaları	101

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.15. Yıllar itibariyle imaret ve yararlanan sayısı.....	105
Çizelge 3.16. 2007 Yılında muhtaç aylığı alanların muhtaç türlerine göre bölge müdürlüklerine dağılımı.....	106
Çizelge 3.17. Vakıflar Genel Müdürlüğü ile sosyal sermaye göstergelerinin İlişkilendirilmesi.....	112

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Yatırımlar	11
Şekil 2.2. İçsel büyüme modeli ve belirleyicileri	17
Şekil 2.3. Beşeri kalkınma indeksi	21
Şekil 2.4. Sosyal sermayenin düzeyleri ve türleri	29
Şekil 3.1. Vakıfların sınıflandırılması	50
Şekil 3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yatırımların ele alınış biçimi	62
Şekil 3.3. Yıllar itibariyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan kat karşılığı işler	69
Şekil 3.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü öz kaynak dağılımı	83
Şekil 3.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü harcama kalemleri	84

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. a- İstanbul İli, Kadıköy İlçesi örneği.....	70
Resim 3.1. b- Kayseri İli, Melikgazi İlçesi örneği.....	71
Resim 3.1. c- Ankara İli, Mamak İlçesi örneği.....	71
Resim 3.2. a- İstanbul Park (Formula – 1).....	75
Resim 3.2. b- Kayseri Park.....	75
Resim 3.3. a- Ankara – Çengelhan.....	77
Resim 3.3. b- İzmir – Çeşme, Kanuni Kervansarayı.....	78
Resim 3.3. c- İstanbul – Şişli, Valide Apartmanı.....	78

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün taşınmaz sayısının illere göre yoğunluk haritası	86
Harita 3.2. Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının eser sayısına göre iller bazında yoğunluk haritası	100

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
UNDP	United Nations Development Programme
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
SARD	Social Analysis and Reporting Division

1. GİRİŞ

Ekonomik kalkınma, II. Dünya Savaşından sonra, gerek yeni siyasi bağımsızlıklarını ilan eden az gelişmiş ülkelerin, gerek savaş sonrası ekonomilerini düzeltmeye çalışan batı ülkelerinin ekonomik gelişmelerini sağlama amacıyla oluşmuş ve ortaya çıktığı dönemde oldukça popülerlik kazanmış bir disiplin/bilim dalının (kalkınma iktisadı) temel sorunsalıdır. O günkü dönemden bugüne kadar geçen sürede ekonomik kalkınma kavramının ele alınış biçimi ve kavramın öne sürdüğü çözüm önerileri oldukça farklı bir nitelik kazanmıştır.

Yaşanan bu değişim sürecini üç esas dönem altında değerlendirmek mümkündür. 1950-60'ların geleneksel kalkınma anlayışı, 1970-80'lerde egemen olan liberal kalkınma çabaları ve 1990 sonrası yeni neoliberal anlayış.

1950 – 60'lı yıllarda geleneksel kalkınma yaklaşımında esas olarak “sanayileşme, emeğin hareketliliği, hızlı sermaye birikimi ile aktif ve planlamacı devlet” konuları incelenmiştir. Bu dört stratejik konu ekonomik kalkınma sürecinde birbirini besleyen ve etkileyen bir yapı göstermektedir. Şöyle ki, emeğin hareketliliği ile yani kırdan kente göç ile kentleşme ve sanayileşme gerçekleşecek, sanayileşme ise aktif ve müdahaleci bir devletin koruması altında hızlı sermaye birikimini yaratacak ve bu hızlı sermaye birikimi de kente göç olgusunu ve dolayısıyla sanayileşmeyi hızlandıracaktır. Sonuçta birbirine bağlı bu zincir sanayileşme ile eş anlam ifade eden ekonomik büyümeyi ve ekonomik büyümeyle eş anlamlı kabul edilen ekonomik gelişmeyi yaratacaktır.

Geleneksel kalkınma politikalarının temeli Keynesyen (Harrod-Domar büyüme modeli) büyüme teorilerine dayandırılmış ve bu teori çerçevesinde iki üretim faktörü olarak emek ve fiziki sermaye değerlendirilirken, tasarruflara (iç ve dış) ayrı bir önem atfedilmiştir. Bu çerçevede, elde edilen GSYİH artışı iktisadi kalkınma ile eşdeğer olarak kabul edilmiştir.

Ancak, geleneksel kalkınma modelinin içinde barındırdığı ciddi açmazları ve zaafı bulunmaktadır ve bu açmazların yarattığı olumsuzluklar 1970’li yıllara gelindiğinde kendisini iyiden iyiye göstermeye başlamıştır. Gelişmeyi indirgemeci bir yaklaşım içerisinde değerlendirerek, yalnızca ekonomik büyüme boyutunu ele alan geleneksel kalkınma anlayışı, bu anlamda beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Esas çıkış noktası batı ülkelerinin iktisadi gelişmesini sağlamaktan çok, azgelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum niteliğindeki farklılıkları azaltmakken, 1970’ler dünyasında azgelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerle gelir farklılığının giderek açıldığı gözlenmiştir.

1970’li yılların ve hatta 1960’lı yılların sonu, yalnızca azgelişmiş ülkelerin ekonomik bunalım yaşadığı dönem olmamıştır. Bu dönem dünya kapitalizm bunalımının yoğun bir biçimde yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle sanayileşmiş ülkeler iki petrol krizinin peşi sıra Keynesyen refah devleti politikalarını terk ederek, neoliberal politikalara dönüş yapmışlardır. Yeni kapitalist sistemde, ekonomik ve politik yeni düzenlemelere paralel biçimde yeni kalkınma politikaları ortaya konulmuştur.

1970’li yılların yeni kalkınma politikaları içsel kalkınma anlayışı çerçevesinde ülkelerin öz kaynaklarına, içsel dinamiklerine dayanarak gelişmesi ve büyümesini getirmektedir. İçsel kalkınma yaklaşımının yanı sıra bu dönemde yeni bir kavram ve yeni bir yaklaşım daha kalkınma iktisadında yerini almıştır: sürdürülebilir kalkınma. Batı dünyasının son yüzyılda elde ettiği yüksek büyüme hızının gelişmeyi beraberinde getirmediği, aksine insan ve çevre faktörü üzerinde olumsuz etkiler yarattığı düşüncesi, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını popüler hale getirmiştir. Yenilenemez kaynakların israfı, çevre kirliliği, enerji bunalımı, yoksulluk problemleri gibi konuların bir adım daha ötesine gidilmesi gereği, ancak 1990’lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır.

1970 sonrası olarak değerlendirdiğimiz ikinci dönemde yeni kalkınma politikaları ile birlikte yeni büyüme teorileri de geliştirilmiştir. Bu dönem zarfında, ilk dönemde egemen olan Keynesyen politikaların ekonomik gelişme ve büyüme kuramları üzerindeki etkisi giderek kaybolmuş; hem büyüme, hem gelişme teorilerinde

neoliberal paradigma egemen olmuştur. Solow-Swan büyüme modeli olarak da adlandırılan neoklasik büyüme modelinde yine yalnızca emek ve fiziki sermaye göz önüne alınmıştır. Bu büyüme modelinde teknoloji dışsal bir değişken olarak ele alınmıştır. Bu büyüme modelinin iki önemli sonucu söz konusudur: (1) Uzun dönem denge büyüme oranının belirlenmesinde hükümet politikalarının etkisi yoktur. (2) Gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkelerin uzun dönem büyüme oranları uzun vadede birbirine yakınsayacaktır. Neoklasik büyüme teorisinin politika önermelerine göre azgelişmiş ülkelerin aktif ve müdahaleci devlet politikalarını devam ettirmeleri anlamlı değildir; azgelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki gelir farklılığı uzun vadede yüksek büyüme oranlarıyla yok olacaktır.

Ancak, 1990'lı yıllara gelindiğinde, gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkelerin büyüme oranlarının yakınsamadığı ve hatta ıraksadığı gözlenmiştir. Diğer taraftan, Doğu Asya ülkelerinin gösterdikleri ekonomik performans ve yüksek büyüme oranlarına bakıldığında, bu ülkelerin ekonomik başarılarında aktif iktisat politikalarının etkisi görülmüştür. Neoklasik iktisadın politika önermelerinin geçersizliği pek çok iktisatçıyı yeni büyüme teorileri arayışlarına yönlendirmiştir. İktisadi büyüme yazınında “içsel büyüme teorileri” olarak tanımlanan bu teorilerde, özellikle yakınsama/ıraksama olgusu irdelenmiştir. Bu modellerde “teknoloji” ve “beşeri sermaye” üretim fonksiyonuna dâhil edilmiş; bu iki faktör donanımı cinsinden, gerek başlangıç gerekse mevcut dönemlerde daha ileri düzeylerde olan ülkelerin daha yüksek büyüme oranı elde edeceği gösterilmiştir. Dolayısıyla, iktisadi büyüme ve kalkınma analizinde yeni bir kavramın önemi ortaya çıkmıştır: beşeri sermaye.

1990'lı yıllarda artık ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınmanın tamamen farklı kavramlar olduğu görülmüş, her ikisi de farklı alanlarda kendi değişim süreçlerini yaşamışlardır. 1950-60'ların geleneksel analizindeki kalkınma- büyüme eşdeğerliliği, 1970'li yıllarda yol ayrımına girmiştir. Özellikle sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile birlikte kalkınmanın büyümeden çok daha fazla gerekliliklere sahip olması gerektiği öne sürülmüştür. Büyüme teorileri alanındaki süreç ise, yeni büyüme teorileri ile birlikte yeni bir biçim kazanmış; uzun dönem büyüme oranının belirlenmesinde hem fiziki, hem de beşeri sermaye etkili değişkenler olarak ortaya konulmuştur.

1990'lı yıllarda neoklasik iktisat kuramının yanı sıra kurumcu – evrimci iktisat kuramları da iktisat literatüründe yükseliş eğilimine girmiştir. Kurumcu – evrimci iktisat kuramında, iktisadi büyümenin gerçekleşmesinde maddi olarak parayla ölçülebilen üretim faktörlerinin (emek, fiziki sermaye, beşeri sermaye) etkisinin yanı sıra, Schumpeterci bir yaklaşım çerçevesinde ekonomi dışı faktörlerin, özellikle kurumsal yapının etkisi de değerlendirme altına alınmıştır. Bu şekilde kalkınma iktisadi, bölgesel iktisat gibi iktisat biliminin çeşitli alt disiplinlerinde kurumların ve sosyal yapının ulusal/bölgesel/yerel büyüme ve gelişme üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Bu süreçte, kalkınma politikalarında, nicelikten niteliğe ve bu niteliğin dağılımına gidilmesi, kalkınma göstergelerinde önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 1950 – 60'lı yıllarda kalkınmanın göstergeleri ekonomik büyüme ile ifade edilirken, günümüzdeki kalkınma anlayışı, kalkınmanın göstergeleri olarak, sosyal, siyasi ve ekonomik faktörler arasındaki çok boyutlu ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik olmuştur. Kalkınmanın göstergeleri arasında kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'nın yanında okur-yazarlık oranı, okullaşma oranı, bebek ölüm oranları, kişi başına düşen doktor sayısı, sivil toplum örgütleri sayısı, güven derecesi gibi göstergeler de yer almaktadır. Bu bağlamda ekonomik gelişme, önceki dönem ekonomi kuramlarında rastlanmayacak bir biçimde ekonomi dışı faktörlere dayandırılmıştır. Fiziki sermayenin yanı sıra birey, mekân, toplum, kültür gibi faktörler de ele alınmış; insanın gelişiminin, ilişkilerinin ve yaşam kalitesinin, bireyin yaşadığı kurumsal yapıyı oluşturan tüm dinamik faktörlerin (mekân, kültür, ekonomi, toplumsal yapı, gelenek vb.) etkileşimi altında belirlendiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, beşeri, fiziki ve sosyal sermaye bireyin yaşadığı kurumsal yapıyı güçlendirmek adına önemli kavramlar olarak değerlendirilmiştir. Özünde bu kavramları içeren ve ne düzeyde kalkınma gerçekleştirildiğini gösteren çeşitli bileşik indeksler de hesaplanmaya çalışılmıştır. Beşeri Kalkınma İndeksi, Siyasi Özgürlükler İndeksi ve Hayatın Fiziksel Kalite İndeksi bu grupta yer alan bazı çalışmalardır.

Ekonomik kalkınma alanında yaşanan bu değişimle, kalkınmanın “insan için gelişme”nin yanı sıra, “insanın gelişimi”ni de değerlendirme altına alan yeni bir bakış biçiminin oluşması sağlanmıştır.

Fiziki, beşeri ve sosyal sermaye formasyonu geliştirme politikaları belirlenirken, gelişmekte olan ülkelerde “insanın gelişimini” tamamen piyasa mekanizmasına ve özel sermayeye bırakmak çok da gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu perspektiften bakıldığında, merkezi yönetimin ve merkezi yönetim altındaki kamu kurum ve kuruluşların, ülkenin fiziki, beşeri, sosyal sermayesini güçlendirmedeki önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı; Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Türkiye’nin sosyo-ekonomik kalkınmasındaki rolünü değerlendirmek ve ülkenin fiziki, beşeri, sosyal sermaye formasyonu üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bununla birlikte, Türkiye’nin önemli bir kamu kurumu olarak değerlendirilen Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün genel bir profilini çizmek, çalışmadaki ikincil amacı göstermektedir.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda, birinci bölümde kalkınma kavramının temel girdilerinden olan sermaye kavramının değişimi ve gelişimi ele alınmış; çeşitli sermaye türleri (doğal sermaye, kültürel sermaye, entelektüel sermaye gibi), genel iktisat yazınında değerlendirildiği üzere, fiziki, beşeri ve sosyal sermaye başlığı altında sınıflandırılmış ve sermaye türlerinin kavramsal gelişimleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, genel olarak vakıflar ve özel olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü ele alınmıştır. Kuruluşundan bugüne kadar vakıflar ile Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevleri, teşkilat yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Vakıflar Genel Müdürlüğü ile sermaye kavramlarının ilişkilendirilmesi amaçlanmış, gelişen kalkınma kavramı, bir devlet kurumu olan Vakıflar Genel Müdürlüğü boyutunda ele alınmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında üstlendiği fiziki, beşeri ve sosyal sermaye yatırımları incelenmiş, bu üç sermaye türüne katkıları ele alınmaya çalışılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün; ülkenin fiziki, beşeri ve sosyal sermayesi üzerindeki etkilerinin hangi boyutta olduğunun anlaşılabilmesi için kurumun gerçekleştirdiği hizmetler kapsamında toplumdaki etkilerini araştırmak üzere yapılan anket çalışmasının sonuçlarına da değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sermaye türlerindeki etkisi yorumlanmış, alan çalışması değerlendirilmiş ve bu çalışmanın çıkarımları sonucunda kurum politikaları konusunda öneriler geliştirilmiştir.

2. SERMAYE KAVRAMI VE SOSYO-EKONOMİK KALKINMADA

SERMAYE

İnsan ihtiyaçlarını gideren mal ve hizmetlerin elde edilmesine ve faydaların artırılmasına yönelik çabaların hepsi “üretim” olarak kabul edilir. Mal ve hizmetleri elde etmek için gereksinim duyulan girdilere ise “üretim faktörleri” denilmektedir. Üretim faktörleri ise günümüzde toprak (doğa), emek, sermaye ve girişimci (müteşebbis) olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Özkan, 2004). Üretim faktörlerinin kapsamı bakımından değişimine bakıldığında ilk zamanlar emeğin, üretim faktörü olarak ele alındığı görülmektedir.

Üretim faktörleri zaman içinde dönemsel olarak farklı şekillerde ele alınmış ve günümüze kadar üretim faktörleri içerisinde değişik kavramlar dâhil edilmiştir. Feodalizmin yıkılışı ile sanayi devrimi arasındaki, siyasi alanda ulusal ve merkezi devletlerin kurulduğu dönem olarak tanımlanan merkantilist dönem, sermayenin her türlü yoldan biriktiği, büyük karlara ulaşma çabasıyla toplumun ekonomik ve sosyal yapısının değiştiği bir dönemdir. Bu dönemde sermayeye dayalı üretim doğmuştur.

Üretim faktörlerinden emeğin baskın olduğu ve merkantilizmden sonraki dönem “sanayi kapitalizmi” diye de adlandırılan fizyokratlar döneminde, “artık” yaratan üretim faaliyetlerinin yalnız tarımsal üretim olduğu, bunun doğal sonucu olarak da tarımda çalışan emeğin üretken olduğu ve tarımda kullanılan sermayenin verimli olduğu fikri öne çıkmaktadır (Kazgan, 1993).

Zenginliğin asıl kaynağının emek olduğunu kabul etmekle birlikte toprak ve sermaye faktörlerinin önemine dikkat çeken ve 18. yüzyılın ortalarında sanayi devrimi ile birlikte başlayan ekonomik ve toplumsal değişmeler, merkantilist ve fizyokrat görüşün karşısına yeni bir akım olarak çıkan klasik iktisatçılar; merkantilistlerin sadece dış ticarete, fizyokratların ise sadece tarım sektörüne önem vermelerine karşılık memleketin refah ve zenginliğini, sanayi, tarım ve ticaret sektörlerinin hepsinde aramak gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Klasikler, üretimde fizyokratların “net hâsıla” kavramını benimsemişlerdir. Ama klasiklere göre “net hâsıla” sadece tarım üretiminden değil sanayi üretiminden de elde edilmektedir. Hatta sanayi üretimi gelişmenin temelini oluşturur. Klasikler ekonomik büyümenin kaynağı olarak sermaye birikimini göstermişlerdir. Sermaye birikiminin kaynağı ise; kâr ve tasarruflardır. Tasarruf eğiliminin artması demek tüketim eğiliminin azalması demektir. Dolayısıyla bireyler aşırı zevklerden feragat ettikleri ölçüde ulusun sermayesi artacak ve bu da ekonomik büyümeyi sağlayacaktır (Özkan, 2004). Klasikler üretim fonksiyonuna emek, sermaye, toprak – doğal kaynaklar olmak üzere üç üretim girdisini kabul eder. Bu dönemde sermaye kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Klasik iktisat öğretisine göre sermaye, üretime katılan makine ve teçhizat gibi fiziksel değerleri nitelemektedir.

Klasiklerin önerdikleri kapitalist düşünceleri ve onun sosyal adalete ters düşen sonuçlarına eleştiri olarak ortaya çıkan sosyalist düşüncede değeri yaratanın emek olduğu ortaya konulmaktadır. Marx “makineyi üretmek de, makineyle üretim yapmak da emek (işgücü) ile (kolektif) olduğu halde mülkiyetin kolektif olmaması doğaya aykırı, insan bencilliğinin sonucudur” diyerek, bir malın değerini belirleyen faktörün, toplum tarafından arzu edilen malların üretiminde kullanılan dolaysız ve dolaylı emek olduğunu savunur. Ayrıca Marx’a göre, emeğin kendisi de bir maldır ve değeri çalışma süresi ile belirlenir (Kazgan, 1993). Ekonomide, emek tarafından yaratılan “artık” değer vardır ve işçinin yarattığı bu değer kapitalistin kâr elde etmesine neden olmaktadır (Özkan, 2004).

19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasındaki dönemde (1870–1930) etkili olan; liberalizm, serbest ticaret, genel denge gibi konularda klasik iktisatçıların çizgisini izlemekle birlikte, özellikle değer teorisi ve makro-mikro çözümlemeler konusunda klasiklerden daha farklı görüşler savunmaktadır. Neoklasik iktisatta emeğin hem değer, hem de servetin tek kaynağı olduğu şeklindeki klasik sistemin düşüncesini değiştirerek emeğin, değeri oluşturmadaki gerçek yerini belirlemiştir.

Klasiklerin tersine mikro çözümlemelere ağırlık veren, klasik emek değer teorisi yerine marjinal değer teorisini geliştiren, üretim ve bölüşüm sorununu marjinal

değer, marjinal fayda, kâr ve fayda maksimizasyonu gibi kavramlar ekseninde çözmeye çalışan; nicel-matematiksel teknikleri iktisadi analizlere yoğun biçimde dahil ederek iktisadın, genel geçer doğruları ve kesin sonuçları olan özerk bir bilim dalı haline gelmesine çabalayan Neoklasikler; Klasiklerin üretim fonksiyonundaki emek, sermaye, toprak – doğal kaynaklar olan üç üretim girdisine “müteşebbis”i de eklemişlerdir (Özkan, 2004).

Günümüzde de emek, sermaye, toprak – doğal kaynaklar ve müteşebbis olmak üzere ele alınan üretim faktörlerinden emek, üretim faaliyetinde kullanılan her türlü bedensel ve zihinsel insan gücü çabasını tanımlamaktadır. Bir ülkede emek potansiyelini, o ülkenin nüfusu ve nüfusun sosyo-ekonomik yapısı belirlemektedir. Diğer üretim faktörü olan toprak, üretimde kullanılan her türlü doğal kaynakları kapsar. Başka bir ifadeyle üretilmemiş, önceden varolan üretim faktörü topraktır.

Sermaye, insanlar tarafından üretilmiş üretim araçları olarak tanımlanmaktadır. Sermaye; insan emeğine yardımcı olan, verimliliği artıran alet-makine gibi unsurlardır. Binalar, demirbaş, yollar, köprüler, barajlar, fabrikalar, makineler, taşıt araçları, içme suyu veya doğal gaz sistemleri, yani yer üstünde ve altında bulunan tüm fiziki unsurlar sermaye üretim faktörü kapsamına girer.

Müteşebbis (girişimci) toprak, emek ve sermaye üretim faktörlerini kullanarak üretimi gerçekleştiren, üretime ilişkin kararları alan ve sorumluluğu yüklenen kişilere denir. Girişimci diğer üretim faktörlerine sahip olmasa bile onları, üretimde bulunmak üzere bir araya getirir (Özkan, 2004).

Klasik veya neoklasik iktisatçıların kabul ettikleri üretim faktörleri içinde en önemlisi sermaye olarak değerlendirilmektedir. Ancak, burada bahsedilen sermaye kavramı dar çerçevede ele alınmış, yalnızca fiziki sermayeden bahsedilmiştir. Kişisel ve toplumsal değerlerin/donanımların üretime olan etkilerinin giderek önem kazanması, daha doğru ifade ile bu donanımların üretime olan katkılarının giderek ayırt edilmesi, söz konusu pozitif değerlerin de sermaye olarak kabul edilmesine yol açmış ve sermaye kavramının yeniden tanımlaması gereğini ortaya koymuştur.

Bugün gelinen noktada sermaye, üretime pozitif katkısı olan her türlü maddi ve maddi olmayan iktisadi değerler olarak kabul edilmektedir. Günümüzde sermaye türlerini genel olarak fiziki sermaye, beşeri sermaye ve sosyal sermaye altında toplamak mümkündür.

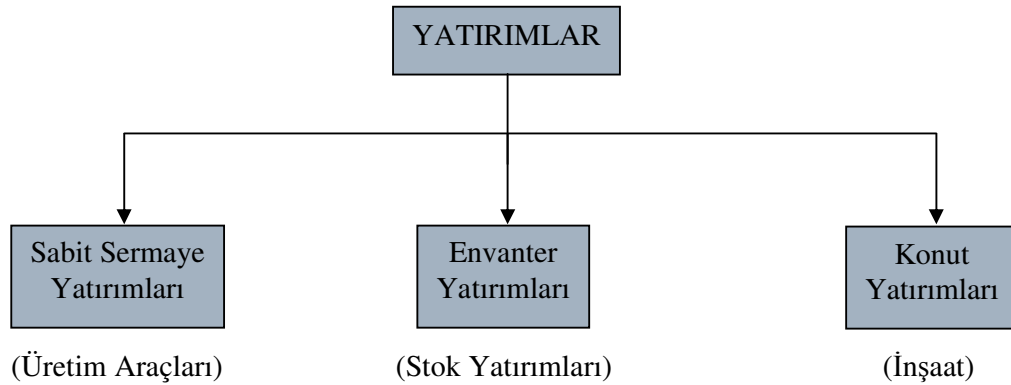
2.1. Fiziki Sermaye

İlkel toplum sürecinde, avcılık ve toplayıcılıkla beslenme ihtiyacını karşılayan insan toprağı işlemeyi öğrenip, yerleşik yaşama geçtiğinde “tarım toplumu” olma özelliğini kazanmıştır. Tarım toplumunda iki üretim faktörü; toprak ve emek önem kazanırken, insan geleneksel tarım bilgisi ile topraktan elde ettiği üretimle yaşamını sürdürme sürecine girmiştir.

Toplumsal gelişimin bir diğer aşamasını, “sanayi toplumu” teşkil etmektedir. Tarımdan sanayi toplumuna geçiş sürecini hazırlayan başlıca iki temel faktör vardır. Bunlardan birincisi, tarımda verim artışı ve bunun sonucu daha az insanın bu sektörde çalışma imkânının ortaya çıkması ikincisi ise, sanayi devrimidir.

Fiziki sermayenin birincil kaynak haline gelmesi sanayi devrimi ile ilintilidir. Buhar gücünün keşfi ile verimlilik artırıcı teknolojilerin üretilmesi, tarım toplumunun ekonomik yapısını parçalamaya başlamıştır. Tarımda verimliliğin artması sonucu tarımsal üretimin artırılması için daha az insana ihtiyaç duyulmuş, böylece kırsal kesimde istihdam olanağı bulamayan çiftçiler kentlere göç ederek 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra sanayi toplumunun temelini oluşturmuşlardır. Sanayi devriminden sonra fiziki sermaye toprağı ikame ederek birincil kaynak haline gelmiştir. Sanayi toplumunda temel ekonomik faaliyet, toprak ve sermayeden oluşan maddi üretim araçları ile standartlaşmış maddi mal üretimine dayanmaktadır. Bu anlamda fiziki sermaye, en önemli üretim faktörlerinden biridir. Fiziki sermaye kabaca üretim faaliyetinde bulunmak için gerekli ve emek faktörü tarafından üretilmiş tüm üretim araçlarını kapsamaktadır. Neoklasik iktisatta ve 1950-60’ların geleneksel kalkınma iktisadında fiziki sermaye birikimine oldukça önem verilmiş ve hatta indirgemeci bir yaklaşımla (fiziki) sermaye birikimi iktisadi gelişme ile eşleştirilmiştir.

Fiziki sermaye birikimi ve sermaye formasyonu, esas olarak bugüne kadar yapılmış yatırımların kümülatif bir biçimde birikmiş halinin değerlendirilmesidir. Yatırım, fiziki sermaye stokuna belirli bir dönem içinde yapılan eklemelere denilmekte ve en genel biçimi ile belirli bir dönemdeki sermayeden, bir önceki dönemdeki sermayenin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. Yatırımlar ise esas olarak 3 kategoride değerlendirilmektedir; sabit sermaye yatırımları, envanter yatırımları ve konut yatırımları (Ünsal, 2000). Sabit sermaye yatırımları, taşınmaz üretim araçlarını ifade etmektedir. Envanter yatırım ise üreticilerin girdi ve çıktılarına dair yaptıkları stok yatırımlardır. Konut yatırımları ise adından da anlaşılacağı üzere ekonominin ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilen inşaat yatırımlarıdır. Fiziki sermaye stokunda esas olarak ilgilenilen sabit sermaye yatırımları kategorisi olsa da, diğer iki yatırım faktörü de ülke ekonomisinin fiziki sermaye oluşumunda ikinci derecede önem taşımaktadır.

Şekil 2.1. Yatırımlar (Ünsal, 2000).

2.2. Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye, insanın sahip olduğu özelliklerin diğer üretim faktörlerini tam ve etkin kullanmasına ve bunu üretime yansıtması olarak tanımlanabilir. Bir başka tanımlama ise “ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak insanların sahip oldukları bilgi, beceri ve diğer niteliklerin toplamı”dır (Yumuşak ve Tuna, 2002).

Sermayenin bir biçimi olarak değerlendirilen beşeri sermaye kavramı her dönemde ve her sosyal bilimci tarafından kabul görmüş ve olumlu olarak değerlendirilmiş bir kavram değildir. İnsanlık tarihi boyunca üretimde kullanılan ekipmanlar sermaye olarak değerlendirilmiş olduğundan ve bundan dolayı sermaye kavramı fiziki sermayeye bağlı kaldığından, klasik iktisat kuramı beşeri sermayeyi hiçbir şekilde göz önüne almamış; sermayeyi yalnızca fiziki sermaye cinsinden tanımlamıştır. İnsana yatırım yapmanın, daha doğrusu onu bir sermaye formu olarak kabul etmenin insanın saygınlığını ve özgürlüğünü zedeleyeceği düşüncesinin hâkim olması ve iktisatçıların sermaye konusundaki tutucu tavrı iktisadi faaliyetlerle ilgili olarak insanlarda oluşan bilgi, beceri ve diğer nitelikler toplamı olarak tanımlanan beşeri sermaye ile ilgili çalışmaların gecikmesine neden olmuştur (OECD,1998).

Nitekim Marshall, beşeri sermayenin bir piyasasının olmayışı ve etkilerinin ölçülemeyeceği sebepleriyle iktisadi açıdan ele alınmasının faydalı olamayacağını savunmuştur. Aynı şekilde J. S. Mill de insanların bir zenginlik kaynağı olarak görülmemesi gerektiğini, zenginliğin bizzat insanın kendisi için olduğunu ifade etmiştir (Schultz, 1993). Marshall'ın beşeri sermaye konusunu gerçekçi bulmayışı ve Cambridge iktisatçıları üzerindeki etkisi bu konuya olan ilginin artmasını engellemiştir. A. Smith'in eğitimin önemini vurgulaması ve bir toplumun üyelerinin kazanılmış ve faydalı becerilerini sermaye kavramına dâhil edip “bir milletin zenginliği o ülkenin insanlarıdır” diyerek nitelikli insanların iktisadi gelişmede önemli bir rol üstlenebileceğini vurgulaması, beşeri sermaye kavramı için umut verici bir gelişme olmuşsa da Schultz'a göre bazı iktisatçıların (Smith, Ricardo ve Marx) maaş ve ücret gibi kişisel gelirlerin fiziki sermaye ve doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerden daha fazla artacağını, gelişmiş ülkelerde % 75 düzeyinde olabileceğini tahmin edememeleri ve beşeri sermaye kavramını ele almayışları, iktisadi düşünce tarihinin farklı bir gelişme göstermesini engellemiştir (Schultz, 1993).

Gelişmiş bilgi ve becerilerin, eğitim ve sağlık gibi yatırımların iktisadi açıdan büyük önem taşıdığı birçok iktisatçı tarafından vurgulanmasına rağmen bunların iktisadi bir kavram olarak tanımlanması için 1960'lara kadar beklenmesi gerekmiştir. 1960'lara

kadar iktisadi bir kavram olarak tanımlanmamasında dönemin sosyal ve iktisadi şartlarının uygun olmamasının önemli bir payı vardır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygın olmadığı, üretimde yaygın olarak kol kuvvetinin kullanıldığı ve emek birimleri arasında nitelik farkının bulunmadığı bir dönemde beşeri sermayeden bahsetmemek normal karşılanabilir.

Schultz ve Denison'un 1960'larda başlattığı konuyla ilgili çalışmalar bilginin, teknolojik gelişmenin ve beşeri sermayenin ekonomik hayatta etkin rol oynaması ve rekabet üstünlüğünün bu faktörlere dayalı olarak sağlanmasına paralel olarak günümüzde de sürmektedir. Bilginin bir üretim faktörü olması ve diğer üretim faktörlerine göre daha büyük avantajlar sağlaması, insana yapılan eğitim ve sağlık gibi yatırımların değerini de artırmaktadır. Bilgi üretiminin, beşeri sermayenin ve teknolojik gelişimin önem kazandığı ve toplumları sanayi toplumu ötesine taşıyan bir gelişme aşaması olarak tanımlanan bilgi toplumunda fiziki sermaye ve doğal kaynakların öneminin gittikçe azaldığı görülmektedir. Bu kaynakların yerini bilgi ve beşeri sermaye almaktadır.

A.B.D. ekonomisinin 1929–1959 döneminde yıllık ortalama büyüme hızının % 2.93 olarak tespit edilmesi ve bu büyümenin ancak % 0.92'lik kısmını emek ve sermaye girdileriyle açıklanması, aradaki yaklaşık % 2'lik farkın önemli bir bölümünün eğitim sayesinde verimlilik artışına bağlanması teoride ve uygulamada beşeri sermaye yatırımlarına olan ilgiyi artırmıştır (Denison, 1962).

Brezilya'nın, 1970–1980 yılları arasında sağladığı ekonomik büyümenin kaynaklarına göre sanayi üretimi üzerinde fiziki sermaye, emek, beşeri sermaye ve teknolojik gelişme faktörlerinin etkisi araştırılmıştır (Lau,1993). (Çizelge 2.1.)

Çizelge 2.1 Brezilya’da büyümenin kaynakları (1970–1980) (Lau,1993)

	Fiziki Sermaye	Emek	Beşeri Sermaye	Teknolojik Gelişme	Toplam
Büyümeye Katkısı	2,0	1,8	2,6	4,4	10,9
Yüzdelik Oranı	19	17	24	40	100

Burada teknolojik gelişmenin büyümeye önemli bir etkisi olduğu ortaya konulmakta; büyümenin sağlanmasında beşeri sermayenin, fiziki sermaye ve emekten daha fazla etkisi olduğu açıkça görülmektedir.

2.2.1. Beşeri sermaye ve büyüme modelleri

Büyüme modellerini üç dönemde incelemek mümkündür; Keynesyen büyüme modeli, Neoklasik büyüme teorisi ve içsel büyüme teorileri.

Büyüme süreci ilk kez Keynesyen büyüme modeli yardımıyla sistematik bir biçimde incelenmekte, Sir Roy Harrod ile Evsey D. Domar tarafından birbirinden bağımsız olarak geliştirilen büyüme modellerle değerlendirilmektedir.

Model; Keynes’in büyüme ile ilgili statik görüşlerinin, dinamik hale getirilmesidir. Keynes’in göz ardı ettiği yatırımların kapasite artırıcı etkisi modele dahil edilmekte, modelde otonom yatırımlara yer verilmeyip, tüm yatırımların uyarılmış yatırımlar olduğu varsayılmaktadır. Harrod-Domar büyüme teorisi toplam talep, üretim ve istihdam arasındaki ilişkileri açıklayarak ekonominin büyüme hızını belirlerken, iki kavrama dayanmaktadır. Bu kavramlar marjinal tasarruf oranı ile sermaye-hasıla katsayısıdır. Bir ekonomide büyüme oranı marjinal tasarruf oranı ile pozitif, sermaye-hasıla katsayısı ile negatif yönlü ilişki içindedir. Yani bir ekonomide marjinal tasarruf oranı ne kadar büyük ise ve sermaye-hasıla katsayısı ne kadar

küçükse, o ekonominin büyüme hızı o derecede büyük olacaktır. Bir başka ifade ile, bir ekonomide yatırım miktarı tasarruf hacmine eşit olduğunda marjinal tasarruf eğilimi ile sermaye-hasıla katsayısı tarafından belirlenen oranda ekonomi büyüyecektir (Dinler, 2000).

Harrod-Domar büyüme modelleri gelişmiş ekonomiler için kurulmuşlardır. Modellerin temel amacı; ekonomiyi, işsizlik ve enflasyon ortamına sokmadan yürütebilmektir. Gelişmekte olan ülkelerde tek amaç bu olmayıp aynı zamanda ekonominin yeterli bir hızla büyümesi de önem taşımaktadır. Harrod-Domar ise modellerinde işin bu yönü üzerinde hiç durmamışlardır.

Keynesyen büyüme modelinde beşeri sermayenin etkisi dikkate alınmamış, beşeri sermaye faktörünün büyümeye etkisi göz ardı edilmiştir.

Neoklasik büyüme teorisi, birçok iktisatçının 1960'lı yıllardaki katkılarıyla gelişmiştir. Literatürde Solow-Swan modeli olarak da adlandırılan neoklasik büyüme modelinin temel varsayımları; kapalı bir ekonomi, rekabetçi piyasalar, rasyonel davranan bireyler, üretim faktörleri sermaye ve işgücünün her biri için ölçeğe göre azalan getiriyi, üretim fonksiyonu için sabit getiriyi öngören bir üretim teknolojisi olarak özetlenebilir (Ehrlich, 1990).

Nüfus ve işgücündeki artış, içermemiş teknolojik değişme (disembodied technological change) gibi modele dışsal olarak verilmekte ve beşeri sermayedeki üretkenlik ya da verimlilik değişimleri dikkate alınmamaktadır. Bu varsayımlar altında kurulan model, fert başına sermayenin yine fert başına üretim veya tüketim ile aynı oranda artış gösterdiği bir dengeli büyüme çizgisi tanımlamaktadır. Modelde dışsal bir değişken olan teknoloji, fert başına gelirdeki artışı sağlayan yegâne faktördür ve denge durumundaki büyüme hızı tasarruf eğiliminden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır.

Nüfus artışı ile teknolojik değişmeyi dışsal kabul eden böyle bir yapıda, politika uygulamaları ile büyüme ilişkisini sağlayan bir aktarım mekanizması

bulunmadığından, neoklasik modelde kamunun, uygulayacağı politikalar bakımından belirgin bir rolü yoktur (Shaw, 1992).

Harrod-Domar büyüme modelinde olduğu gibi Solow-Swan modeli olarak da adlandırılan neoklasik büyüme modelinde de beşeri sermaye faktörü göz önünde bulundurulmamıştır.

1980’lerin ortalarına kadar iktisat literatüründeki egemenliğini sürdüren neoklasik büyüme teorilerinin niceliksel büyümeye önem veren yaklaşımların ardından temellerinin Romer (1986) ve Lucas’ın (1988) çalışmalarına dayandırılan İçsel Büyüme Teorisi doğmuştur. Bu alandaki çalışmalar büyümenin, ekonomik sistemin kendi dinamikleri içinde, bir takım faktörlerin etkileşimiyle içsel olarak gerçekleştiğini ileri sürmesi bakımından, büyümeyi, tanımlanan model ve dolayısıyla ekonomik sistem dışındaki etkenlere bağlayan neoklasik büyüme yaklaşımından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Yapılan analizlerde amaç, “artık” terimin büyüme muhasebesi açısından hesaplanması değil, bu terimi etkileyen faktörleri ve bu çerçevede ülkeler arasında artık terimin farklılaşmasına yol açan özel kesim ile kamu kesimi tercihlerini irdelemektir.

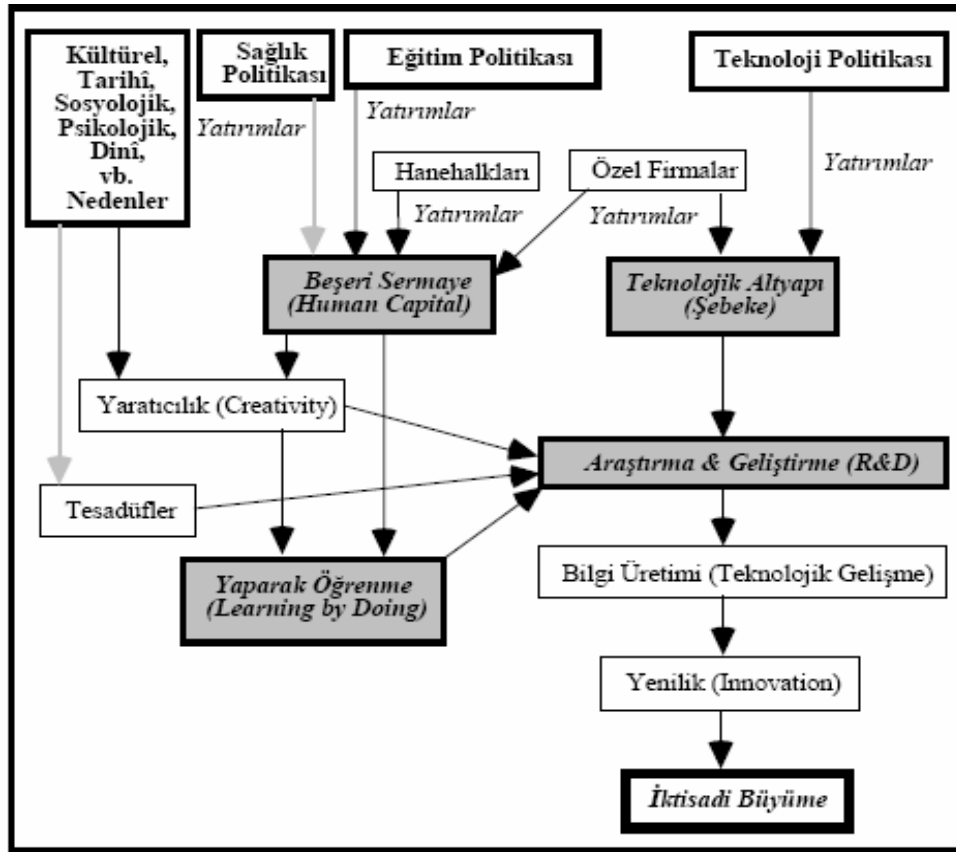
İçsel büyüme modelleri, ekonomik büyümeyi piyasa mekanizması içinde faaliyet gösteren ekonomik güçlerin içsel olarak belirlediğini varsayarken, büyümenin itici gücünü tanımlar ve bunun birikimini sağlayan etkenler ile büyüme sürecinin işleyişini açıklar. Modeller, büyümenin itici gücü olarak tanımladıkları faktörler itibarıyla üç ana grupta incelenebilir (Ehrlich, 1990):

1. Nüfus artışı ve beşeri sermaye birikimini birer karar değişkeni olarak ele alanlar,
2. İçerilmemiş teknolojik değişmeyi, dışsal ve özerk bilimsel buluşlar yerine, piyasa güçlerinin yönlendirdiği girişimci kararlarına bağlayanlar,
3. Büyüme sürecinde kamunun rolünü bağımsız bir değişken olarak dikkate alanlar.

Uzun vadeli büyüme açısından en önemli üretim faktörünün beşeri sermaye olduğunu ve fiziki sermayeye gerekenden fazla önem verildiğini savunan Lucas’ın

(1988) yaptığı çalışmanın temel varsayımları, beşeri sermayenin büyümeye katkısını inceleyen modellerde sıklıkla kullanılmaktadır. Hane halklarının eğitim ve öğretime ayırdıkları zamana işgücünün becerisini artıran okul binaları, araştırma laboratuvarları ve öğretmenlik hizmetleri gibi tamamlayıcı girdiler de ilave edilmiştir (Sorensen, 1991). Lucas'ın çalışmasında kullandığı mesleki eğitim, eğitim yılı gibi beşeri sermaye ölçütü olan kavramlar çalışma ekonomisi iktisatçıların kullandığından farklı anlamlarda kullanılmış ve sınırsız bir büyüme fikri ele alınmıştır (Romer,1989).

Şekil 2.2. İçsel büyüme modeli ve belirleyicileri (Kibritçioğlu, 1998)

Keynesyen büyüme modeli ve Neoklasik büyüme teorisinde göz ardı edilen beşeri sermaye faktörünün içsel büyüme modelindeki rolünü Kibritçioğlu (1998) ekonomik büyümeyi sağlayan etmenlerden Ar-Ge'ye girdi olarak ifade etmektedir. Beşeri sermaye yaratıcılığı ve yaparak öğrenmeyi etkileyecek, bu etkileşimlerin meyveleri

de araştırma geliştirme aşamasında ortaya çıkacaktır. Bir zincirin halkaları olarak Ar-Ge, teknolojik gelişme, yenilik ve sonuç olarak da ekonomik büyüme gerçekleşecektir.

2.2.2. Beşeri sermayenin ölçümü

Ülkelerin beşeri sermayelerinin saptanmasında eğitim düzeyi göstergeleri, orta öğretime kayıt yaptırmış 15 – 19 yaş arası nüfusun aktif nüfusa oranı, 25 yaş üstü nüfusun ortalama okula devam etme süresi, eğitim ve sağlık harcamalarının milli gelir içindeki payları gibi değişkenler kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNDP) ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ölçmek için Beşeri Kalkınma İndeksi'ni (Human Development Indeks-HDI) kullanmaya başlamıştır. Burada beşeri sermaye eğitim düzeyi, sağlık koşulları ve yaşam standartlarını temsil eden göstergelerle ölçülmektedir. Bu göstergelerin kullanım nedeni de, ekonomik kalkınmada önemli bir unsur olan insanın, iyi bir eğitim düzeyine, sağlıklı bir yaşama ve yüksek yaşam standartlarına sahip olması gerektiği düşüncesidir (Kaynak, 2005).

Beşeri kalkınma indeksi, beşeri kalkınma ile iktisadi kalkınma ilişkisini ortaya koymaktadır. Kalkınma, bir toplumun reel milli gelirinin devamlı ve kümülâtif bir biçimde artışı sağlayan, sosyal, kültürel ve politik değişkenlerin bileşimi olarak tanımlandığında, bu kavramın merkezine insan faktörü yerleşmektedir. Bu çerçevede kalkınmanın amacı, halkın mutlu, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmesini sağlamak için gerekli ortamı sağlamaktır. Kalkınmanın evrensel boyutu ise, sağlık, eğitim ve gelir alanlarının kapsadığı koşulların, herkese eşit olanaklarla sunulmasını ve evrensel hayat standartlarına ulaşabilmeyi içermektedir (Kaynak, 2005).

Kalkınma aynı zamanda, yenilik ve yaratıcılık kazandıran bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Bu süreçte, insanın düşüncesi, yetenekleri, eğitim düzeyi ve talebi, değer yargıları ve refah anlayışı ile oluşan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ortam, yenilik ve yaratıcılığın gelişmesini sağlayarak kalkınmanın itici unsuru olmaktadır. Beşeri kalkınma, davranış değişikliği yaratarak, kalkınma

sürecinin sosyal boyutuna katkıda bulunmakla birlikte, üretim sürecinin bir girdisi olarak da ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Gelişmiş insan gücü, ekonomik kaynakların verimli kullanımını sağlayarak üretimi artırır. Çalışanların ve yöneticilerin kapasitelerini geliştirerek üretim ve organizasyon imkânlarını artırır, fırsatlardan daha iyi yararlanılmasını sağlar.

Kalkınmanın tanımlanmasında, nicelikten niteliğe ve bu niteliğin dağılımına gidilmesi, beraberinde kalkınma göstergelerinde önemli değişiklikler getirmiştir. Kalkınmanın yeni göstergeleri, sosyal siyasi ve ekonomik faktörler arasındaki çok boyutlu ilişkiyi ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu göstergeler, okur-yazarlık oranı, doğuşta hayatta kalma ümidi, bebek ölüm oranı, günlük alınan kalori miktarı, kişi başına düşen doktor sayısı gibi temel ihtiyaçlara yönelik kriterleri kapsamaktadır (Yumuşak ve Tuna, 2002).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNDP), ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ölçmek için geliştirdiği Beşeri Kalkınma İndeksi ile iktisadi gelişmişliği sadece büyüme hızıyla değil refah seviyesini ve kalkınmışlığı gösteren diğer göstergelerle birlikte ele alınmanın gerekliliğinin vurgulamaktadır. Teorik çalışmalarda da bir ülkenin gelişmişliği, vatandaşlarının sahip olduğu imkân ve niteliklere bağlanmakta, bunu ampirik bulgular desteklemektedir. Beşeri kalkınma ile iktisadi gelişme arasında her zaman ve her yerde birebir ilişki kurmak mümkün olmamaktadır. Özellikle bazı gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin iktisadi büyüme konusunda sağladıkları başarıyı, elde edilen refahın dağılımında sağlayamadıkları gözlenmektedir. Ancak bazı istisnai durumları göz ardı edildiğinde, genel olarak beşeri kalkınma ve iktisadi gelişme arasında paralel bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir.

UNDP tarafından 1990 yılından itibaren her yıl yayınlanan beşeri kalkınma raporlarında, bir toplumun gerçek zenginliği, insanların hoşlanacağı bir çevreye imkân veren, sağlıklı ve özgün bir yaşam ortamından faydalanabilen vatandaşlar ile sağlanabileceği sıklıkla ifade edilmektedir (UNDP, 1995). Beşeri kalkınmayı iki yönüyle ele alan bu yaklaşıma göre bilgi, beceri ve sağlık gibi niteliklere sahip olma

beşeri kalkınmanın bir yönünü, sahip olunan nitelik ve olanakların kullanılabilme imkânları da diğer yönünü ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında her iki yönün de birbirini dengelemesi gerekmektedir. Zira sahip olunan niteliklerin kullanılma imkânının olmadığı bir ortamda bu niteliklerin bir anlamı olmasa gerektir.

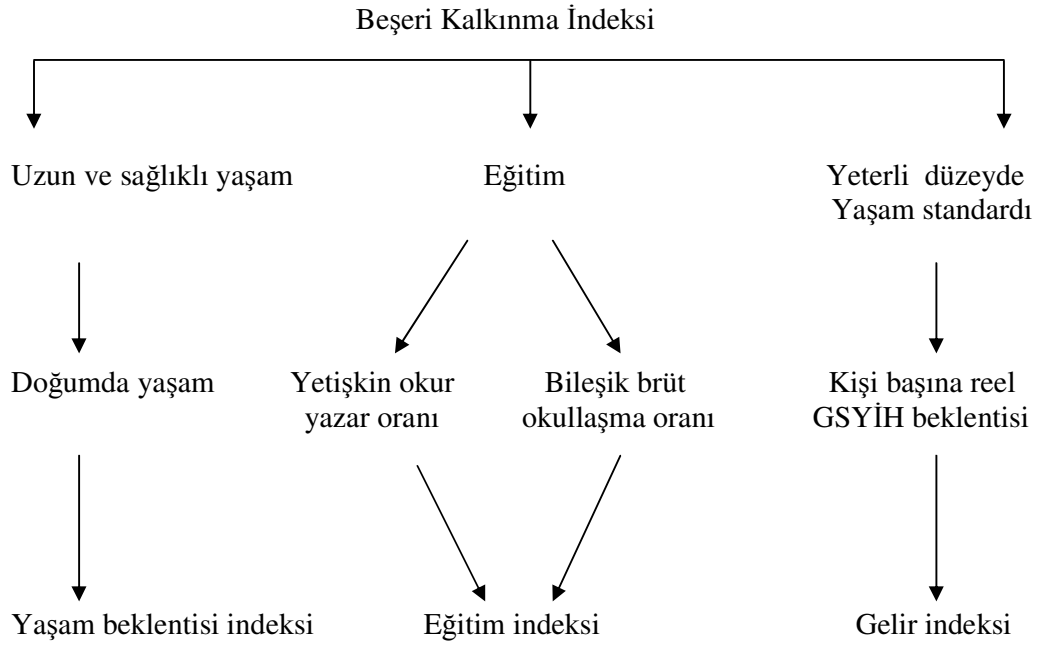
Beşeri kalkınma, insanların seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmakta, uzun ve sağlıklı bir yaşamı, bilgi edinmeyi ve iyi bir yaşam standardı için gerekli koşulların sağlanmasını ifade etmektedir (Kaynak, 2005). Şüphesiz beşeri kalkınmanın sonsuz sayıda göstergesi vardır; ancak ölçmedeki zorluklar sınırlı sayıda gösterge ile çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Politik, kültürel ve ekonomik özgürlüklerden başlayarak, insan hakları, bireylerin yaratıcı ve verimli olmalarını sağlayacak seçeneklerinin çeşitlendirilmesine kadar birçok boyutu içine alan beşeri kalkınma sadece üç boyutu içermektedir. Sadece üç boyutun dikkate alınmasının altında, çok sayıda değişkenle çalışmanın dikkatleri başka yönlere kaydıracağı ve temel göstergelerin vurgulanamaması endişesi yatmaktadır.

Beşeri kalkınma indeksinin birinci boyutu olan uzun ve sağlıklı yaşam, ortalama yaşam beklentisi ile ölçülmektedir. Yaşam beklentisinin önemi, sağlık ve beslenme ile ilgili olarak iyi bir yaşamın en önemli ölçütü olmasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin sağlık ve beslenme ile ilgili hizmetler konusunda iyi durumda olduğu ülkelerde ortalama yaşam süresi diğer ülkelere göre daha uzun olmaktadır. (Dura ve ark., 2004).

Beşeri kalkınma indeksinin ikinci boyutu olan bilgi ve eğitim ise, bu boyutun en önemli ve kolay hesaplanabilir göstergeleri ile ölçülmektedir: Okur-yazarlık ve okullaşma oranı. Beşeri kalkınma indeksinin hesaplandığı ilk yıllarda okullaşma oranı yerine ortalama eğitim süresi dikkate alınmaktaydı.

İyi bir yaşam sürdürebilmek için gerekli kaynaklara sahip olabilmek, beşeri kalkınmanın üçüncü ve ölçmesi en zor olan boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutla ilgili gerektiği kadar güvenilir veriler olmadığından ortalama gelir düzeyleri dikkate alınmaktadır. Ülkeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla da satın alma gücü

paritesine göre hesaplanmış kişi başına düşen gerçek gayri safi yurt içi hâsıla rakamları kullanılmakta ve gelirin refah düzeyine olan marjinal katkısını dikkate alan hesaplamalara gidilmektedir. Şüphesiz bu rakamlar gelirin dağılımı konusunu içermemektedir ancak bu boyutu mümkün olan veriler ışığında en iyi ölçümünü bu rakamlar ifade etmektedir. Aynı şekilde diğer boyutları ifade eden rakamlarda aynı özelliği göstermektedir. Bu eksikliği gidermek üzere beşeri kalkınma indeksinin alt indekslerinde bölgesel, kadın-erkek ve kent-kır farklılıklarını içeren tablolara da yer verilmektedir (Bkz. Şekil 2.3.).

Şekil 2.3. Beşeri Kalkınma İndeksi (UNDP, 2001)

2.3. Sosyal Sermaye

Yeni bir kavram olan sosyal sermaye farklı disiplinler ve yaklaşımlar tarafından farklı kavramsal çerçevelerle sınırlandırılmakta, amaçlarına ya da kaynaklarına göre farklı sosyal sermaye tanımları tartışılmaktadır. Sosyal sermaye üzerinde yapılan tartışma daha çok sosyoloji alanında gelişmiş olsa da, bu kavram iktisatçılar ve siyaset bilimciler tarafından yaygın bir biçimde tartışılmaktadır. Bununla birlikte,

sosyal politika ve kent politikası uzmanları kadar, bazı tarihçilerin, eğitimcilerin ve feministlerin de ilgisini çekmektedir.

Sosyal sermaye kavramı küresel ölçekte hareket eden kuruluşlarca da dikkate alınan bir kavram olmuştur. Dünya Bankası ve OECD (Organization for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) da sosyal sermaye tanımı geliştirmişler ve yürüttükleri çalışmalarda sosyal sermayeyi gelişmişlik kriterleri arasına almışlardır. Buna göre OECD sosyal sermayeyi “gruplar arasındaki işbirliği kolaylaştıran ağlar ve paylaşılan değer ve normlar” olarak tanımlarken, Dünya Bankası “toplumun sosyal etkileşiminin nitelik ve niceliğine şekil veren, kurumlar, ilişkiler ve normlar” olarak tanımlamaktadır. Buna göre; sosyal sermaye sadece toplumun temelini oluşturan kurumların bir toplamı değil aynı zamanda onları birbirine bağlayan bir zımk görevi de görmektedir” (SARD, 2003).

Fiziki sermayeden farklı olarak, kurumları, ilişkileri, tutumları – davranışları ve değerleri içeren ve insanlar arasındaki ilişkileri yöneten sosyal sermaye kavramının ekonomik ve sosyal gelişmede oldukça önemli bir rolü vardır. Sosyo-ekonomik gelişme dinamiğinde sosyal sermayeye biçilen rol konusunda benimsenen ortak tutuma rağmen, bu kavram üzerine literatür geliştikçe sosyal bilimciler belli bir sosyal sermaye tanımı üzerindeki uzlaşıdan giderek uzaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla, oldukça karmaşık ve sınırları belirsiz olan bu kavramın farklı tanımlamalarını farklı yaklaşımlar altında değerlendirmek gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

2.3.1. Sosyal sermaye kavramının gelişimi

Değişik disiplinlerde sosyal sermaye kavramının sürekli tartışılmakta olduğu ve bu alanlarda çalışan sosyal bilimcilerce bu kavramın farklı modellerle oluşturulduğu belirtilen bir konudur. Sosyal sermayenin kavramsal tarihi ve kuramsal gelişimi incelendiğinde, Bourdieu (1986), Coleman (1988, 1990), Putnam (1993, 1995, 2000), Fukuyama (1995, 2000), Portes (1998), Halpen (1999, 2001) ve Woolcock (2001) gibi araştırmacıların büyük katkıları olduğu görülmektedir. Özellikle

Putnam'ın çalışmaları konuya olan ilgiyi gerek akademik ve gerekse medya düzeyinde artırmıştır (Altay, 2007).

Sosyal sermaye kavramının önemini ilk kez Tocqueville (1832) “Amerika’da Demokrasi” adlı kitabında, kendi ülkesi Fransa’nın aksine Amerikan toplumunun sahip olmuş olduğu zengin “birlik sanatı”nın farkında olarak, sosyal sermaye kavramını kullanmadan ortaya koymuştur. Bu kitapta bugün için sosyal sermayenin en önemli kaynaklarından biri olan güven olgusuna da geniş yer verilmiştir. Tocqueville’e göre; Birleşik Amerika’da, demokratik cumhuriyetin yaşatılmasına, ülkenin fiziksel koşullarından çok kanunlar ve kanunlardan daha çok da töreler katkıda bulunur.

Ona göre Amerikalıların çoğu kendi çıkarlarını koruyan insanın, adil ve iyi olana ulaşacağına inanırlar. Hepsinin insanın mükemmelleştirilebileceğine dair canlı bir inancı vardır. Bu ifadelerle güven açısından bakıldığında insanların birbirlerinin haklarına ve çıkarlarına duydukları saygı ile herkesin de bu saygıyı göstereceğine dair temel güven, sosyal sermayeyi belirleyen ana etmen olduğu anlaşılır (Şan, 2007).

Tocqueville’nin bu erken kavramsallaştırmasının ardından sosyal sermaye kavramı konusunda yürütülen teori ve araştırma çabaları son dönemlerde yoğunlaşmaya başladıysa da kavramın icat edilmesinin de neredeyse yüzyıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Bu anlamda terim ilk defa 1916 yılında Lyda Judson Hanifan tarafından “kırsal okul aile birliği merkezlerini” anlatırken yaptığı çözümlemelerde kullanmış ve daha sonra Jane Jacobs’un “Büyük Amerikan Kentlerinin Yaşamı ve Ölümü” (1961) adlı kitabında tekrar karşımıza çıkmıştır.

Daha çok 1980’li yıllarda sosyolog ve siyaset bilimcilerin konuya getirmiş oldukları yeni detaylandırmalarla literatürlerde yer etmeye, toplumsal araştırmalarda en önemli alanlardan birisi olmaya başlayabilmiştir. Bu yazarlardan Bourdieu kısaca, Marksizmin, kaynaklara ulaşmasındaki eşitsizlik ve iktidarın sürdürülmesi sorununu paylaşmaktadır. Coleman, başlangıç noktası olarak bireylerin, kendi çıkarlarını

sürdürebilmek için rasyonel olarak davrandıkları fikrini kabul etmiştir. Putnam, dernek ve toplumsal faaliyet fikirlerini toplumsal bütünleşmenin ve refahın temeli olarak devralmış ve geliştirmiştir (Field, 2006).

Sosyal bilimci olan Pierre Bourdieu, sosyal sermaye kavramına yavaş yavaş ulaşmıştır. Başlangıçta bu kavramı kültürel sermayeye yapılan bir ilave ya da kültürel sermayenin bir boyutu olarak ele almıştır.

Bourdieu'ya göre bağların yoğunluğu ve dayanıklılığı çok önemlidir. Sosyal sermaye, “uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütünü” temsil eder. Bourdieu'nun alan çalışması büyük ölçüde 1960'ların ve 1970'lerin başlarında Fransız yüksek burjuvazisi hakkındaki çalışmalardan geliştirmiştir.

Pierre Bourdieu sosyal sermayenin etkilerini mikro düzeyde, yani kişinin toplum içerisindeki belli statülere ulaşmasında ve bu statülere ulaşırken hangi kaynakları harekete geçirdiğini belirleme anlamında araştırmıştır (Lelandais, 2004). Bu çerçevede Bourdieu (2003), sosyal sermayeyi şöyle tanımlar:

“Sosyal sermaye, bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır.”

Eğitim üzerine yapılan çalışmalar üzerinde önemli bir etkisi olan ve sosyal sermaye konusunda Bourdieu'dan daha etkili olan Amerikalı sosyologlardan James Coleman, sosyal sermayenin sadece güçlüklerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda fakirlere ve toplumun kenarlarında kalmışlara da ciddi yararlar sağladığını göstermiştir. Coleman'ın tanımlamasına göre sosyal sermaye, insanların nasıl bir arada çalışmayı başarabildiklerini açıklamak için bir kavramsallaştırma oluşturmaktadır. Sosyal sermaye kavramı, Coleman'ın insanların mevcut çıkarlarına en uygun olanın rekabet etmek olduğu durumlarda bile neden işbirliği yapmayı seçtiklerini sorusuna da bir cevap sunmaktadır. Coleman'ın yaklaşımına göre sosyal sermaye kavramı açıkça

klasik ekonomi teorisindeki piyasanın “*görünmez el*”inin rolüyle karşılaştırılabilir ve onunla uyumludur (Heinze ve Strünck, 2000). Coleman (1994) sosyal sermayeyi şöyle tanımlar:

“Sosyal sermaye kendi işleviyle tanımlanır. O tek varlık değildir, ortak iki özelliği olan farklı varlıkların çeşitlenmesidir. Bunların hepsi bir sosyal yapının bazı özelliklerinden oluşmuşlardır ve bu yapının içindeki bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaktadır.”

Kavramın bugünkü popülaritesini yakalamasında en etkin kişi olan Amerikalı siyaset bilimci Putnam, sosyal sermaye çözümlemelerini yaparken, ekonomik gelişmeyi hızlandıran en önemli faktörün sosyal sermaye olduğu konusunda geliştireceği teorisini İtalya’nın değişik bölgelerinden elde ettiği yirmi yıllık ampirik bilgi birikimini kullanarak tanımlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Öncelikle kuzey ve güneyindeki kamu politikasının göreceli performansı üzerine yoğunlaşıp çalışmaya kurumsal bir yaklaşım getirmiş ve kuzeydeki bölgenin göreceli başarısının nedeni olan kurumsal performansının temelinde hükümet ve sivil toplum arasındaki karşılıklı ilişkinin yattığı sonucuna varmıştır (Putnam, 1993).

Putnam İtalya’da yapmış olduğu araştırmalarla toplumlardaki sivil katılım - ki bu da gönüllü kuruluşlara üyelik ile ölçülmektedir- ile sosyal sermaye arasında doğru orantı bulunduğu ifade etmektedir. Putnam, sosyal sermayeyi makro düzeyde yani toplumsal katılım anlamında incelemektedir. Putnam’ın gündeme taşıdığı bir kavram olarak sosyal sermaye “ toplumsal kalkınma için gerekli olan her şey var olduğu halde eksik kalan şeyi ararken bulunan bir duruma” göndermede bulunmaktadır. Sosyal sermaye olarak Putnam’ın atıfta bulunduğu şeyler aslında modernist teoride çoktan terk edilen bazı geleneksel kurum ve fenomenlerden ibarettir. Yasa, sözleşme ve ekonomik rasyonalite sanayi sonrası topluluklar için gerekli ancak tek başına yeterli olmayan modern unsurlardır. Bunun yanı sıra modern toplumlar rasyonel çıkarlardan ziyade alışkanlıklara dayalı, karşılıklı ilişkiler, ahlaki yükümlülükler ve topluluğa karşı görev ve güven gibi değerlerle de bezenmiş olmalıdır.

Putnam’a göre sosyal sermaye o toplumdaki yurttaş katılımı ile doğru orantılıdır. Toplumsal katılım ne kadar fazla olursa o toplumda sosyal sermaye de o derecede gelişmiş demektir. Bu şekilde olan bir topluma Putnam “civic community” yani “yurttaşlık topluluğu” adını veriyor. Bu durumda yürütülen toplumsal ilişkiler karşılıklılık esasına ve yardımlaşmaya dayanan yatay ilişkilerdir. Tersinde ise otorite ve bağımlılıktan oluşan dikey ilişkilerden söz edilecektir. Putnam’ın yurttaşlık topluluğu adını verdiği yapıda dernekler ve yardımlaşma yapıları son derece gelişmiştir. Bu gibi toplumlarda dernekler ve sivil toplum kuruluşları, devlet kurumlarının ve hükümetin işleyişine istikrar ve verimlilik açısından destekte bulunur ve o toplumda güçlü bir demokrasinin oluşmasına katkı sağlar. Putnam’a göre sosyal sermayesi gelişmiş olan toplumlarda kurumsal performans en üst düzeydedir. Çünkü sosyal sermaye gönüllü yardımlaşmayı teşvik eder. Bu durumda ise sosyal sermayenin en önemli bileşeni de güvendir. Lelandais (2004) şöyle demektedir.

“Toplumsal güven ise toplumda yerleşmiş olan karşılıklılık normlarının varlığı ve yurttaş katılımı ağlarının (*civic engagement networks*) düzeyiyle ölçülür. Yani katılım ağları ne kadar yoğun olursa, yurttaşlar da o oranda toplumsal ortak yarar için yardımlaşmayı benimserler. Dolayısıyla Putnam’ın anlayışında sosyal sermaye, sivil toplum kavramıyla eş değer bir anlam taşımaktadır.”

Fukuyama (1995) sosyal sermayenin ekonomik boyutunun tanımlanmasında ve kavramı sosyolojik sınırlarından çıkarma konusunda etkili olmuştur. Ekonomik ve toplumsal refahın üretilmesinde en önemli katkının sosyal sermaye aracılığı ile sağlandığını ifade etmektedir. Farklı kültürler üzerinde test etme imkânını bulduğu sosyal sermaye kavramı toplumların ne tür bir gelişme trendi içinde seyrettiğini açıklayabilmektedir. Fukuyama “güçlü ve istikrarlı bir aile yapısı ve dayanıklı toplumsal kurumlar, bir hükümetin merkez bankası ya da ordu yaratması gibi yasayla var edilemez” dedikten sonra güvenin düşük olduğu toplumlarda büyük ölçekli sanayiler yaratmanın tek yolunun devlet müdahalesinden geçtiğini, oysa yüksek güvenli bir toplumda bu iş için devlet desteğine gereksinim duyulmadan sivil güçlerin kolaylıkla başarılı olabildiklerinden söz etmektedir (Şan, 2007).

Fukuyama temel tezini řu řekilde oluřturmuřtur: Yařadıđımız çağdař dűnyadaki tűm ekonomik faaliyetler, bireyler tarafından deđil, yűksek dűzeyde sosyal iř birliđini gerektiren organizasyonlar tarafından yerine getirilmektedir. Műlkiyet hakları, sűzleřmeler ve ticari yasaların hepsi her ne kadar pazar ekonomisinin temelini oluřturuyor olsa da bu tip kurumlar ve yasal dűzenlemeler eđer sosyal sermaye ve gűvenle birleřirse ancak iřlem maliyetleri ekonomik kılınabilir. Bu ise gűveni sayesinde sađlanabilecektir. Gűven, ortak ahlaki normlar ve deđerlere dayalı, kűkű çok eskilere giden toplulukların űrűnűdűr. Bir toplum bu anlamda eđer gűven dűzeyi yűksek bir ařama oluřturabiliyorsa ekonomik anlamda da son derece yűksek bir performans sergileyebilecektir (Fukuyama, 2000a).

Sosyal sermaye insan hayatının her yűnű űzerinde gűclű ve farklı etkilerde bulunmaktadır. Bu bađlamda suć oranlarının azalmasında, eđitimde bařarının artmasında, ekonomik bűyűmenin hızlanmasında, yolsuzlukların azalması ve hűkűmetlerin daha verimli ćalıřması ile artan gűvene bađlı olarak, iřlem maliyetinin azalmasında sosyal sermayenin çok bűyűk etkisi bulunmaktadır.

Ćizelge 2.2.'de sosyal sermaye kavramına hayat veren Bourdieu, Coleman, Putnam ve Fukuyama'nın kavrama iliřkin yaklařımları tanım, amać ve analiz aćısından űzetlemektedir.

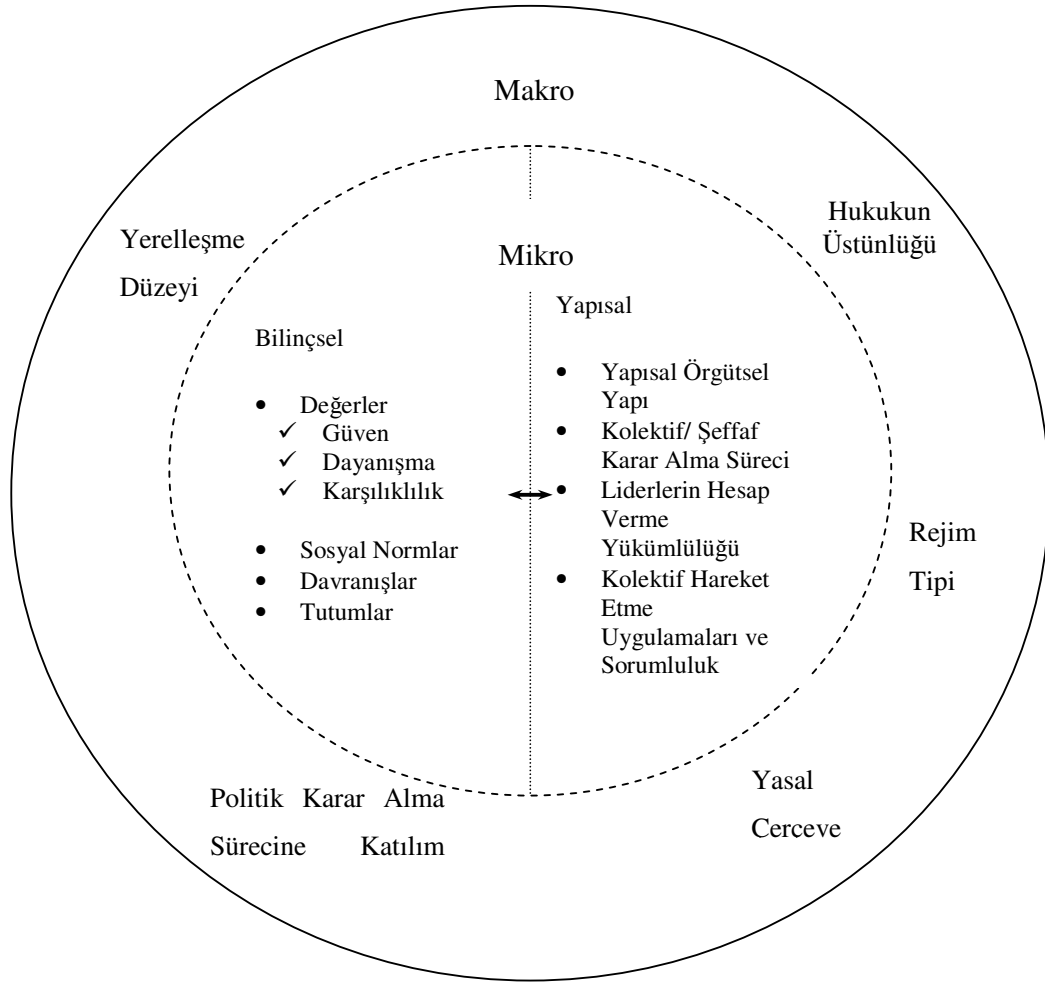
Çizelge 2.2. Sosyal sermayenin farklı tanımları, amacı ve analizi (Winter, 2000)

	Tanım	Amaç	Analiz
Bourdieu	Grup mallarına erişimi sağlayan kaynaklardır.	Ekonomik sermayeyi güvence altına almak	Sınıf rekabeti içerisinde olan birey
Coleman	Bireylerin kendi amaçlarına ulaşmak için kullanabilecekleri sosyal yapının yönleridir.	Beşeri sermayeyi güvence altına almak	Aile ve toplum içerisindeki bireyler
Putnam	Müşterek faydalar için işbirliğini kolaylaştıran güven, normlar ve ilişki ağlarıdır.	Etkin demokrasiyi ve ekonomiyi güvence altına almak	Ülke içerisindeki bölgeler
Fukuyama	Bir grubun üyeleri arasında paylaşılan ve işbirliğine imkan sağlayan biçimsel olmayan değerler veya normlar kümesinin varlığıdır.	Artan güvene bağlı olarak işlem maliyetini azaltmak	Ekonomik performansları farklı kültürler ve ülkeler

2.3.2. Sosyal sermayenin düzeyleri ve türleri

Sosyal sermaye genel olarak makro ve mikro olmak üzere iki düzeyden oluşmaktadır (Krishna ve Shrader, 1999). Makro düzey, örgütlerin faaliyet gösterdiği kurumsal yapıyı kapsamaktadır. Hukukun üstünlüğü, rejim tipi, yasal çerçeve ve politika oluşturma sürecine katılım makro düzey sosyal sermayenin temel bileşenleridir. Mikro düzey sosyal sermaye, yatay örgütlerin ve sosyal ilişki ağlarının gelişme sürecine potansiyel katkılarını ifade etmektedir. Mikro düzey sosyal sermaye bilinçsel ve yapısal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilinçsel sosyal sermaye güven,

karşılıklılık, dayanışma gibi değerleri, sosyal normları, davranışlar ve tutumları kapsarken; yapısal sosyal sermaye ise yatay örgütleri, ilişki ağlarını ve yerel düzeydeki kurumların icraatlarını içermektedir. Şekil 2.4.'te sosyal sermayenin düzeyleri ve türleri gösterilmektedir.

Şekil 2.4. Sosyal sermayenin düzeyleri ve türleri (Krishna ve Shrader, 1999)

Sosyal sermayenin bağlayıcı, köprü kurucu ve birleştirici olmak üzere üç temel türü bulunmaktadır (Woolcock, 2001).

- a) Aile, yakın arkadaş veya komşu gibi benzer durumlardaki insanlar arasındaki bağları gösteren *Bağlayıcı Sosyal Sermaye*,

- b) Kaybedilmiş arkadaşlıklar ya da iş arkadaşlıkları gibi insanlardan daha uzak bağlarını çevreleyen *Köprü Kurucu Sosyal Sermaye*,
- c) Topluluğun tamamıyla dışında olanlar gibi, benzer olmayan durumlardaki insanlardan farklı; bu yüzden üyelerini topluluğun içinde mümkün olanlardan ziyade, uzak geniş alanlardaki kaynaklara yönlendiren *Bağlantılı Sosyal Sermaye*

Putnam (2000) sosyal sermayeyi bağlayıcı ve köprü kurucu olarak ikiye ayırmıştır. Ona göre, bağlayıcı sosyal sermaye “geçinmek” için, köprü kurucu sosyal sermaye ise “başarılı olmak” için gereklidir.

2.3.3. Sosyal sermayenin ölçümü

Ekonomik değerlerin en önemli özelliklerinden biri de ölçülebilir olmasıdır. Bu bağlamda sosyal sermayenin ölçümü, diğer ekonomik değerlerle aynı türden değildir. Çünkü diğer ekonomik faktörler, parasal değerlerle ölçülmektedir. Ancak sosyal sermayenin parayla ölçümü mümkün değildir. Buna rağmen, bir toplumda sosyal sermayenin varlığına işaret eden bazı sosyal göstergeler bulunmaktadır.

OECD’nin işaret ettiği gibi “sosyal sermaye ile doğrudan ilgili olan şeylerin çoğu söze dökülmemiş ve ilişkiseldir, ölçüm ve sınıflandırmayı kolayca mümkün kılmaz”. Bu şartlar altında, herhangi bir gösterge kaçınılmaz olarak vekâlet işlevi görür; dolayısıyla sosyal sermayeyi doğrudan ölçemez.

Geniş ve kapsamlı göstergelerin yokluğunda toplumlarda var olan güven durumu en kabul edilir bir vekil konumunda bulunmaktadır. Bu konuda yapılan en önemli girişim Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)’dır. Yapılan bu araştırmada toplumların güven durumu açığa çıkarılmaktadır. Ancak yine de güven durumu sosyal sermayeyi oluşturan unsurların değil, sosyal sermayenin bir sonucudur (Field, 2006). Bu bakımdan yüksek güven durumuna sahip toplumlar aynı zamanda yüksek sosyal sermaye değerleri taşımaktadırlar.

Herhangi bir topluma ait sosyal sermayenin hangi boyutta olduğunun anlaşılabilmesi için uygulanabilecek bir diğerk uygulama, ilgili toplum üzerinde gözlem ve anket türü bir dizi analizler yapmaktır. Bu konuda, ilgili toplumdaki mala ve cana yönelik suçların oranı, kişiler arası alacak-borç ilişkilerinde senet kullanma oranı, ticari işletmelerin ne ölçüde kişi ve aile boyutunu aşır anonimleştirdiği ve kamudaki bürokratik işlemler ile yolsuzluklar ve boşanmaların yoğunluğu konuları üzerinde durulması gereken önemli kriterlerdir (OECD, 2001). Adı geöen kriterlerdeki artışlar, söz konusu toplum açısından sosyal sermayenin zayıflığına işaret etmektedir (Karagöl, 2005).

Putnam (2000), sosyal sermayenin ölçülmesinde sosyal ağların yoğunluğunu göstermektedir. Bu ağlar bir toplumda dernekleşme ve bu derneklere olan üyeliklerin oranına göre şekillenmektedir. Putnam’a göre komşularla vakit geöirme “bağlılık”, insanların ne kadar güvenilir olduklarına dair görüş de güvenin göstergesi olmaktadır. Putnam “Sosyal Sermaye Endeksi Bileşenleri”ni oluşturarak çalışmayı detaylandırmıştır (Çizelge 2.3.).

Çizelge 2.3. Putnam'ın sosyal sermaye endeksi bileşenleri (SARD, 2001)

Kapsamlı Bir Sosyal Sermaye Endeksi Bileşenleri	Endeks Korelas.
Cemaatsel Organizasyonlardaki Yaşam Derecesi	
• Son bir yıl içinde yerel organizasyonlarda çalışma	0,88
• Son bir yıl içinde herhangi bir örgüt ya da kulübün yönetiminde görev alıp almadıkları	0,83
• Her bin kişi başına düşen sivil ve sosyal organizasyonlar	0,78
• Geçen yılda katılınan kulüp toplantılarının sayısı	0,78
• Grup üyeliklerinin sayısı	0,74
Halka Ait Olan İşlerin Derecesi	
• 1992'den 1998'e kadar katılınan Başkanlık seçimleri	0,84
• Son yıl içinde okul ya da şehir toplantılarına katılma	0,77
Cemaatsel Gönüllülüklerin Derecesi	
• Bin kişiye düşen kar amacı gütmeyen organizasyon sayısı	0,82
• Son yılda toplum için yürütülen projelerde çalışma sayısı	0,65
• Son yılda gönüllü olarak çalışma sayısı	0,66
Enformel Sosyallik Derecesi	
• “Dostlarımı ziyaret için çok zaman harcarım” yargısını onaylama	0,73
• Son yılda eğlence için evde geçirilen sürenin sayısı	0,67
Güven Derecesi	
• “İnsanların çoğuna güvenilebilir”	0,92
• “İnsanların çoğu dürüsttür ve namusludur” yargısını onaylama	0,84

Sosyal sermaye konusunda yapılan tüm çalışmalarda tanımlama çabalarına egemen olan temel kavramlar güvendir. Bununla birlikte iş birliği içinde davranış ve sosyal ağlar ve geniş bir sivil toplum olgusu da sosyal sermaye üreten kaynaklardır. Çizelge 2.4'te sosyal sermaye'nin ölçümünde *Yatay Kurumlar*, *Sivil ve Siyasal Toplum*, *Sosyal Entegrasyon ve Yasal ve Yönetişim Yönleri* alt başlıkları ile oluşturulacak olan detaylı bir göstergede belirtilen kriterler esas alınmaktadır (Grootaert, 1998). Bu

tablodan çıkarılan Yatay Göstergeler olan toplumda var olan örgütlenme derecesi, toplumda kurumlara olan güven derecesi, sosyal yardımlaşma ağlarının yoğunluğu ile güçlü bir sosyal sermaye arasında anlamlı bir ilişki olduğunu anlaşılmaktadır.

İkinci önemli gösterge ise sivil ve siyasal toplum olarak belirlemektedir. Sosyal sermayesi yüksek olan toplumlar, sivil özgürlüklerin yüksek olduğu, siyasal, ekonomik ayrımcılığın çok alt düzeylerde olduğu toplumlar olmaktadır. Bu toplumlarda işleyen güçlü bir demokrasi, yüksek siyasal katılım, etkin hükümet biçimleri gibi sosyal sermaye üreten diğer unsurlar da bulunmaktadır. Diğer göstergelere de bakıldığında sosyal sermaye ile Sosyal Entegrasyon ve Yasal ve Yönetimsel yapı arasında da güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre toplumdaki sosyal hareketlilik düzeyi, etnik ve dilsel parçalanmışlık, topluma hâkim olan kargaşa durumu, suç oranları ve buna bağlı olarak mahkûm sayıları, işsizlik, boşanma ve intihar oranları da önemli etkilere sahip bulunmaktadır (Norris, 2001).

Çizelge 2.4. Sosyal sermaye göstergeleri (Grootaert, 1998)

Yatay Kurumlar	
• Dernek sayısı ve türleri ya da yerel kurumlar • Üye sayısı • Katılımcı karar almanın boyutları • Dernek içerisindeki gelir ve mevki homojenliğinin derecesi • Köy halkına ve hane halkına güven derecesi • Devlete güven derecesi	• Ticari birliklere güven derecesi • Toplumsal örgütlenme derecesi • Yardım birliklerine güven • Hane halkının gelirindeki yurtdışı kaynaklı gelirin yüzdesi • Hane halkı tarafından hediye ve yardımlar için yapılan harcamaların yüzdesi • Yaşlı nüfusun bağımlılık oranı
Sivil ve Siyasal Toplum	
• Sivil özgürlükler endeksi • Siyasi ayrımcılığa maruz kalan nüfusun yüzdesi • Siyasi ayrımcılık yoğunluk endeksi • Ekonomik ayrımcılığa maruz kalan nüfusun yüzdesi • Ekonomik ayrımcılık yoğunluk endeksi • Ayrılcı faaliyetlere katılmış nüfusun yüzdesi • Anayasal hükümet değişiklikleri • Darbeler	• Demokrasi endeksi • Yolsuzluk endeksi • Devletin etkinsizlik endeksi • Demokratik kurumların gücü • Beşeri özgürlük ölçümleri • Siyasi istikrar ölçümleri • Yerelleşme düzeyi • Seçmen sayısı • Siyasi suikastlar
Sosyal Entegrasyon	
• Sosyal hareketlilik göstergesi • Sosyal gerginlik ölçümleri • Etnik farklılık • Ayaklanmalar ve protesto gösterileri • Grevler • Cinayet oranları • İntihar olayları	• Diğer suç oranları • 100.000 kişi başına düşen tutuklu sayısı • Gayri meşruluk oranı • Tek ebeveynli aile yüzdesi • Boşanma oranları • Genç nüfusun işsizlik oranları
Yasal ve Yönetişim Yönleri	
• Bürokrasinin kalitesi • Yargının bağımsızlığı • Kamulaştırma ve millileştirme riski	• Devlet tarafından sözleşmelerin tanınmaması • Sözleşmelerin uygulanabilirliği

2.4. Sermaye Türlerinin Karşılaştırılması

Klasik iktisat öğretisinde sermaye, üretime katılan makine ve teçhizat gibi fiziksel değerleri nitelemekteydi. Ancak, beşeri sermaye ile birlikte sosyal sermayenin de iktisat literatüründe yerini almasıyla sermaye kavramının yeniden tanımlanması gerekmiştir. Artık gelinen noktada sermaye, üretime pozitif katkısı olan her türlü maddi ve maddi olmayan iktisadi değerler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, fiziki sermayede olduğu gibi beşeri sermaye ile sosyal sermaye de ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

Klasik sermayenin oluşturulması ve üretime girişi maliyet ve uğraşı gerektirmektedir. Aynı özelliği beşeri sermayede de görmek mümkündür. Ancak beşeri sermayeye yapılan bir yatırım (eğitim-sağlık) sadece üretimle bağlantılı olmayıp aynı zamanda ferdin yaşam kalitesini artıran, sosyal ilişkileri geliştiren bir etkiye de sahiptir. Bu anlamda eğitilmiş bir ferdin hayatı algılaması ve onu yaşama şekli eğitimsiz insanlara göre daha farklıdır. Benzer şekilde ferdin sağlık durumu hem üretimi hem de özel hayatı ilgilendiren bir faktördür.

Fiziki sermayenin oluşturulması ve üretime koşulması nasıl ciddi anlamda maliyet ve uğraşı gerektirmekteyse, sosyal sermayenin birikimi için de benzer uğraşı ve maliyet gerekmektedir. Ancak sosyal sermaye alanında birikim yapabilmek, fiziki sermayeye göre daha farklıdır. Çünkü bu amaç doğrultusunda yapılması gerekenler, ağırlıklı olarak sosyal içerikli faaliyetlerden oluşmaktadır.

Beşeri sermayenin fiziki sermayeden tamamen farklı olduğu bir başka yönü ise durağan olmamasıdır. Çünkü beşeri sermaye değişken bir yapıya sahiptir. Bu anlamda, ülke insanların niteliğinde ve niceliğindeki sürekli değişimlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Beşeri sermayenin dinamik oluşu nedeniyle stoklanması mümkün değildir. Bu nedenle beşeri sermayenin kullanılmadığı her zaman dilimi onun kaybı anlamına gelmektedir.

Sosyal sermaye fiziki sermaye gibi durağan bir yapıya sahip değil, beşeri sermayede olduğu gibi değişken bir yapıya sahiptir. Bu anlamda, sosyo-ekonomik yapıdaki ve hukuk sistemindeki değişmeler ile toplumsal yapıyı oluşturan diğer dinamiklerdeki farklılaşma süreci, olumlu veya olumsuz olarak sosyal sermayeyi etkilemektedir (Karagül, 2005). Öte yandan sosyal sermayenin dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle kullanılmadığı zaman stoklanması mümkün değildir. Bu nedenle sosyal sermayenin de kullanım dışı olduğu her zaman dilimi, onun kaybı anlamına gelmektedir.

Beşeri sermaye ile fiziki sermayenin ayrıldığı diğer bir önemli yönü ise, beşeri sermayenin yansız olmamasıdır. Fiziki sermaye kullanılıp kullanılmama ve nerede ne zaman kullanılacağı konusunda tamamen yansız, diğer bir ifade ile pasif bir konumdadır. Ancak beşeri sermaye için aynı şeyi söylemek olası değildir. Çünkü beşeri sermaye nerede, ne zaman ve hangi şartlarda çalışacağına kendisi karar vermek durumdadır. Öte yandan, beşeri sermayenin devamlılığını sürdürebilmek için tüketici olarak asgari ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bundan dolayı eğer beşeri sermaye, üretime koşulmaması ve bunun karşılığı olarak, müteşebbis ise kârını, işçi ise ücretini alamaması halinde, bir dizi insani ve sosyal problemlere neden olabilmektedir (Karagül, 2002).

Sosyal sermayenin de önemli bir başka yönü de, beşeri sermaye gibi, pasif olmamasıdır. Sosyal sermaye kendisi direk olarak üretimde yer almamaktadır. Ancak, beşeri ve fiziki sermaye ile diğer üretim faktörlerini kullanım yetkisini elinde bulunduran kişilerin, çalışma hedeflerinin belirlenmesinde ve bu doğrultudaki faaliyetlerin yönlendirilmesini ve gerçekleştirilmesini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle sosyal sermayenin varlığı pozitif bir değer ifade ederken, yokluğu beşeri sermayede olduğu gibi yansız değil, negatif bir değere işaret etmektedir. Bu anlamda, eğer fiziki sermaye yoksa sadece yokluğunun sıkıntısı konu olmaktadır. Ancak, sosyal sermayenin yokluğu, mevcut kaynakların yansız kullanılmasına değil, ülke ve toplumun genel çıkarlarının aleyhine kullanılmasına yol açabilmektedir.

Beşeri ve sosyal sermayenin fiziki sermayeden farkları genel olarak benzerdir. Beşeri sermaye ile sosyal sermaye arasındaki farkları Schuller (2000); odak noktasına, ölçümüne, sonuçlarına ve etkileşimlerine göre ortaya koymuştur.

Çizelge 2.5. Beşeri ve sosyal sermaye ayrışmaları (Schuller, 2000)

	Beşeri sermaye	Sosyal sermaye
Odak Noktası	Bireysel	İlişkiler
Ölçüm	Eğitim Süresi Nitelikler	Davranışlar/Değerler Üyelik/Katılım Güven Seviyesi
Sonuç	Direk – Gelir ve Verimlilik Dolaylı – Sağlık ve Sosyal Aktiviteler	Sosyal Bağlılık Ekonomik Başarı Daha Çok Sosyal Sermaye
Etkileşim	Doğrusal	Karşılıklılık / Dolaylı

2.4.1. Beşeri sermaye ile sosyal sermayenin tamamlayıcılığı

İnsanlar arasındaki güvene dayalı iletişimin ekonomik getirilerini analiz eden sosyal sermaye kişinin sosyal, eğitim, sağlık, aile, çalışma hayatı ve kamu idaresindeki faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir (OECD, 2001).

Bu nedenle sosyal sermaye, beşeri sermaye verimliliğine de önemli ölçüde katkı yapan unsurlar arasında yer almaktadır. Beşeri sermayenin rasyonel biçimde kullanılabilmesi, büyük ölçüde sosyal sermayenin varlığına bağlı olduğu için, son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde, sosyal sermayeye verilen önem artmıştır. Bu

bakımdan sosyal sermaye ile beşeri sermayenin birbirini tamamlayan iki ayrı ekonomik değer olarak ele alınması gerekmektedir (Glaeser, 2002).

Bir ülkede insanlar ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkiler ne denli yoğun ise ilgili toplumda aynı ölçüde sosyal sermayenin varlığından söz edilebilir. Bu yapıdaki bir toplumu oluşturan fertler, kendileriyle ve toplumuyla barışık bir yapı içindedirler. Dolayısıyla kendine ve çevresine güvenen, ayrıca kendisi ve toplumu ile barışık olan kişilerin, iş hayatında çok daha başarılı oldukları gözlemlenmektedir (Karagül, 2003). Çevresiyle yeterli ölçüde iletişim kurabildiği için kendisine güvenen ve içinde bulunduğu toplumla barışık olan bir kişinin kendisine olan güvenin artması, doğal olarak verimliliğine yansımaktadır. Öte yandan, beşeri sermayenin nasıl ve ne ölçüde kullanılacağı tamamen onun sahibi olan kişinin iradesine bağlı olduğundan, ilgili kişinin içinde bulunduğu toplumla barışık olması çok daha özverili çalışmasına neden olmaktadır (Temple, 2000). Bu bağlamda fertler de olduğu gibi toplumlarda da üretkenliğin temel şartı, sağlıklı bir yapıya sahip olmaktır. Sağlıklı toplumlardaki başarı sadece ekonomik alanda değil, bütün diğer bilimsel ve sosyal faaliyetlerde de görülmektedir (Woolcock, 2000).

2.4.2. Beşeri sermaye ile fiziki sermayenin tamamlayıcılığı

Beşeri sermayenin daha etkin çalışarak üretime daha fazla katkı sağlayabilmesinde, fiziki sermaye ile beşeri sermaye arasındaki optimal dengenin kurulması önemli bir şarttır. Herhangi bir üretim için mutlak surette fiziki ve beşeri sermayenin belli oranlarda bir araya gelmesi gerekir.

Sadece fiziki sermayeyi kullanarak ya da yalnız beşeri sermayeyi kullanmak suretiyle üretim yapılması mümkün değildir. Bu nedenle beşeri sermaye ile fiziki sermaye arasındaki tamamlayıcılığın iki farklı boyutu bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, her ikisinin miktar olarak birbirini dengeleyebilmesi, diğeri ise fiziki sermaye ile beşeri sermayenin nitelik olarak uyuşmasıdır. Eğer herhangi bir işletme yüksek derecede beşeri sermayeye sahip elemanları istihdam etmiş, ancak bu

kişilerin beşeri sermayelerini etkin olarak kullanabileceği teknik donanımı yeterince kuramamış ise, söz konusu beşeri sermaye yeteri derecede kullanım alanı bulamayacağı için büyük ölçüde zayi olacaktır (Karagül, 2003). Çünkü çalışan kişilerin sahip oldukları beşeri sermayeyi kullanabilecekleri bir ortam bulamamaları, beşeri sermaye israfına neden olmaktadır. İlgili dengesizliği ters yönde de ele almak mümkündür. Bu takdirde fiziki sermayenin israf edilmesi konu olacaktır.

Bir firmada ya da ülkede fiziki sermaye ile beşeri sermayenin tamamlayıcılığının ikinci önemli şartı ise, her iki sermayenin nitelik olarak birbiriyle uyuşmasıdır. Bu noktada sahip olunan beşeri sermaye ile fiziki sermayenin aynı türden olması aranan koşuldur.

Fiziki ve beşeri sermayenin dengesi konusunda, uygulamada görülen bir başka denge unsuru ise, ülkelerin sosyal ve siyasal politikalarındaki önceliklerdir. Bu doğrultuda, her iki sermayenin verimliliği kadar bu sermayeler için uygulanan ücret politikalarının esnekliği büyük önem arz etmektedir. Teoride her ne kadar denge için söz konusu iki sermayenin marjinal maliyeti ile marjinal verimliliğinin eşitlenmesi gerektiği üzerinde durulsa da birçok ülke, sosyal ve siyasal politikalarındaki önceliklere göre bu dengeyi daha farklı oluşturabilmektedirler. Örneğin Almanya fiziki sermaye birikiminde daha fazla yoğunlaştığı için beşeri sermayesi kıt olan az eğitilmiş işçileri düşük ücretle çalıştırabilmektedir. Hatta bu emeği de Türkiye gibi az gelişmiş ülkelere temin etmektedir. ABD ise Almanya'ya kıyasla fiziki sermayede nispeten daha fakir olduğu için beşeri sermayesi yoğun olan çalışanlara çok daha yüksek ücret ödemek suretiyle ekonomisini etkinliğini sürdürmektedir (Beaudry ve Green, 2000).

2.5. Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Sermaye Türlerinin İlişkisi

Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazanmıştır. Hatta aynı dönemde farklı içeriklerde kullanıldığı da görülmüştür. Kavram, bazen de kendine yakın anlamlar taşıyan sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişme gibi kavramlarla iç içe geçmiş,

onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır. Bugün de kavramın içeriği açık ve anlaşılır değildir. Teorilerde olduğu gibi günlük konuşmalarda da bazen sanayileşmenin, bazen büyümenin bazen de modernleşmenin yerine kullanılmaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma ile ekonomik büyüme birbirlerinin yerine geçecek şekilde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Yavilioğlu, 2002).

Büyüme kavramının kalkınma kavramı ile karşılaştırıldığında ne anlama geldiği veya kalkınma kavramından ne tür bir farklılığının olduğu sorunu ortaya çıktığında, büyüme kavramı için en belirgin özelliğin “ekonomik yapıda herhangi bir değişme olmadan toplam üretimde veya GSYH’de belli bir zaman aralığında meydana gelen artışı” kasteder ve bu haliyle niceliksel bir değişmeyi ifade eder (Kaynak, 2005). Bu karşılaştırmanın diğer yanında ise kalkınma kavramı bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma kavramı, ekonomik yapıda meydana gelen gelişmelerle birlikte veya bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan hâsıladaki artışları kasteder, dolayısıyla niteliksel bir değişmeyle birlikte veya bunun sonucunda ortaya çıkan gelişmeleri ifade eder. Bu durumda ekonomik kalkınma hem daha fazla çıktı hem de teknik ve kurumsal yapıdaki değişimleri kapsamaktadır. Ekonomik kalkınma bunun yanında; ekonominin niteliksel değişimi sonucunda ortaya çıkan gelir büyümesinden eskiye göre daha çok insanın nemalandırılarak yaşam standartlarının yani refah düzeyinin yükseltilmesidir.

Büyüme ile bir karşılaştırma yapılarak denebilir ki, ekonomik büyüme daha çok aynı şeydeki basit artış sürecini, ekonomik kalkınma ise daha fazla ve farklı olanın yer aldığı yapısal değişme sürecini ifade eder. Karşılaştırmalar, ekonomik büyümenin daha çok üretim faktörlerinin en yüksek verimi sağlayacak şekilde bir araya getirilmesini içeren bir denge sorunuyla ilgilendiğini göstermektedir. Ekonomik kalkınma ise iki aşamalı bir süreci ifade etmektedir. Birinci aşama, üretim faktörlerinin yaratılmasıdır. Bu aşamada, üretim faktörlerinin oluşturulabilmesi için ekonomiyi de içine alan kurumsal/yapısal bir değişimin olması gerektiği vurgulanmaktadır. İkinci aşama ise üretim faktörlerinin en uygun bileşimini içerisine almaktadır. Dolayısıyla ekonomik kalkınma kavramı, iktisadi nitelikte olan yapılar

yanında sosyal, siyasal nitelikteki yapılarda da gelişme yönünde bir değişme, hatta yeni yapıların oluşturulmasını içeren süreçlere de işaret etmektedir. Yani ekonomik kalkınma sadece ekonomik boyutlarla sınırlanmayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik tüm boyutlarıyla kuşatan karmaşık bir süreçtir. Kalkınma her ne kadar iktisadi büyümeyi içerirse de varolanın sayısal olarak büyümesi anlamına gelmemekte, olumlu anlamda yeni bir yapının kurulmasını öngörmektedir (Yavilioğlu, 2002).

2.5.1. Ekonomik kalkınma ve beşeri sermaye ilişkisi

Ekonomik büyümenin belirleyicileri incelendiğinde Kibritçioğlu(1998)'nin Şekil 2.2. de ifade ettiği gibi önemli bir kısmı Ar-Ge, teknolojik gelişmeler, yenilikçilik, gibi “bilgi”ye dayalı faktörlerden oluştuğu görülmektedir. Bilginin üretimi, işlenmesi ve kullanılması sadece insan tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle insana yapılan her türlü yatırım kısa veya uzun vadede ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde etkili olacaktır. Emek verimliliğinde sağlanacak bir artış, üretim faaliyetlerinden elde edilecek hâsılanın daha fazla olmasını ve böylece kalkınmanın daha çabuklaşmasına yol açar. İnsana yapılan yatırım, eğitim ve sağlık harcamaları yolu ile olabilmektedir ki bu iki faktör aynı zamanda beşeri sermayenin temel bileşenleridir. Eğitim, emeğin daha nitelikli olmasını, bilgi ve becerilerinin artmasını sağlayan bir unsur iken; sağlık emeğin etkinliğini ve verimliliğini artırmaktadır. Gerçekten de sağlıklı, güçlü, kendisini sürekli geliştiren ve yeni üretim tekniklerinden sürekli haberdar olan bilgili bir emek gücünden daha fazla üretim sağlanır. Ayrıca bireyin iş fırsatlarına duyarlılığının artırılması ile kaynakların etkin kullanımını gerçekleştirmek daha kolaylaşır. Mevcut kaynakların daha etkin kullanımı ile yeniliklerin hemen benimsenmesi ve uygulanmasına ilaveten; gelişmiş ülkelerden transfer edilebilecek modern teknolojilerden maksimum faydayı sağlayabilmek için eğitim ve öğretimi geliştirmenin katkısı ise tartışmasızdır. Dışarıdan transfer edilecek modern teknolojilerin kullanılabilmesi ve bunlardan en üst düzeyde yararlanılabilmesi için az gelişmiş ülkeler asgari bir beşeri sermaye stokuna sahip olmak zorundadır.

Eğitim ve sağlık alanlarında iyileştirmeye yönelik yatırımların artması ülke kalkınması açısından olumlu etki yaratmaktadır. Burada önemli olan bir nokta ise eğitim ve sağlığın eş zamanlı olarak yatırıma dâhil edilmesi ve böylelikle iki sektör arasında sinerjik bir etki yaratılarak kalkınmanın hızlandırılmasıdır. Eğitim ve sağlığa aynı anda yatırım yapılmasındaki amaç sağlıklı bireylerin daha iyi eğitilebilir olmasındandır. Bu gerçeklik yapılan bir çok ampirik çalışmada da açıkça ortaya çıkmıştır

Eğitim ve sağlığa yapılan yatırımın ekonomik gelişme bağlamında vazgeçilmez bir şart olduğu Sab ve Smith (2001)'in 100 ülkenin verilerinden yararlanarak yaptığı geniş kapsamlı çalışmada yer almaktadır. Bu çalışmada eğitim ve sağlığın birbirleriyle olan sıkı ilişkilerini ve beşeri sermayeyi nasıl etkilediklerini ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca;

- Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunun eğitilebilir genç nüfusa sahip olduğu, dolayısıyla bu nüfusun eğitilmesi halinde söz konusu ülkelerin gelişmiş ülkeleri kolaylıkla yakalayabilecekleri ve üretimi artıracabilecekleri,
- Sağlık ve eğitim arasındaki ilişkiyle bağlantılı sağlıklı bir çocuğun okulda daha iyi bir performans göstereceği,
- Daha eğitilmiş bir bireyin okulda temel hijyen ve sağlık bilgisini öğreneceği ve çocuğunun sağlık bilgisini geliştirecek bilgiye sahip olacağı,
- Eğitilmiş bayanlarla, toplumdaki çocuk ölümlerinin ve doğurganlığın azaldığı, buna ilave olarak yeni yetişen çocukların eğitilmiş anneler sebebiyle hayata daha bilgili başlayabildikleri,
- Yüksek eğitimde geliştirilen yeteneklerin (sağlık eğitimini de kapsayan), bütün toplumun sağlık düzenini geliştirmede dolaylı ve dolaysız kullanılabileceği vurgulanmaktadır.

Aynı çalışma sağlık ve eğitimin birbirlerini destekleyen yatırımlar olduğu, sağlığın eğitimin gelişimine etkisinin, eğitimin sağlığın gelişimine etkisinden daha fazla olduğu sonucuna varır (Sab ve Smith, 2001). Çalışmadan çıkan sonuçlar eğitim ve

sağlığın önemini vurgulamakta, sağlıklı ve eğitimli bireylerin verimliliğinden sağlanacak bir artışın, üretim faaliyetlerinden elde edilecek hâsılanın daha fazla olmasını ve böylece kalkınmanın daha çabuklaşmasına yol açacağı üstü kapalı bir şekilde belirtilmektedir.

Eğitimin üretkenliğe ve büyümeye olan etkileri, Jong ve Soete (1997) tarafından 21 OECD ülkesi üzerinde yapılan çalışmalarda ayrıca test edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, ilave bir yıllık eğitimin uzun vadede üretimdeki verimliliği % 6 oranında artırdığı ve fiziki sermaye birikimine önemli katkı sağladığı tespit edilmiştir. İlgili çalışmada, söz konusu yüzdelik artış oranının her yıl için yaklaşık % 15'inin beşeri sermayenin fiziki sermayeyi çekmesine bağlı olarak, artan fiziki sermayeden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Bassanini ve Scarpetta, 2001). Öte yandan beşeri sermaye ile desteklenmeyen maddi sermaye yatırımlarından yeterli verim alınamayacağı da vurgulanmaktadır.

2.5.2. Ekonomik kalkınma ve sosyal sermaye ilişkisi

Bugüne kadar üretimin temel unsuru olarak kabul edilen üretim faktörleri; emek, sermaye (fiziki), doğal kaynaklar ve girişimcilik olarak kabul edilmekteydi. Ancak söz konusu bu dört üretim faktörü ile ekonominin üretim yönü tam olarak açıklanamamaktadır. Dolayısıyla söz konusu dört temel üretim faktörüne ilave olarak, çalışan kişinin bilgi ve becerisinin ele alındığı beşeri sermaye ve toplumsal güvene dayalı iletişim düzeyini belirleyen sosyal sermaye, yeni üretim faktörleri olarak ekonomik teoriye girmiş durumdadır. Bu bağlamda, sosyal sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki güçlü ilişki düzeyini ortaya koyan çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır (Bjornskov, 2006).

Ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin tespiti konusunda son yıllarda yapılan ampirik çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Üretim aşamasında kullanılan kaynaklarda israfın önlenmesinde, işlem maliyetlerinin azaltılmasında ve maliyeti artıran dışsalılıkların önlenmesinde, eğitimde başarının artmasında, yatırımların kalitesinin artmasında ve yeni teknolojilerin kolaylıkla

özümsenmesinde, gelir dağılımının düzeltilmesinde, ekonomik büyümenin hızlanmasında, toplumdaki sosyal sermaye düzeyinin önemli bir rolünün olduğu saptanmıştır. Ayrıca ülkelerin bölgesel kalkınma stratejilerinde de yüksek düzeyli sosyal sermayenin önemli katkısı bulunmaktadır (Woodhouse, 2006). Çünkü toplumda insanlar arasında geleceğe dair ortak hedeflerin belirlenmesinde güven seviyesinin yüksekliği, ilgili toplumdaki ekonomik kalkınmayı kolaylaştırmaktadır.

Sosyal sermayenin pozitif etkilerini sadece makro ölçekte değil, mikro ölçekli firma boyutunda da görebilmek mümkündür. Özellikle işletme büyüklüklerinin artmasında, çalışanlarda elde edilen verimliliğin çoğalmasında, kredi faizlerinin düşmesinde, yönetim giderlerinin, işlem maliyetlerinin ve sözleşme ihlallerinin azalmasında, sosyal sermaye varlığının son derece önemli etkisi bulunmaktadır (Torsvik, 2000).

Ekonomik büyüme ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin tespiti konusunda Putnam (1993) İtalya'daki bölgeler arası ekonomik ve kurumsal farklılıkları ikinci dünya savaşı sonrası dönem için araştırmış ve sosyal sermayenin bu farklılıkları açıklamada önemli bir rolü olduğunu göstermiştir. Yerel yönetimlerin etkinliği ve bölgesel ekonomik performans farklılıkları bölgeler arası sosyal yapıdaki farklılıklar ile açıklanabilmektedir. Verimli yönetimin bölgedeki sivil katılım ve sivil ağlarla önemli bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermiştir. Sosyal organizasyonlara katılımın yüksek olduğu bölgelerde sosyal sermayenin de yüksek olduğunu saptamıştır (Putnam, 1993). Putnam ayrıca bağlantıları iyi olan toplumlarda bir bütün olarak ekonomik performansın bağlantıları iyi olmayanlara nazaran daha iyi olduğunu öne sürmüştür (Putnam, 2000).

Bunun yanı sıra bireyin kişisel iletişim ağıının büyüklüğünün, iş bulma olasılığında olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Korpi, 2001).

Sosyal sermayenin tarımsal organizasyonlarda da etkileri ortaya konulmaktadır. Sosyal sermaye yeniliklerin yayılmasını teşvik ederek, piyasadaki bilgi eksikliğinin üstesinden gelerek, önceden görülemeyen güçlüklerle karşı gayri resmi sigorta

sağlayarak ve hepsinin bir sonucu olarak da tarım uygulamalarında değişikliğe yol açarak zenginleşmeyi artırmaktadır (Narayan ve Pritchett, 1999).

34 ülkede yapılan Dünya Değerler Araştırması'na göre ekonomik büyüme oranları ile çok sayıdaki sosyal sermaye göstergesi karşılaştırılarak en az beşeri sermaye ve büyüme oranı arasındaki ilişki kadar büyük bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Whiteley, 2000).

Grootaert, sosyal sermaye hakkında ileri sürülen ve ekonomik kalkınmayı açıklamaya katkı sağlayan farklı tanımlama ve görüşlerin birçok ortak özelliğini ortaya koymaktadırlar. Buna göre söz konusu tanımlama ve görüşlerin tamamı:

- Ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarla bağlantılıdır. Sosyal ilişkilerin ekonomik sonuçları etkilediği ve ekonomik sonuçlar tarafından etkilendiği düşüncesini paylaşırlar.
- Ekonomik birimler arasındaki ilişkiler üzerine odaklanır ve bu birimlerce oluşturulan resmi ve gayri resmi örgütlenme şekillerinin ekonomik faaliyetlerin etkinliğini geliştirebileceğini ileri sürerler.
- Uygun sosyal ilişkilerin ve kurumların pozitif dışsallıklara sahip olduğunu ima ederler. Buna göre bireyler bu dışsallıkları kendine mal edemezler, birimler sosyal sermayeye yetersiz düzeyde yatırım yapma eğilimi sergiler ve bu yüzden kamunun destek sağlaması için önemli bir rol ortaya çıkacağını ileri sürerler.
- Potansiyel sosyal ilişkilerin kalkınma ile ilgili sonuçları geliştireceğini ileri sürdükleri gibi, benzeri ilişkilerin negatif sonuçlara sahip olabileceği olasılığını da dikkate alırlar (Grootaert ve Bastelaer, 2002).

Bütün bu tanımlamalardan hareketle, bazı ülkelerin diğerlerine göre daha fazla gelişmiş olmalarının nedenleri arasında sosyal sermayenin etkilerini vurgulamak mümkündür. Uluslar, toplumlar ve aileler sosyal yetenekleri açısından farklıdır. Bazı örneklerde sosyal sermayeyi artıran sosyal ağlar yoğun ve etkin bir şekilde örgütlenmiştir. Diğer bazı örneklerde ise birlik oluşturma düzeyleri düşüktür ve

sosyal sermaye stoku zayıftır (Skidmore, 2001). Daha yüksek sosyal sermaye stoku ile kuşanmış toplulukların daha güvenli, daha temiz, daha müreffeh, daha okuryazar, daha iyi yönetilen ve genellikle daha mutlu olacağı beklenmektedir (Woolcock, 1998).

Sosyal sermayeden etkin bir biçimde faydalanabilmek için beşeri sermayenin de güçlü olması gerekir. Çalışan kişinin bilgi ve beceri düzeyi olarak değerlendirilen beşeri sermaye ile sosyal sermaye birbirini tamamlayıcı iki farklı değerdir. Çünkü sosyal sermayenin olmadığı ve buna bağlı olarak sosyal sorumluluğun gelişmediği bir toplumda beşeri sermaye, toplumsal çıkarlar lehine değil, bireysel menfaat veya toplum aleyhine kullanılabilir. Bu nedenle beşeri sermayenin etkinlik koşulları ile sosyal sermayenin etkinlik şartlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir (Karagül, 2003).

Bir toplumun ekonomik ve diğer alanlardaki başarısının temel kaynağı, öncelikle sosyal ve beşeri sermayeye bağlıdır. Fiziki ve finansal sermayeyi ise sosyal ve beşeri sermayenin bir ürünü olarak algılamak da mümkündür. Bir toplumdaki ekonomik kriz ve çöküş de öncelikli olarak sosyal ve beşeri sermayedeki erimeye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Franke, 2005).

Dar anlamıyla sosyal sermaye ele alındığında, çok uzun vadeli getirisi olan bir yatırım aracı olsa da birçok mal ve hizmetin sosyal sermaye olmadan üretilmesi zorlaşmaktadır (Ihlen, 2005). Sosyal sermayenin, özellikle ekonomik alandaki etkisi kısa vadede görülemeyebilir. Bu nedenle ekonomik ve siyasi planların kısa vadeli yapıldığı az gelişmiş ülkelerde, sosyal sermayenin önemi göz ardı edilmekte ve bu alanda yapılması gereken yatırımlar da aksatılmaktadır.

3. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN SERMAYE KAVRAMLARIYLA İLİŞKİLENDİRİLMESİ

İnsanın yaradılışında var olan yardımlaşma duygu ve düşüncesi insanlığın tarihi ile yaşıttır. Her toplum yardımlaşma hususunda kendi yaşadığı zamanın sosyal yapısına göre çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Yardımlaşmanın teşkilatlandırılmış en ideal şekli ise vakıflar olarak görülmektedir. Türkiye’de bu yapıyı kontrol eden, denetleyen ve birçok mazbut ve mülhak vakfın idaresini yapan kurum ise Vakıflar Genel Müdürlüğü’dür.

3.1.Vakıf – Vakıflar Genel Müdürlüğü

Arapça bir kelime olan “vakıf” sözlükte yer aldığı şekliyle durma, durdurma, hareketten alıkoyma, hapsedme ve dinlendirme anlamlarına gelir. Vakfın çoğulu ise “evkaƒ”tır. Vakıf kuran kişi ile vakfeden kişi arasında vakfın hangi şartlara göre yürütüleceğini belirten yazılı belgelere de “Vakfiye” denilmektedir.

Terim olarak “bir malı veya mülkü satılmamak kaydı ile ve bazı özel şartlar çerçevesinde bir hayır işine tahsis etmek” olduğu bilinen vakıf Türk Medeni Kanununda ise “başlı başına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın belli bir gayeye tahsisidir” şeklinde tanımlanmaktadır.

“Vakıf; kişinin taşınır veya taşınmaz mallarının hiçbir dış tesir altında kalmaksızın sırf kendi rıza ve isteği ile şahsi mülkiyetinden çıkarıp hayır ve hasenat gayesi ile yine kendisi tarafından belirtilen şart ve hizmetlerin yerine getirilmesi için ebedi olarak tahsis etmesidir.”(VGM, 2000:7)

Vakıflar; tarihsel süreç içerisinde, 1926 Türk Medeni Kanunu'ndan önce kurulmuş vakıflar ve 1926 Türk Medeni Kanunu'ndan(değişik 4721) sonra kurulmuş vakıflar olarak incelendiği zaman; 1926 Türk Medeni Kanunu'ndan önce kurulmuş vakıflar; mahiyetleri, mülkiyetleri, idareleri ve kullanım şekilleri bakımından dört sınıfta toplanabilir (<http://www.vgm.gov.tr/vakiflarhk>).

I. Mahiyetleri Bakımından:

- Hayri Vakıflar: Geliri tamamen ve kısmen muhtelif hayır şart ve hizmetlerine tahsis edilmiş bulunan vakıflardır. Kullanım şekillerine göre ikiye ayrılır. Birincisi doğrudan doğruya toplumun yararlandığı müesseseler (okul, cami gibi), ikincisi gelirinden faydalananlardır (akarlar).
- Zürrî Vakıflar: Herhangi bir hayır şartı olmayıp, gelirinin tamamı vakfın evlatlarına tahsis edilmiş bulunan vakıflardır. Nesebin (akraba, soy) yok olması halinde bir hayri hizmete tahsis edilebilir.

II. Mülkiyetleri Bakımından:

- Sahih Vakıflar: Her çeşit maddi varlıklarının mülkiyeti vakfın hükmü şahsiyetine ait olan vakıflardır. Bu tür vakıflarda vakfedilen menkul ve gayrimenkuller vakfın malvarlığını oluşturur. Arazi Kanunun 2. maddesinde belirtilen arazi vakfedilmişse buna sahih vakıf denir. Bunlar vakfiyede belirtilen şekilde mütevelliler tarafından idare olunur. Ancak, Arazi Kanunun 2. maddesinde belirtildiği gibi, rakabesi (kuru mülkiyeti) ve bütün tasarruf hakkı vakfın tüzel kişiliğine aittir. Bu tür vakıflara arazi kanunu hükümleri uygulanmaz
- Sahih Olmayan Vakıflar: Devlet Başkanı veya onun izniyle, Devlet arazisi üzerinde meydana getirilen vakıflardır. Miri (Devlete ait) araziden olan bir yerin aşar veya rüsumu gibi yararlanma hakkı vakfedilirse, buna da sahih olmayan vakıf (Gayri Sahih Vakıf) ismi verilir. Burada arazinin rakabesi (kuru mülkiyeti) Devlete aittir. Buna vakıf denmesinin nedeni devamlı bir tahsis olmasından ileri gelmektedir. Bunlara "Tahsisat Kabilinden Vakıf" veya "İrsadi Vakıf" ismi de verilmektedir.

III. İdareleri Bakımından:

2762 Sayılı Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesine göre 1926 Türk Medeni Kanunu'ndan önce kurulan vakıflar üç grupta incelenir.

- Mazbut Vakıflar: Vakfı idare edenin soyu tükenip, 10 yıl idarecisz kalması, kanunen veya fiilen hayri hizmeti kalmaması üzerine, idaresi doğrudan Vakıflar

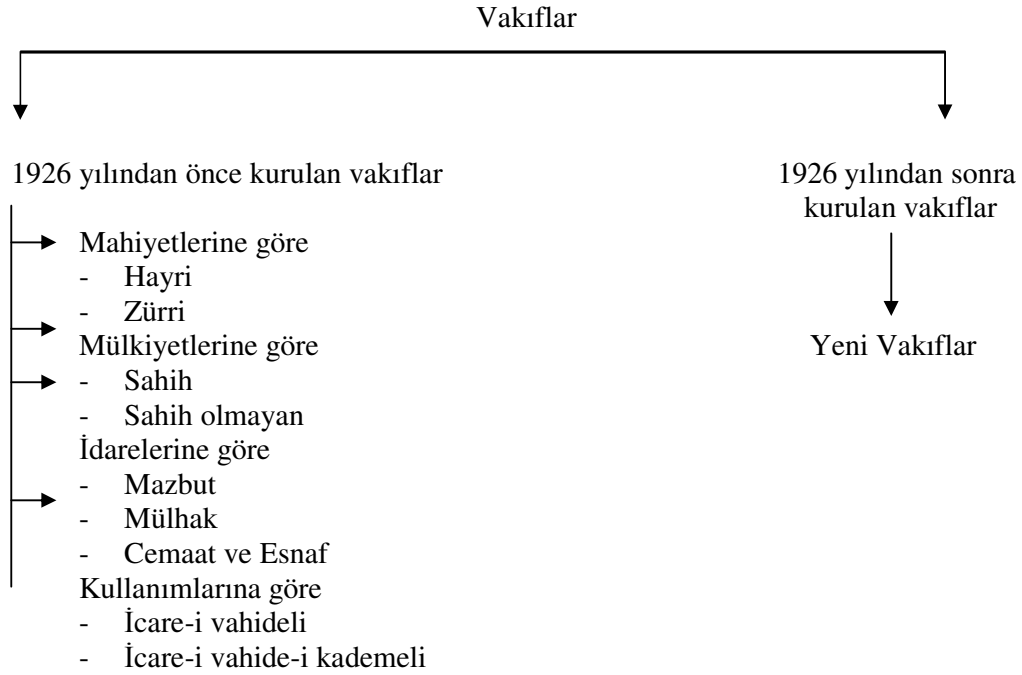
Genel Müdürlüğü'ne bağlanan vakıflardır. Bu vakıfların tüm iş ve işlemleri Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. Bu vakıfları Vakıflar Genel Müdürlüğü temsil eder.

- Mülhak Vakıflar: Soydan gelenlere şart edilmiş, mütevellilerince idare ve temsil edilen tüzel kişiliğe haiz vakıflardır. Vakıf senedinde yazılı şartlara göre vakfın evladından olan mütevellilerce idare edilir ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce de denetlenir.
- Cemaat ve Esnafa Mahsus Vakıflar: Mevcut vakıfları ciddi bir nizam ve esasa bağlamak için 1935 yılında çıkarılan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ilk defa olarak cemaatlere mahsus vakıflar adı altında bu vakıfları da kontrol ve denetimi altına alma yoluna gitmiş ve bunlar, mülhak vakıflar statüsüne tabi tutulmuştur. 1936 yılında 2762 sayılı Vakıflar Kanununun muvakkat maddesi ile cemaat vakıflarını, idare eden kişilerce bilcümle mallarının, gelirlerinin ve bunları sarf ettikleri yeri birer beyanname ile Vakıflar İdaresine bildirilmesi şart koşulmuştur. Cemaat Vakıflarının vakfiyeleri olmadığından bunların vermiş olduğu 1936 tarihli beyannameler vakfiye yerine mevcut bulunmaktadır.

IV. Kullanım Şekilleri Bakımından:

- İcare-i Vahideli Vakıflar: Belli bir değer veya süreyle kiraya verilen vakıflardır.
- İcare-i Vahide-i Kademeli Vakıflar: Tespit edilen belli bir kira bedelinin daimi olarak verilmesi halinde karşılıksız kiracıdan hiç alınmayan ve kiracının ölümünde kiralama hakkı mirasçılara intikal eden vakıflar olup Cumhuriyet sonrası bu uygulama kalkmıştır.

1926 Türk Medeni Kanunu'ndan (değişik 4721) sonra kurulan vakıflar ise Yeni Vakıflar olarak adlandırılır. Bu vakıflar; Cumhuriyetin kurulmasından sonra, şahısların isteği üzerine, bağımsız mahkemeler tarafından kurulup, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kuruluş senedine uygunluk yönünden denetlenen vakıflardır.

Şekil 3.1. Vakıfların sınıflandırılması (<http://www.vgm.gov.tr/vakiflarhk>).

3.1.1. Tarih içinde vakıflar

Toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasında en büyük görevi üstlenen vakıfların, ne zaman ortaya çıktığı konusunda, bilim adamlarınca çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bir kısım araştırmacılar vakfın İslamiyet'ten önce de var olduğu fikrini savunarak Sümerlere, Eski Türklere, Roma ve Bizans İmparatorluğu'na kadar dayandırmaktadır.

Vakıf kurumunun çok gerilere gitmeden tarihi seyrine bakıldığında; Emeviler ve Abbasiler döneminde hızla gelişen vakıfların Abbasiler döneminde hukuksal esasları da belirlenmiştir.

Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşu ile birlikte vakıflar daha da önem kazanmış, daha sonraki Beylikler döneminde de bu sistem gelişmiş, en mükemmel ve görkemli dönemini ise Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşamıştır.

Anadolu Selçukluları, fethettikleri şehirlerin genelde en yüksek ve merkezi yerine hemen vakıflar yolu ile ulu camileri, cami yanına hamamları, onun yanına medreseleri, dar'üşşifaları, arasta ve bedestenleri inşa ederek külliyeler kurmak sureti ile halkın sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını mahalli idareleri ve özellikle de vakıfları harekete geçirmek sureti ile karşılamaya büyük çaba göstermişlerdir (Selçuk, 1965).

Osmanlılarda ise vakıfçılık zirveye ulaşmış, kurulan vakıf sistemi ile hamamlar, mektep ve medreseler (bugünkü okullar ve fakülteler), dar'üşşifalar (hastaneler), bimarhaneler (akıl hastaneleri), tabhaneler (dinlenme evleri- hastalık sonrası dinlenme evleri), imarethaneler (aşevleri), suyolları, şadırvan, sebiller inşa ederek millete bağışlamışlardır. Ayrıca sadece bu işler için değil; çocuk emzirme ve büyütme yuvaları, esir ve köle azat etmek, fakirlere yakacak temin etmek, yetim kızlara çeyiz hazırlamak, borçluların borçlarını ödemek, dul kadınlara ve muhtaçlara yardım etmek, mektep çocuklarına gıda ve giyecek yardımı yapmak, fakir ve kimsesizlerin cenazesini kaldırmak, bayramlarda çocukları ve kimsesizleri sevindirmek, yaşlı ve kimsesiz hanımları korumak gibi birçok konuda da vakıf tesis etmişlerdir (Akgündüz, 1996).

Kurdıkları bu müesseselerin gelecekte başkalarına muhtaç olmadan idamesi için de gelir getirici mülkler, yani akarlar; arastalar – bedestenler (çarşı – pasajlar), kervansaraylar (oteller), hanlar (şehir içi otelleri ve aynı çeşit malların toptan satıldığı iş yerleri) bağışlayarak, idaresini kendi neslinden veya uygun gördüğü ehil kişilere bırakmışlardır.

Günümüzde özellikle Kayseri, Konya, Sivas, Amasya, Tokat, Malatya, Erzurum, Şanlıurfa gibi şehirlerde Selçuklulardan kalma vakıf eserleri; Aydın, Aksaray, Birgi (İzmir – Ödemiş), Selçuk, Kütahya, Kastamonu, Divriği, Isparta, Antalya, Karaman, Kahramanmaraş, Adana, Diyarbakır, Bitlis, Van gibi şehirlerde Anadolu Beylikleri vakıf örnekleri; Samsun, Merzifon, Ordu, Giresun, Trabzon, İncesu, Bursa, Edirne, İstanbul, Gebze, İzmit, Sapanca, Bolu, Çorum, Yozgat, Hatay olmak üzere, diğer şehirlerimizin de tamamında Osmanlı vakıf eserlerini görmek mümkündür (VGM, 2000).

Bugün gelişen dünyada kamu ve özel sektörün ardından “3. Sektör” ya da sosyal sermaye olarak vasıflandırılan vakıflar (Baloğlu ve Ceylanoğlu, 2001) toplumun her alanında ve yaşamın her anında farklı ve kalıcı hizmetler vermektedirler.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra da vakıflar bir müddet daha eski esaslara göre idare edilmiştir. Bu dönemde vakıf işleri önceleri 1921 yılında TBMM Hükümeti ile aynı zamanda kurulan Şer’iye ve Evkaf Vekâleti tarafından yürütülmüş, bu Vekâletin 3 Mart 1924 gün ve 429 sayılı yasa ile kaldırılmasıyla görevleri Başbakanlık’a bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir.

Vakıflar idaresinde asıl değişiklikler, 1935 yılından sonra olmaya başlamıştır. İlk olarak 5 Haziran 1935 tarihinde “2762 Sayılı Vakıflar Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün, 21.5.1970 tarihli 1262 sayılı Kanunla sınaî, ticari, zirai yatırımlara girmesi sağlanmış; 08.06.1984 tarihli 227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de bazı birimlerin ismi değişerek, devlet standardı içindeki yerine oturmuştur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili düzenlemelerin en son ayağı 27.02.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu’dur. Bu kanun ile yürürlükte bulunan 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bu kanunların ek ve değişiklikleri ile vakıflarla ilgili olan diğer kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

3.1.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevleri – teşkilat yapısı

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevleri, 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu’nun kabulüne kadar “227 Sayılı VGM’nin Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname” de belirtilmiştir. 27 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu’nun 36. maddesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

- a) Mazbut vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen hüccet, berat, ferman gibi belgelerinde yazılı hayrî, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek.
- b) Vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile malları değerlendirmek, daha fazla gelir getirici yatırımlara tahsis etmek.
- c) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile işletmeler kurma, kurulmuş şirketlere iştirak etme, bunların sermaye artışları hususlarında karar vermek.
- d) Yurt içi ve yurt dışındaki vakıflara ait vakıf kültür varlıklarını ihya etmek.
- e) Mülhak, cemaat ve yeni vakıflar ile esnaf vakıflarının denetimini yapmak.
- f) Vakıflarla ilgili konularda; araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak.
- g) Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek; müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak.
- h) Bu Kanun ve diğer kanunlar ile Genel Müdürlüğe verilen görevleri yapmak.

Vakıflar Genel Müdürlüğü 5737 sayılı Vakıflar Kanun'a kadar görevlerini kanun hükmünde kararname ile gerçekleştirmekte iken, bundan sonra görevlerini kanundan alarak yerine getirecektir. Ayrıca yeni düzenleme ile fiziki, beşeri ve sosyal sermaye yatırımlarına ağırlık verildiği görülmektedir. 5737 sayılı kanunla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ve mazbut vakıflara ait paraların işletme ve iştirakler seviyesinde de değerlendirilmesi sayesinde fiziki sermaye yatırımlarının çerçevesi genişletilmiştir. (h) bendinde değinilen diğer görevler arasında yer alan ve yeni bir düzenleme olan eğitim ve sağlık alanlarındaki görevler de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermayeye yaptığı yatırımların genişletilmesini sağlamaktadır. Yurtiçi ve yurt dışındaki vakıflara ait kültür varlıklarını ihya etmek; vakıflarla ilgili konularda araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak ile Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek, müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak da yeni düzenleme ile oluşturulan ve sosyal sermayenin artırımına yönelik görevlerdir.

Kalkınma kavramının değişen içeriğinin bilincinde olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, yaptığı yeni yasal düzenleme ile ağırlıklı olarak ülkenin sosyal sermayesini artırıcı yönde, kurumsal kimliğini ön plana çıkaran işleri görev edinmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teşkilat yapısı 5737 Sayılı Kanun'la birlikte yeniden düzenlenmiştir. Merkez ve taşra teşkilatlarından oluşan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde merkez teşkilatı; Genel Müdür, Vakıflar Meclisi, Genel Müdür Yardımcıları, Ana Hizmet Birimleri, Danışman ve Denetim Hizmet Birimleri ile Yardımcı Hizmet Birimlerinden oluşmaktadır.

5737 Sayılı Kanun'dan önce 24 Bölge Müdürlüğünden oluşan Vakıflar Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı, İstanbul Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluk alanında bulunan taşınmaz sayısının fazlalığına bağlı olarak iş yoğunluğunun getirdiği yığılmayı önlemek; daha etkin olabilmek için yeni kanunla 2 bölgeye (İstanbul I. Bölge ve İstanbul II. Bölge) ayrılmış ve taşra teşkilatının sayısı 25'e çıkarılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü son yıllarda fiziki, sosyal ve beşeri sermaye üzerine ciddi yatırımlar yapmaktadır. Yeni yasal düzenleme ile bu yatırımların desteklenmesi hedeflenmiş, teşkilat yapısındaki yeni yapılanmayla sermaye yatırımlarının artırılması için yeni görev alanları belirlenmiştir. Teşkilat yapısında yer alan ana hizmet birimlerindeki daire başkanlıkları bu çalışmanın ana bileşenlerinden olan fiziki, beşeri ve sosyal sermaye kavramlarıyla direk ya da dolaylı olarak örtüşmektedir. Beşeri ve sosyal sermayenin artırılmasına yönelik çalışmalarda Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı, Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı, Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanlığı çeşitli görev ve sorumluluklar üstlenmişlerdir.

Fiziki sermayeye yönelik yatırımları ise Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı tarafından yürütmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü fiziki sermayeye yaptığı yatırımlarla elde ettiği gelirlerin büyük bir kısmını, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel faaliyetlere aktararak beşeri ve sosyal sermayenin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

3.2. Araştırma Yöntemi

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sermaye türlerine katkısı, bu araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sermaye türleri ile etkileşimleri kuramsal yaklaşımlardan yola çıkılarak Çizelge 3.1.'de ortaya konulmaktadır.

Çizelge 3.1. Sermaye türleri ile Vakıflar Genel Müdürlüğü

Sermaye Türü	Belirleyicileri	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Fiziki Sermaye	- Sabit Sermaye Yatırımları - Envanter Yatırımları - Konut Yatırımları	- İşletmeler - İştirakler - Değerleme Modelleri
Beşeri Sermaye	- Eğitim - Sağlık - Yaşam Standartları	- Burslar - Sağlık Hizmetleri - Hizmet Binaları
Sosyal Sermaye	- Güven - Sosyal İlişki Ağları - Sosyal ve Siyasal Normlar	- Ayni Ve Nakdi Yardımlar - Etkinlikler - Eski Eserler, Vakfiyeler - Vakıflar - Üye Sayıları

Çizelge 3.1.'de de görüleceği üzere her bir sermaye türünün belirleyicileri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hizmet alanları ile ilişkilendirilmektedir. Fiziki sermaye belirleyicileri olan yatırımlar (sabit sermaye yatırımları, envanter yatırımları ve konut yatırımları) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün işletmeler, iştirakler ve değerlendirme modelleri ile; beşeri sermaye belirleyicileri olan eğitim, sağlık ve diğer yaşam standartları; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sağladığı burslar, sağlık hizmetleri ve hizmet binaları ile; sosyal sermayenin belirleyicileri olan güven, sosyal ilişki ağları, sosyal ve siyasal normlar ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde ayni ve nakdi yardımlar, vakıflar, etkinlikler, eski eserler ve vakfiyeler ile bağlantılı ele alınmıştır.

Sermaye türlerinin Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilişkilendirilmesi niceliksel veriler üzerinden yapılmasına rağmen, özellikle sosyal sermayenin etkilerinin ortaya konulmasında, konuyla ilişkili çeşitli aktörlerle görüşmeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün paydaşlarından olan a) Vakıflar Haftasına katılan vakıflar ile kurum çalışanı olmayan 10 kişi ile, b) yardım hizmetlerinden yararlananlarla görüşmeler yapılmıştır. Her iki grup için ayrı yapılan görüşme formları hazırlanmıştır (Bkz. EK-1, EK-2).

a) Birinci grup görüşmeler Vakıflar Haftasına katılan toplam 50 vakıftan 40 vakıf ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ile bağlantılı ancak kurum çalışanı olmayan 10 kişi ile;

b) İkinci grup görüşmeler ise Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü görev alanı içerisindeki illerde (Ankara, Bolu, Düzce, Kırıkkale, Çankırı) yardım hizmetlerinden (kuru gıda, sıcak yemek, muhtaç aylığı) yararlanan yaklaşık 10 000 kişiden, belirtilen iller baz alınarak her ilden rasgele seçilen 20 kişi olmak üzere, toplam 100 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 3.1.'den yola çıkarak bu görüşmeler sonucunda sadece sosyal sermayeye ilişkin değil, aynı zamanda fiziki ve beşeri sermayeye ilişkin de görüşler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki, beşeri ve sosyal sermaye yatırımları ile sermaye türleri ile ilişkilendirilmesinde izlenen yoldan kısaca bahsedildikten sonra, kurumun yaptığı yatırımlar sermaye türleri özelinde ilişkilendirilerek incelenecektir.

3.3. Vakıflar ve Fiziki Sermaye

Vakıfların fiziki sermayeye katkıları özellikle fiziki mekanın ve kentlerin şekillenmesinde kendini göstermektedir. Bu incelemeden önce kuruluşundan bugüne kadar geçen süre içerisinde vakıfların fiziki boyutta mekâna, özellikle kentin oluşumuna etkisinden de bahsetmek gerekir.

3.3.1. Kent mekanı oluşumuna katkıları

Vakıfların dolaylı olarak fiziki, beşeri ve sosyal sermaye üzerindeki etkileri yeni bir oluşum olmamakla beraber bu etkilerin, Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle birlikte başlanıldığı söylenebilir. Oğuz boylarının Anadolu'daki ilk yerleşkeleri yıkık ve boşalmış kentler olmuştur. Siyasi, ticari ve güvenlik gücü arttıkça, kentlerden dışarı taşmalar başlamıştır. Devlet politikası olarak dışarıdan getirilip yerleştirilenler kent içi ve çevresinde halkalar oluşturmuş; kentin varoşlarına yerleşen göçeriler, giderek burayı kente dönüştürmüş ve kendileri de kentli olmuşlardır. Toplumda hatırı sayılır kişiler boş arsa ve yerlere genellikle birer mescit yaptırırken ve giderek çevresi yoğunlaşırken, kendi adlarıyla anılan mahalleler oluşturmuş, kırsal kesimde ise bunlara karşılık tarikat yapıları ağırlık kazanmaya başlamıştır. Kuşkusuz bunlar bir planlamanın aşamaları değildir. Ancak, planlama anlayışı olsun veya olmasın kent oluşumunda etkili ve yönlendirici etkenlerden biri de vakıf yapıları olmuştur (Tuncer, 2005).

Genel olarak, şehrin bütününe ilgilendiren her türlü hizmet, cami, okul, kitaplık, hastane, han, çeşmeler, sebiller, imaretler, su getirme, bu tesislerin bakımı, hatta bazen mezarlıklar, vakıf kanalıyla yapılmışlardır. Batı dünyasında kilisenin, belediyenin ya da hükümetin yaptığı işleri, Türklerde, geniş ölçüde fertlerin kurdukları vakıflar yapmıştır (Kuban, 1968).

Fethedilmiş olan şehirlerin yenileştirilmesi ve bir Türk şehri haline getirilmesinde en çok vakıf kurumunun ve vakıf binaların hizmeti olmuştur. Yeniden kurulan şehirlerde ise bu rol daha büyüktür. Kısaca, vakıf kurumları Türk şehirciliğinin doğması ve gelişmesinde büyük rol oynamış esaslı bir sosyal kurumdur (Ülken, 1971).

Kentlerin oluşumunda vakıfların etkisindeki en iyi örneklerden biri İstanbul'dur. Fatih Sultan Mehmet 1453'te İstanbul'u fethettiğinde ilk olarak saray, ticaret ve ilim merkezlerine yöneldi. Anadolu'dan buraya zorunlu yerleşmeler başladı. Bugün bu mahalleler yine kendi adlarıyla anılmaktadır. Kaynaklarda Fatih döneminden 184

camii ve mescit, 181 mahalle adı geçer. İstanbul'un kent planlamacılığı açısından ilk bilinçli yerleşimi yine aynı sultanın kendi adıyla anılan ve semte de adını veren Fatih yapı topluluğudur.

Yerleşim alanlarını yok eden yangınlara karşılık, bunların kısa sürede onarımında yine vakıfların öncülüğünü belgeler kanıtlamaktadır. Bir önlem ve erken uyarı olarak Beyazıt'taki yangın kulesini 2. Mahmut yaptırmıştı. 3. Murat Döneminde 1579 yılında hazırlanan Yangın Fermanı da bir vakıftır (Tuncer, 2005).

Vakıfların kentlerin oluşumuna etkisindeki bir diğer örnek şehir ise Ankara'dır. Cumhuriyetin ilanına kadar İstanbul örneği öne çıkarken, İstanbul örneğinden farklı olarak Cumhuriyet sonrasındaki etkiler Ankara örneğinde daha fazla göze çarpmaktadır.

13 Ekim 1923 tarihinde kabul edilen kanunla Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara olmuştur. Yeni devletin, Türkiye Büyük Millet Meclisi binaları başta olmak üzere idari yapılara, otele, hamama, okula, yola, suya ihtiyacı vardır. İmar işinin çok yönlü olması, bu iş için para, kalifiye teknik eleman, üzerinde imar planları yapılacak arazi ve arsalar gerektirmektedir. Yeni kurulan Cumhuriyet Hükümeti'nde bunlardan hemen hemen hiç birisi yoktur.

Yeni hükümetle birlikte diplomasi yönünden Anadolu'nun ortasında bir hareketlilik gözlenmektedir. Fakat, Ankara yabancı misyon şeflerini ağırlayacak bir otele bile sahip değildir. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen üyelerin oturabileceği evlere, hükümet merkezine gelen yerli ve yabancı misafirlerin kalabileceği otele, sinema, tiyatro, klüp vb. gibi dinlenme ve eğlenme yerlerine, gençlerin okuyacağı okullara, yetişkinlerin eğitileceği konferans salonlarına, temizlik için hamama, yiyecek maddelerinin temini için sebze ve meyve haline, bu gıda maddelerini taşıyan hayvanların barındırılacağı hana, hastaların tedavisi için hastaneye, vb. bir yığın fiziki ve sosyal altyapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte, Vakıflar eliyle Ankara'da büyük bir imar hareketine girişilmiştir. İlk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi binası yapılması için Kızılbey Vakfı'ndan arsa verilmiştir. Bugün Ulus Heykeli, eski Meclis Binası, Ankara Palas, Stat Oteli, II. Vakıf Apartmanı, Osmanlı Bankası ve Merkez Bankası kompleksinden meydana gelen ada tamamen Vakıflar İdaresi'nce imar edilmiştir (Öztürk, 2005).

Vakıflar İdaresi tarafından devlet erkânının ve yurt dışından gelen misafirlerin ikameti için inşa edilen Ankara Palas, 1960'lı yıllara kadar Ankara'nın en lüks oteli ve toplantı salonu olarak hizmet etmiş, 1983 yılında Dışişleri Bakanlığı'na devredilmiştir (VGM, 1998).

Bugün yerinde göremediğimiz ve bekâr parlamenterler ile diğer yerli ve yabancı misafirlerin kalması için dört katlı Belvü Palas (I. Vakıf Apartmanı) Oteli, yine aynı yerde Anadolu Kulübü, halen Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kirasında olan ortasında Küçük Tiyatro bulunan ve evli parlamenterlerin oturması için II. Vakıf Apartmanı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı'nın kullanımında olan bina, arkasındaki işyeri binaları ve bunların arasına uygun planlarla biblo gibi lojmanlar yapılmıştır.

Vakıflar konut yapımı konusunda bunlarla kalmamıştır. Halen Büyük Doğumevi Hastanesi'nin bulunduğu Hamamönü ve Dumlupınar Caddesi'nde vakıf personelinin oturması için birçok lojman yapılmıştır. Bu lojmanlardan bir kısmında vakıf personeli kalmış, diğer bir bölümünde de devlet erkânı, hatta Bakanlar oturmuştur. Ne yazık ki, bu binaların büyük çoğunluğu bugün mevcut değildir.

Vakıfların konut dışında eğitimle ilgili de çeşitli katkıları olmuştur. Mithatpaşa'daki Mimar Kemaleddin İlkokulu Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmış ve öğretime açılmıştır (VGM, 1998).

Atatürk'ün emriyle Ankara'da ilk açılan Fakültelerden biri Hukuk Fakültesi'dir. Çankırı Caddesi üzerinde bulunan ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesi olarak ziyarete açılan yapı Vakıflar tarafından Hukuk Fakültesi olarak yaptırılmıştır.

İstiklal Savaşı'nda şehit olan vatandaşlar ile diğer dar gelirli vatandaşlarımızın çocuklarını karşılıksız okutmak üzere Etimesgut'ta bir yatılı okul yaptırılmış (şimdiki Etimesgut Yetiştirme Yurdu), öğretmen lojmanlarına kadar bütün sosyal tesislere bu yapıda yer verilmiştir.

Yine Etimesgut'ta askerî birliklerin banyo ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir hamam, hal ve işyerleri ile birlikte bugün PTT'nin depo olarak kullandığı han binaları bir külliye halinde Vakıflar tarafından tesis edilmiştir (VGM, 1998).

Ankara'da vakıfların yaptığı hizmet bunlarla bitmemektedir. Günümüzde PTT'nin depo olarak kullandığı Ulus'taki han, Anafartalar Caddesi üzerinde dükkânlar, iş hanı, Ulus Perakende Hali'nin arkasındaki Kuyumcular Çarşısı ve iş hanı hep vakıfların katkılarıyla oluşmuştur.

Kuruluşundan bugüne kadar geçen süre içerisinde vakıfların fiziki boyutta mekâna, özellikle kentin oluşumuna etkisinden bahsettikten sonra günümüz itibariyle vakıfların fiziki sermaye kavramı dâhilinde mekâna yansımalarını açıklayalım.

3.3.2. Yatırımlara katkısı

Sermaye birikimi ve oluşumu; esas olarak bugüne kadar yapılmış yatırımların kümülatif bir biçimde birikmiş halinin değerlendirilmesi olup; yatırımlar esas itibariyle sabit sermaye yatırımları, envanter yatırımları ile konut yatırımları olarak değerlendirilmektedir.

Bu bölümde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki yatırımları genel olarak ele alınıp, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün konut bağlamında mekâna yansımaları ve konut

yatırımları ile ilgili Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün politikaları ağırlıklı olarak ele alınacaktır.

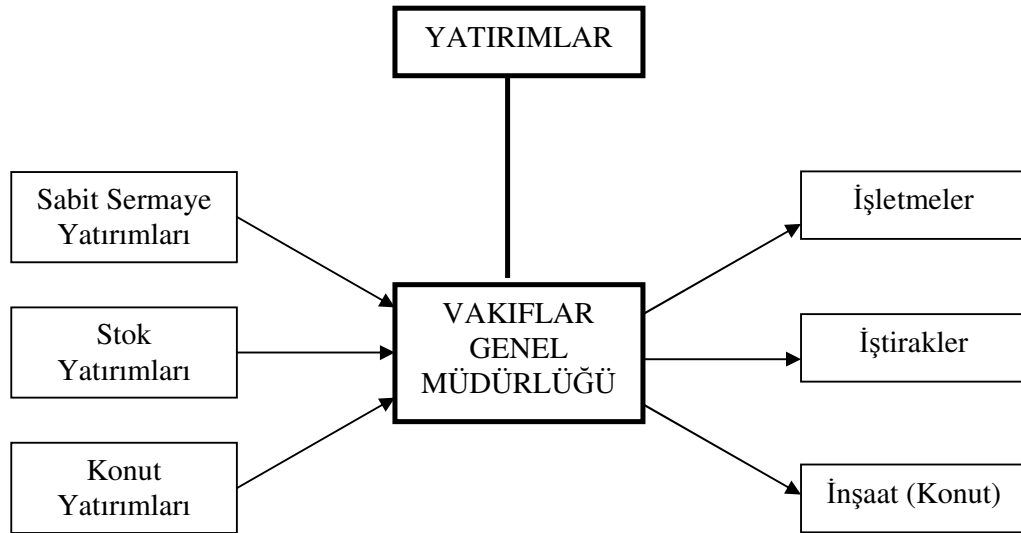
Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yatırımlar ilgili işler, İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı ile Emlak Dairesi Başkanlığı'nca yürütülmekte iken 27.02.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu'nca İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı'na bağlanmış; Emlak Dairesi Başkanlığı da Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı olarak düzenlenmiştir.

Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı'nın görevlerinden bazıları;

- Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sınaî, ticari, zirai, turizm, sağlık, eğitim, kültür, sosyal yardım ve diğer alanlarda girişeceği yatırımları planlamak, gerekli etüt ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak.
- İşletmelerin ekonomik kurallar içinde üretimlerini artırıcı mali ve teknik etütler yapmak, işletme ve iştiraklere ait iş ve işlemleri yürütmektir.

Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı'nın yatırımlar ile ilgili görevleri ise “Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların... kiralama usul ve esaslarını belirlemek; kat karşılığı, yapım veya onarım karşılığı kiralama modelleri ile değerlendirilmelerini sağlamak...” olarak belirlenmiştir. Daire Başkanlıklarının bahsedilen bu görev çerçeveleri dâhilinde yatırımlar gerçekleştirilmektedir.

Yatırımlar esas olarak üç kategoride değerlendirilmektedir; sabit sermaye yatırımları, envanter yatırımları ve konut yatırımları. Sabit sermaye yatırımları, taşınmaz üretim araçlarını (makine, teçhizat vb.) ifade etmektedir. Envanter yatırım ise üreticilerin girdi ve çıktılarına dair yaptıkları stok yatırımlardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde envanter yatırımları ile sabit sermaye yatırımları iç içe olduğundan, bu iki yatırım türünün birlikte değerlendirilmesi uygun görülmektedir. Bu anlamda. Vakıflar Genel Müdürlüğü yatırımları işletmeler, iştirakler ve konut (inşaat) yatırımları olarak değerlendirilebilir (Bkz. Şekil 3.2.).

Şekil 3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde yatırımların ele alınış biçimi

Bu çerçeveden Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce yatırımların ele alınış biçimi açıklandıktan sonra işletme ve iştirakler hakkında kısaca bilgi verilecek, daha sonra da fiziki sermaye göstergesi olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün inşaatlar (konut yatırımları) ile ilgili politikaları ve yöntemleri ele alınacaktır.

3.3.2.1. İşletmeler

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu’ndan önce İşletme ve İştirakler Dairesi Başkanlığı’nın görevlerinden olan işletmeler ve iştirakler, yeni kanunla birlikte Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı’nın görevleri arasında yer almaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün fiziki sermayeleri kategorisinde değerlendirilen işletmeler; Vakıf Memba Suları İşletme Müdürlüğü, Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğü ile Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi’nden oluşmaktadır.

Vakıf Memba Suları İşletme Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait iki adet memba suyu işletmesinden ilki "Taşdelen Vakıf Memba Suyu"dur. Yap - İşlet - Devret modeli ile 19.08.1998 tarihinde 10 yıllığına kiralanmıştır. Kiracının yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeni ile kira sözleşmesi feshedilerek, Taşdelen Memba Suyu Tesisleri 08.05.2006 tarihinde teslim alınmış, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yenilenerek işletilmeye başlanmıştır

İkinci memba suyu işletmesi ise "Karakulak Vakıf Memba Suyu"dur. Karakulak Memba Suyu Tesisleri 25.07.1994 tarihinde yap - işlet - devret modeli ile 10 yıl süre ile kiralanmıştır. Kiracının yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeni ile 13.12.2006 tarihinde tahliyesi sağlanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce işletilmesi için yeni makinelerin alınması ve yenilenme çalışmalarına başlanılmıştır.

Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğü

Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğüne ait zeytinliklerin büyük çoğunluğu 2004 yılında üçüncü şahıslara 10 yıl süre ile kiralanmıştır. Kiralama sonucunda 2004 yılı için yaklaşık 2 800 000 YTL kira geliri elde edilirken, bu gelir 2007 yılında yaklaşık 3 800 000 YTL'ye ulaşmıştır. İşletmeden elde edilen ürünler zeytin, zeytinyağı, ezme, bal ve sabundur. İşletme Müdürlüğünce üretilen ve fason olarak temin edilen tüm mamuller, Ankara, Bursa ve Edremit'te (1)'er, İstanbul'da (3) adet olmak üzere toplam 6 satış mağazasında pazarlanmaktadır.

Bez-m-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi

2000 yılında 10 yıl süre ile SSK'ya tahsis edilen hastane, 5283 sayılı kanunla 07.08.2006 tarihinde Sağlık Bakanlığı'ndan devralınmış olup, vakfiye şartlarına uygun olarak garip ve fakir hastalara çağdaş bir anlayışla hizmet vermeye başlamıştır.

Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi mevcutta günde 4000 hasta kabul edebilecek poliklinik bölümleri ve 800 yatak kapasitesi ile tıbbın tüm branşlarında hizmet vermektedir.

3.3.2.2. İştirakler

İşletmeler gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermayeleri kategorisinde değerlendirmeye alınan iştirakler Türkiye Vakıflar Bankası TAO başta olmak üzere Vakıf İnşaat Restorasyon ve Ticaret Anonim Şirketi, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Taksim Otelcilik A.Ş., Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş., Tasfiye Halinde Aydın Tekstil (İplik - Dokuma ve Konfeksiyon) İşletmeleri A.Ş., Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. ve Türkiye İş Bankası A.Ş.'den oluşmaktadır.

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O

Vakıfbank, 53. faaliyet yılında halka açık bir banka olarak sermaye piyasasında İMKB-30 endeksi içinde yerini almıştır. 2006 yılında yeniden yapılanma ve teknolojik alt yapının güçlendirilmesi yolunda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Vakıfbank'ın hisselerinin % 25.18'i Kasım 2005 tarihinde halka arz edilmiştir.

2002 yılından sonra sağlanan ekonomik istikrarın da etkisi ile son dört yılda aktiflerini iki kat, öz kaynaklarını beş kat, aktifleri içerisindeki kredi payını iki kat, mevduatın krediye dönüşümünü iki kat artırarak bankacılık faaliyetlerini en iyi şekilde yerine getirmiştir.

2006 yılında açılan şubelerle şube sayısını 311'e çıkaran Vakıfbank 2 adet yurt dışı ve 116 adet bağlı şube ile hizmet verirken, 27 iştirakiyle de ülke ekonomisine katkısını sürdürmektedir.

2006 yılında 770 000 000,00 YTL kâr eden Vakıfbank, 1 279 000 000,00.-YTL olan sermayesini % 95,47 oranında artırılarak, 2 500 000 000,00-YTL' ye ulaştırmıştır.

2007 yılı sermayesi 2 500 000 000,00.-YTL.olan Vakıfbank'ta Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hisse oranı ise % 58,6395'tir.

Vakıf İnşaat Restorasyon ve Ticaret Anonim Şirketi

Şirketin Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait %56,037 hissesinin %50 oranındaki kısmı, 25.02.2005 tarihinde T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığına satılmıştır. Böylece T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın %22 hisse oranı %50 olmuştur.

1977 yılında kurulan (Vakıflar Genel Müdürlüğü 1980 yılında iştirak etmiştir) şirketin kuruluş sermayesi 5 000 000 TL iken 2007 yılı sermayesi 10 000 000,00.-YTL dir. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na satılan hisseden sonra mazbut ve mülhak Vakıflar adına Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün şirketteki hisse oranı %28,11 olmuştur.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

1988 yılında kurulan Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin kuruluş sermayesi 15 000 000 000 TL iken 2007 yılı sermayesi 260 000 000,00 YTL dir. Bankanın ortaklarından olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (mazbut ve mülhak vakıflar adına) hisse oranı ise % 18,738 dir.

Taksim Otelcilik A.Ş.

1966 yılında 35 000 000 TL lik sermaye ile kurulan Taksim Otelcilik A.Ş. yıllar içerisinde sermayesini artırarak 2007 yılı itibariyle 97 150 000,00 YTL olarak hesaplanmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu şirketteki hisse oranı ise %16,137 dir.

Tüstaş Sınaî Tesisler A.Ş.

1970 yılında 110 000 000 TL sermaye ile kurulan Tüstaş Sınaî Tesisler A.Ş.'ye Vakıflar Genel Müdürlüğü 1991 yılında iştirak etmiştir. Şirketin bugünkü sermayesi 700 000,00 YTL olup Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu şirketteki hisse oranı %1,36 dır.

Tasfiye Halinde Aydın Tekstil (iplik - dokuma ve konfeksiyon) İşletmeleri A.Ş.

1954 yılında 3 000 000 TL ile kurulan Aydın Tekstil'in 2007 yılı sermayesi 12 688 000,00 YTL dir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu şirketteki hissesi çok düşük miktarda olup, oransal olarak bakıldığında ise %0,001 dir.

Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.

1968 yılında kurulan Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. nin kuruluş sermayesi 300 000 000 TL iken 2007 yılı sermayesi 100 000 000,00 YTL olmuştur. %99,99 luk oranı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na ait olan şirkette Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hissesi %0,00132 ile çok düşük oranda kalmaktadır.

Türkiye İş Bankası A.Ş.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Türkiye İş Bankası A.Ş.'de 4 adet kurucu hissesi, 1 Lot A grubu hissesi ve 550 000 Lot C grubu hissesi bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2007 yılı için düzenlenen Gelir Cetvelinde İştirak Gelirleri 194 454 436,00 YTL olarak hesap edilmiştir.

3.3.2.3. İnşaat yatırımları

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce, vakıfların hayır şartlarını yerine getirmek üzere akar nitelikli taşınmazların günün koşullarına göre değerlendirilmeleri ve hayrat nitelikli vakıf taşınmazların yaşatılması söz konusudur. Bu kapsamda yapılan

değerlendirmelerde Kat Karşılığı inşaat yaptırma yöntemi ile ya da Yap – İşlet – Devret ve Restore Et – İşlet – Devret olarak tanımlanan yapım veya onarım karşılığı kiralama modelleri ile taşınmazlar, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu kapsamında ihale edilirler.

Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan akar niteliğindeki vakıf taşınmazların gelir getirmek üzere değerlendirilmeleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün üzerinde önemle durduğu bir alandır. Yukarıda anılan modeller çerçevesinde, vakıf taşınmazlarının Genel Müdürlük bütçesine dokunulmaksızın değerlendirmeleri yoluyla vakıfların sürekliliğinin sağlanması mümkün olmaktadır. Sözü edilen taşınmazların imar planlarında belirlenen kullanım biçimleri doğrultusunda değerlendirilerek yurt genelindeki 25 noktada konumlanan Vakıflar Bölge Müdürlükleri denetiminde inşaatların gerçekleştirilmesi, değerlendirmenin niteliğine göre çeşitli miktarlarda gelirleri elde edilmesi, ayrıca oluşan hareketlilikte yaratılan istihdam ve ekonomik gelişme, bununla birlikte değerlendirilen alanlarda özellikle konut, ticaret, sağlık yapıları, özel okul gibi yapılarla canlanmanın sağlanacak olması Kat Karşılığı, Yap – İşlet – Devret veya Restore Et – İşlet – Devret modelleri sonucu ortaya çıkan gelişmelerdir.

Yapılan değerlendirmeler; taşınmazların bulunduğu yerin özelliklerinin irdelendiği çalışmalar çerçevesinde Bölge Müdürlükleri nezdinde ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gözetiminde gerçekleştirilir.

Kısaca inşaat yatırımlarından bahsettikten sonra uygulanan modellerin uygulanma biçimi, elde edinilen gelirler her model başlığı altında aşağıda izah edilmektedir.

Kat karşılığı inşaatlar

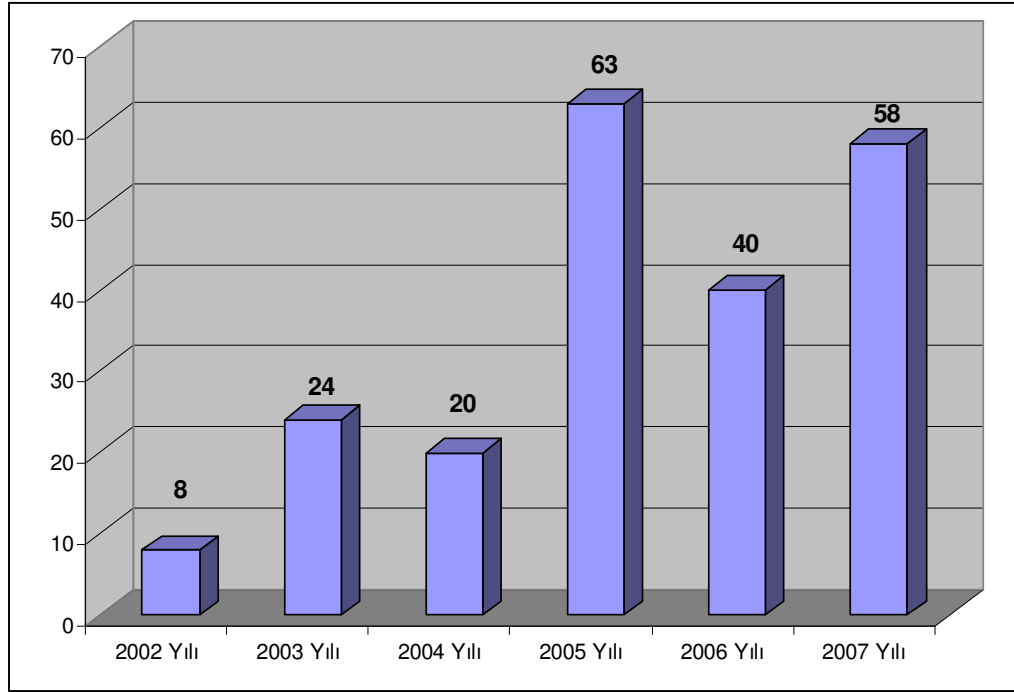
Kat karşılığı inşaat; mülkiyeti Genel Müdürlük mazbut veya mülhak vakıflara ait taşınmazların; belirlenen ve ihale sonucunda kabul edilecek oranlarda mülkiyetin devrine karşılık olarak taşınmaz üzerine yapı yaptırılması işidir. Bu usul ile yapılan

ihaleler, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu kapsamında, taşınmazın bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüklerinde yapılmaktadır.

Bir arsanın kat karşılığı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin tespitinde alanın kent ya da kasaba içinde veya mücavir alan sınırları dışındaki konumu, imar durumu, alanın gelir getirmeye yönelik özellikleri ve çevresindeki değer artışı göz önünde bulundurulur. Bu kapsamda yapılan projelendirme, ekspertiz raporları gibi hazırlık aşamalarında belirlenen özelliklere göre varılan sonuçlarla İdare yararını gözeten değerlendirme önerisine göre Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce karar alınır. Söz konusu işler; bu kararlar doğrultusunda belirlenen koşullarla yapılan ihaleler sonucunda yüklenicisi tarafından gerçekleştirilir.

Bu yöntemle İdare eline geçen taşınmazlardan konut kullanımında olanlar serbest kira yöntemi ile değerlendirilir veya gereksinim olması halinde Vakıflar Meclisi kararı ile lojman statüsünde değerlendirilir. Ticari kullanıma yönelik taşınmazlar ise serbest kira yöntemi ile 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu çerçevesinde ihale edilerek kiraya verilir.

Kat karşılığı inşaat yaptırma yöntemi ile yapılan çalışmalara 2002 yılından itibaren bakıldığında genel olarak bir artışın olduğu söz konusudur (Bkz. Şekil 3.3.).

Şekil 3.3. Yıllar itibariyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan kat karşılığı işler (VGM, 2008)

2002 – 2006 yılları itibariyle; 155 adet taşınmaz kat karşılığı inşaat yaptırılmak üzere değerlendirilmiş olup, 2007 yılı itibariyle 58 adet artışla 213 adete ulaşmıştır.

Bu inşaatların tamamlanması sonucunda daire, dükkân, büro, villa ve apart otel olmak üzere toplam 2031 taşınmaz idaremize kalacaktır. Yapılan ihalelerde 7 708 722,00-YTL nakit para ihale artırımından dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yatırılmıştır.

Çizelge 3.2. Kat karşılığı inşaat işinden gelen taşınmaz sayısı (VGM, 2008)

Cinsi	2006	2007
Daire	1026	1446
Dükkan	113	194
Büro	55	88
Villa	36	55
Apart Otel	62	248
Toplam	1292	2031

Kat karşılığı yapılardan gelen (2006 yılı sonuna kadar olan işler hesaplanmıştır) yıllık kira 6 500 000,00-YTL olup, bu inşaatların maliyeti 150 500 000,00.-YTL ve istihdam ise yaklaşık 12 000 kişidir.

Kat karşılığı yapılan işlerden örneklemeler Resim 3.1.'de gösterilmektedir.

Resim 3.1. a- İstanbul İli, Kadıköy İlçesi örneği

Resim 3.1. b- Kayseri İli, Melikgazi İlçesi örneği

Resim 3.1. c- Ankara İli, Mamak İlçesi örneği

Yap – işlet – devret

Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesinden hiçbir ödenek ayrılmadan İdareye gelir getirmesi maksadıyla yaptırılan ve yapıldığı yeri canlandırmaya dönük bir olanak alanı haline düşünülen taşınmazlar bu modelle değerlendirilir.

Yap – İşlet – Devret modeli olarak adlandırılan yapım karşılığı kiralama yöntemi ile değerlendirilen ihaleler; 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu kapsamında, taşınmazın bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüklerinde yapılmaktadır.

Bir arsanın Yap – İşlet – Devret modeli olarak tanımlanan şekilde değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespitinde; alanın kent ya da kasaba içinde veya mücavir alan sınırları dışındaki konumu, kullanım biçimi için imar durumu, alanın gelir getirmeye yönelik özellikleri ve çevresindeki değer artışı göz önünde bulundurulur.

Buna göre yapılan projelendirme, ekspertiz raporları hazırlama gibi etaplar başta olmak üzere belirlenen özellikler nezdinde ve İdare yararını gözeten değerlendirme önerisine göre koşullar belirlenerek Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce karar alınır. Söz konusu karara esas koşullar; elde edilen avan projesine göre inşaatın tamamlanmasına yönelik teknik özellikleri, ayrıca kiralama süresini ve yıllara göre kira miktarını içerir. Belirlenen koşullara göre söz konusu işler yapılan ihaleler sonucunda yüklenicisi tarafından gerçekleştirilir.

Böylelikle taşınmazın atıl vaziyetten kurtarılacak alanın canlandırılması, yıllara göre belli miktarlarda kira geliri ve belirli bir süre sonunda İdaremize kalacak olan mülklerin elde edilmesi amacı gerçekleştirilir.

Bu yöntemle değerlendirilen taşınmazlar belirlenen süre çerçevesinde 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu'na göre ihale edilir. Sözleşme süresi sonunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün günün şartlarına göre yeniden belirleyeceği rayiç yıllık kira bedelinin kabul edilmesi halinde işletmecisine kiralanır. İşletmecisinin kabul

etmemesi halinde, belirlenen rayiç kira bedeli üzerinden tesisin ihalesi yapılarak tekrar kiraya verilir.

Yap – İşlet – Devret modeli olarak adlandırılan yapım karşılığı kiralama yöntemine ait çalışmaların son 4 yılına gelindiğinde, 2003 – 2004 – 2005 ve 2006 yılları itibarıyla 50 adet taşınmaz yap işlet devret modeli ile değerlendirilmiştir. 2002 – 2006 yıllarında 50 adet taşınmaz Yap – İşlet – Devret modeli ile değerlendirilmiş olup, bu modelle 2007 yılında değerlendirilen taşınmaz sayısı ise 20 adet artışla 70 adet olmuştur.

Bu inşaatların tamamlanması sonucunda iş merkezi, iş yeri, otel, akaryakıt istasyonu, apart otel, günübirlik tesis, hastane, sosyal tesis, Formula – 1 tesisi, özel okul, dersane, kreş, yurt, otopark ve spor tesisi olarak yapılacak taşınmazlar İdaremize kalacaktır.

Yap – İşlet – Devret modeli ile gerçekleştirilen yapıların (2006 yılı sonuna kadar olan işler hesaplanmıştır) yıllık kira geliri 11 500 000,00.-YTL'dir. Kümülatif kira bedeli 161 000 000,00.-YTL bu inşaatların maliyeti 250 000 000,00.-YTL, istihdam ise yaklaşık 21.000 kişidir

Çizelge 3.3. Yap – işlet – devret modeli ile değerlendirilen taşınmaz sayısı (VGM, 2008)

Cinsi	2006	2007
İş Merkezi	19	19
İş Yeri	-	13
Otel	8	10
Akaryakıt İstasyonu	7	7
Apart Otel	1	1
Günübirlik Tesis	-	1
Hastane	5	7
Sosyal Tesis	1	1
Formula – 1 Tesisi	1	1
Özel Okul	1	1
Dershane	1	1
Kreş	1	1
Yurt	1	2
Otopark	1	2
Spor Tesisi	3	3
Toplam	50	70

Yap – İşlet – Devret modeli ile yapılan işlerden örneklemeler Resim 3.2.’de gösterilmektedir.

Resim 3.2. a- İstanbul Park (Formula – 1)

Resim 3.2. b- Kayseri Park

Restore et – işlet – devret

Eski eser nitelikli han, kervansaray, bedesten, hamam gibi yapıların onarımlarını esas alan bu modelde eserler Restore Et – İşlet – Devret modeli olarak adlandırılan, onarım karşılığı kiralama yöntemi ile değerlendirilir. Bu yöntemde söz konusu eserlerin İdare bütçesinden hiçbir ödenek ayrılmadan onarımlarının yapılması, ayrıca İdareye gelir elde etmesi amaçlanmaktadır. Önemli bir kısmı tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan bu yapıların İpek Yolu'nun sürekliliğine ve işlerliğine benzer bir anlayışla, bir bütün olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Yapılan çalışmalarda daha çok şehir merkezlerine yakın konumlanmış eserler değerlendirilebilmiştir. Merkezlere görece uzak konumdaki eserler için arzulanan talep oluşmamaktadır.

Söz konusu eserlerin bulunduğu yerin kente ve mekâna yönelik niteliklerini ortaya çıkaran, o yerin yapısını olumlu yönde dönüştürecek ve alanın kamusal yaşamı için de olanak sağlayacak olan bir onarım ve kullanım anlayışı önemsenir. Bu taşınmazları atıl vaziyetten kurtararak korunması, koruma ve kullanım ilişkisiyle eserlerin sürekliliğinin sağlanması ve İdareye gelir getirmesi hedeflenir. Bu usul ile yapılan ihaleler 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu kapsamında, taşınmazın bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüklerinde yapılmaktadır.

Bir eserin Restore Et – İşlet – Devret modeli olarak şekilde değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespitinde; eserin kent ya da kasaba içinde veya mücavir alan sınırları dışındaki konumu, yapılış amacı, bugün için önerilen kullanım biçimi, eserin gelir getirmeye ve çevresindeki değer artışına yönelik özellikleri, ilgili koruma kurulu kararıyla birlikte değerlendirilir. Buna göre yapılan röleve, restorasyon ve gerekirse restitüsyon çalışmalarıyla elde edilen projelere göre hazırlanan ekspertiz raporları çerçevesinde, İdare yararını gözetken değerlendirme önerisine göre koşullar belirlenerek Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce karar alınır. Söz konusu karara esas koşullar; elde edilen projelere göre eserin onarımına yönelik teknik özellikleri, ayrıca kiralama süresini ve yıllara göre kira miktarını içerir. Söz konusu işler belirlenen koşullara göre, yapılan ihaleler sonucunda yüklenicisi tarafından gerçekleştirilir. Böylelikle eserin atıl vaziyetten kurtararak alanın canlandırılması, yıllara göre belli

miktarlarda kira geliri ve esasen mülkiyeti Vakıflara ait eski eser nitelikli yapıların onarımlarının sağlanması amacı gerçekleştirilir.

Bu yöntemle değerlendirilen taşınmazlar Yap – İşlet – Devret modelindeki gibi belirlenen süre çerçevesinde 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu’na göre ihale edilir. Kiralama ile ilgili yöntem de aynıdır.

Restore Et – İşlet – Devret modeli olarak ifade edilen onarım karşılığı kiralama yöntemine ait çalışmaların son 5 yılına gelindiğinde, 2003 – 2007 yılları arası itibariyle; Restore Et-İşlet-Devret modeliyle ihale edilerek değerlendirilen 30 adet gayrimenkul, aynı modelle ihale kararı alınarak çalışmalara başlatılmış 34 adet gayrimenkul bulunmaktadır. Toplamda 64 adet taşınmazın İpek Yolu’nun canlandırılması amacıyla Restore Et – İşlet – Devret modeline göre değerlendirilmesi için karar alınmıştır.

Restore Et – İşlet – Devret modeli ile yapılan işlerden örneklemeler Resim 3.3.’de gösterilmektedir.

Resim 3.3. a- Ankara – Çengelhan

Resim 3.3. b- İzmir – Çeşme, Kanuni Kervansarayı

Resim 3.3. c- İstanbul – Şişli, Valide Apartmanı

Çizelge 3.4. 2003-2007 yılları arasında Restore Et-İşlet-Devret modeliyle ihale kararı alınarak çalışmalara başlatılmış gayrimenkullerin sayısı (www.vgm.gov.tr)

Sıra No	Taşınmazın Bulunduğu		İşin Adı	İşin Süresi (Yıl)
	İl	İlçe		
1	Adana	Seyhan	Ramazanoğlu Konağı	13
2	ANTALYA	Merkez	Evdır Han	29
3	Bursa	Yıldırım	Şağbani Tekkesi	10
4	Bursa	Yıldırım	Hançerli Hamamı	10
5	İstanbul	Eminönü	Haseki Hamamı	15
6	İstanbul	Zeytinburnu	Eski Ev	22
7	Zonguldak	Kdz.Ereğli	Ali Ağa Hamamı	20
8	Kayseri	Merkez	Kurşunlu Han	20
9	Konya	Altınekin	Zulmanda Han	20
10	Konya	Altınekin	Altınekin Han	20
11	Konya	Beyşehir	Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı	20
12	Konya	Beyşehir	İsmail Ağa Medresesi	20
13	Konya	Hüyük	Çifte Kaplıca	20
14	Konya	İlgın	Lala Mustafa Paşa Kervansarayı	20
15	Konya	Kadınhanı	Raziye Sultan Kervansarayı	20
16	Konya	Karapınar	Taş Han	20
17	Konya	Karapınar	Valide Sultan Hamamı	20
18	Konya	Karatay	Obruk Han	40
19	Konya	Meram	Kızılören Hanı	40
20	Konya	Meram	Akyokuş Han	40
21	Konya	Selçuklu	Başarakavak Han	20
22	Konya	Selçuklu	Elikesik Han	20
23	Konya	Selçuklu	Zazadin Han	40
24	Aksaray	Ağzıkarahan Köyü	Ağzıkara Han	30
25	Aksaray	Alayhan Köyü	Alay Hanı	40
26	Aksaray	Bebek Köyü	Tepesidelik Han	40
27	Aksaray	Sultan Hanı Kasabası	Sultan Hanı	30
28	Aksaray	Merkez	Zinciriye Medresesi	20
29	Karaman	Ayrancı	Atlas Han	30
30	Karaman	Ermenek	Tol Medrese	30
31	Karaman	Medreselik Köyü	Kozak Hanı	30
32	Karaman	Merkez	Sekiçeşme Hamamı	30
33	Karaman	Merkez	Yeni Hamam	30
34	Trabzon	Merkez	İskenderpaşa Hamamı	17

Çizelge 3.5. 2003–2007 yılları arasında Restore Et-İşlet-Devret modeliyle ihale edilerek değerlendirilen gayrimenkullerin sayısı (www.vgm.gov.tr)

Sıra No	Taşınmazın Bulunduğu		İşin Adı	İşin Süresi
	İl	İlçe		
1	Ankara	Altındağ	Çukur Han	29
2	Antalya	Merkez	Kırgöz Han	29
3	Burdur	Bucak	Susuz Han	29
4	Aydın	Merkez	eski Zeytinyağı Fabrikası	25
5	Denizli	Akhan Köyü	Ak Han	30
6	Balıkesir	Edremit	Eski Zeytinyağ Fabrikası	12
7	Çanakkale	Gelibolu	Sarıca Paşa Hamamı	20
8	Çanakkale	Merkez	Aynalı Çarşı	15
9	Bursa	Osmangazi	Ördekli Hamamı	20
10	Diyarbakır	Merkez	Hasan Paşa Hanı	18
11	Edirne	Merkez	E. Ahmet Paşa Kerv.	10
12	Gaziantep	Şahinbey	Dayı Ahmet Ağa Konağı	10
13	Hatay	Dört Yol	Sokullu Külliyesi	26
14	İstanbul	Beyoğlu	Eski Ev	17
15	İstanbul	Beyoğlu	6. Vakıf Han	15
16	İstanbul	Beyoğlu	5 Katlı Bina	12
17	İstanbul	Beyoğlu	Zümrüt Apt.	10
18	İstanbul	Eminönü	Sarraf Han	20
19	İstanbul	Eminönü	Ayşe Kadın Hamamı	25
20	İstanbul	Eminönü	4. Vakıf Han	25
21	İstanbul	Kadıköy	Feridun Paşa Köşkü	20
22	İstanbul	Şişli	Eski Bina	14
23	İstanbul	Şişli	Valide Apartmanı	10
24	İstanbul	Üsküdar	İmaret	10
25	İstanbul	Sarıyer	Eski Ev	20
26	İstanbul	Beşiktaş	Eski Ev	20
27	İstanbul	Beşiktaş	Kavafyan Konağı	18
28	Kastamonu	Merkez	Cem Sultan Bedesteni	30
29	Kastamonu	Merkez	Kurşunlu Han	20
30	Tokat	Merkez	Bedesten	10

Söz konusu modeller çerçevesinde 2002 – 2006 yılları arasındaki getirileri model bazında ayrı ayrı Çizelge 3.6.’da gösterilmektedir. 2007 yılı içerisinde yapılan değerlendirmeler de eklendiğinde toplam 1 200 000 000,00 YTL yatırım yapılmış olacaktır. Bu üç modelin 2007 yılı içerisinde değerlendirilenleri de hesaba katıldığında yıllık kira geliri 20 000 000,00 YTL, kümülatif kira bedeli 300 000 000,00 YTL ve istihdam ise 50 000 kişi olmaktadır (VGM, 2008).

Çizelge 3.6. Uygulanan modellerin sosyo – ekonomik getirileri (2002 – 2006)

	Kat Karşılığı	Yap – İşlet – Devret	Restore Et – İşlet – Devret
Yıllık Kira	6 500 000,00.-YTL	11 500 000,00.-YTL	750 000,00.-YTL
Kümülatif Kira	(Belirli bir süreç olmadığından hesaplanamaz)	161 000 000,00.-YTL	70 000 000,00.-YTL
İnşaat Maliyeti	150 500 000,00.-YTL	250 000 000,00.-YTL	250 000 000,00.-YTL
İstihdam	12 000 Kişi	21 000 Kişi	2 500 Kişi

İnşaat yatırımları kapsamında kullanılan modeller ile değerlendirilen taşınmazlar Genel Müdürlük bütçesine dokunulmaksızın değerlendirildiklerinden, bu yatırımlar ile ilgili herhangi bir gider (inşaat maliyeti gibi) söz konusu değildir.

Genel olarak bakıldığında; Kat Karşılığı işler konut alanlarında, Yap – İşlet – Devret modeli ile yapılan işler ticaret, özel sağlık, özel eğitim vb. ticari faaliyetlere yönelik alanlarda uygulanır. Restore Et – İşlet – Devret modeli ise eski eser yapılar – taşınmazın atıl vaziyetten kurtarılarak korunması, koruma ve kullanım ilişkisiyle eserlerin sürekliliğinin sağlanması amacıyla – uygulanır.

Yapılan bu fiziki sermaye yatırımları sayesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü genel bütçeden hiçbir ödenek almayan tek kurum olmakta ve belki de kuruma aktarılması gereken ödenek dolaylı yolla da olsa başka bakanlıklara – kurumlara aktararak

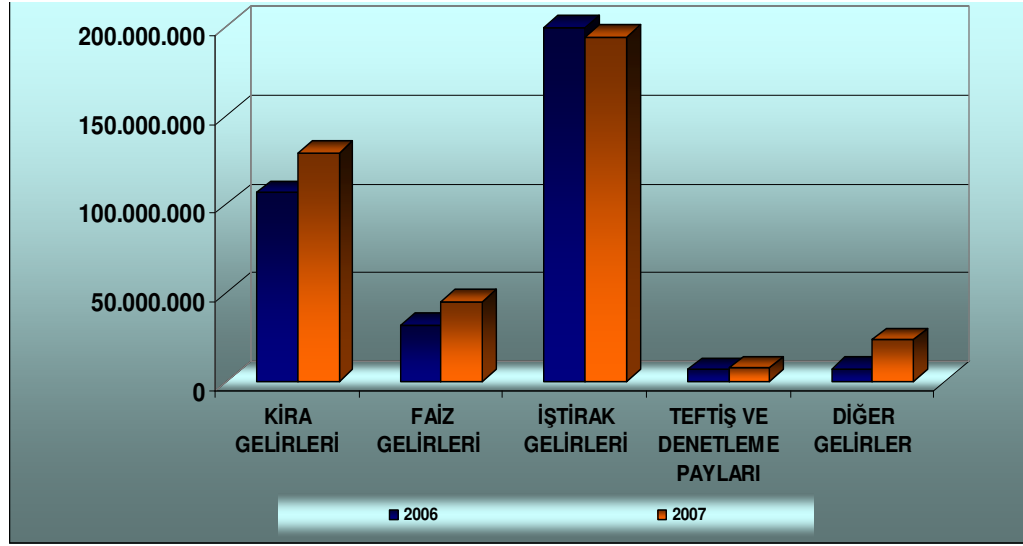
sağlık, eğitim vb. alanlarda kullanılmasına olanak vermektedir. Bu yönüyle de bir kez daha sermaye türlerindeki etkisini göstermektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2006 ve 2007 yıllarındaki gelir ve harcamaları incelendiğinde 2006 yılı itibariyle 362 650 417,00 YTL lik toplam gelirin 106 389 580,00 YTL lik kısmının kira gelirlerinden geldiği görülmektedir (Çizelge 3.7.). Kira gelirlerinin içerisine tarla vasıflı taşınmazlar, bağış yoluyla elde edilen taşınmazlar, hanlar, hamamlar vb. girmekte ise de çok büyük bir bölümünü kat karşılığı, yap – işlet - devret ya da restore et – işlet – devret modeli ile yapılan taşınmazlardan elde edilen gelirler oluşturmaktadır.

Çizelge 3.7. Vakıflar Genel Müdürlüğü öz kaynak dağılımı ve oranları (VGM, 2008)

Gelirler (YTL)	2006	Oran (%)	2007	Oran (%)
Kira Gelirleri	106 389 580	29,34	129 263 470	32,29
Faiz Gelirleri	32 050 921	8,84	45 266 584	11,31
İştirak Gelirleri	210 225 907	57,97	194 454 436	48,57
Teftiş ve Denetleme Payları	6 864 054	1,90	7 790 323	1,95
Diğer Gelirler	7 087 954	1,95	23 593 250	5,89
Toplam	362 650 417	100	400 368 063	100

Çizelge 3.7.'de da görüleceği üzere yıllar itibariyle kira gelirlerinde bir artış söz konusudur. 2006 yılında toplam gelirin %29,34 ünü oluşturan kira gelirleri, 2007 yılında toplamda %32,29'a yükselmiş olup, bu artışın sebebi kat karşılığı, yap – işlet - devret ya da restore et – işlet – devret modeli ile taşınmazların sürekli olarak değerlendirilmesidir. Genel olarak bakıldığında ve iştirak gelirleri de göz önüne alındığında; fiziki sermaye gelirleri 2006 yılında toplam gelirdeki payın %87,30'u iken bu oran 2007 yılında toplam gelirin % 80,76'sını oluşturmaktadır. Oransal olarak bir düşme söz konusu iken rakamsal olarak bir büyüme mevcuttur. Oransal olarak azalmanın sebebi ise faiz ve diğer gelirlerdeki artıştan kaynaklanmaktadır.

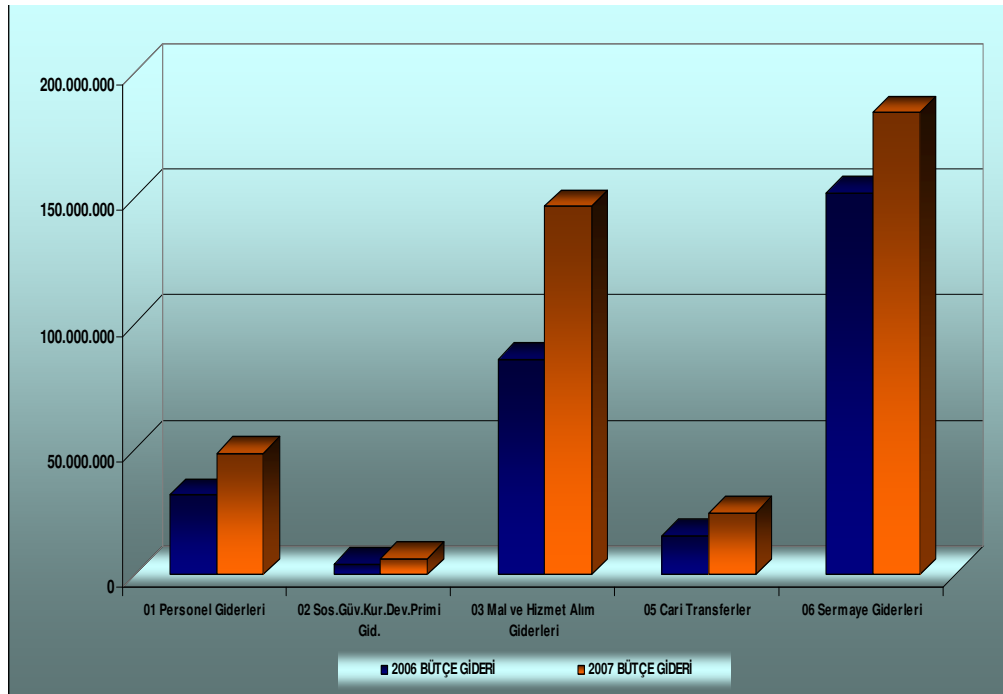
Şekil 3.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü öz kaynak dağılımı (VGM, 2008)

Fiziki sermaye gelirlerinin % 80,76'sını oluşturduğu toplam gelirin içerisinde 2006 yılı için toplam 289 259 783,00 YTL ödenekten 253 337 932,00 YTL; 2007 yılı için toplam 410 341 875,00 YTL'lik ödeneğin 355 371 269,00 YTL si fiziki, beşeri ve sosyal sermaye girdilerinin içinde olduğu giderlere ayrılmıştır. Oransal olarak bakıldığında ise 2006 yılı için % 87,58'lik kısmı, 2007 yılı için 86,60'lık bir kısmı sermaye yatırımlarının içinde olduğu giderlere ayrılmıştır.

Çizelge 3.8. Vakıflar Genel Müdürlüğü ödenek tutarları ve oranları (VGM, 2008)

Gider Türleri (YTL)	2006	ORAN (%)	2007	ORAN (%)
Personel Giderleri	31 657 790	10,94	48 381 878	11,80
SGK Dev. Primi Giderleri	4 264 062	1,48	6 588 728	1,60
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	85 753 998	29,65	146.809.700	35,78
Cari Transferler	15 555 850	5,38	24 535 323	5,98
Sermaye Giderleri	152 028 084	52,55	184 026 246	44,84
Toplam	289 259 783	100	410 341 875	100

Fiziki, beşeri ve sosyal sermayeye yapılan yatırımlar mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler ile sermaye giderleri içerisinde karşılanmaktadır. Mal ve hizmet alım giderlerinin büyük bir kısmını; tüketime yönelik mal ve malzeme alımları, hizmet alımları, temsil ve tanıtma giderleri, menkul mal, bakım ve onarım giderleri, gayrimenkul mal bakım ve onarım giderleri oluşturmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen eğitim, sağlık, ayni ve nakdi yardımlar gibi sosyal hizmetler mal ve hizmet alım giderleri ile cari transferler içerisinde karşılanmakta iken; eski eser proje temini, restorasyonu, gayrimenkul alımları ve kamulaştırması, gayrimenkul sermaye üretim giderleri, büyük onarım giderleri de sermaye giderlerinin içerisinde karşılanmaktadır.

Şekil 3.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü harcama kalemleri (VGM 2008)

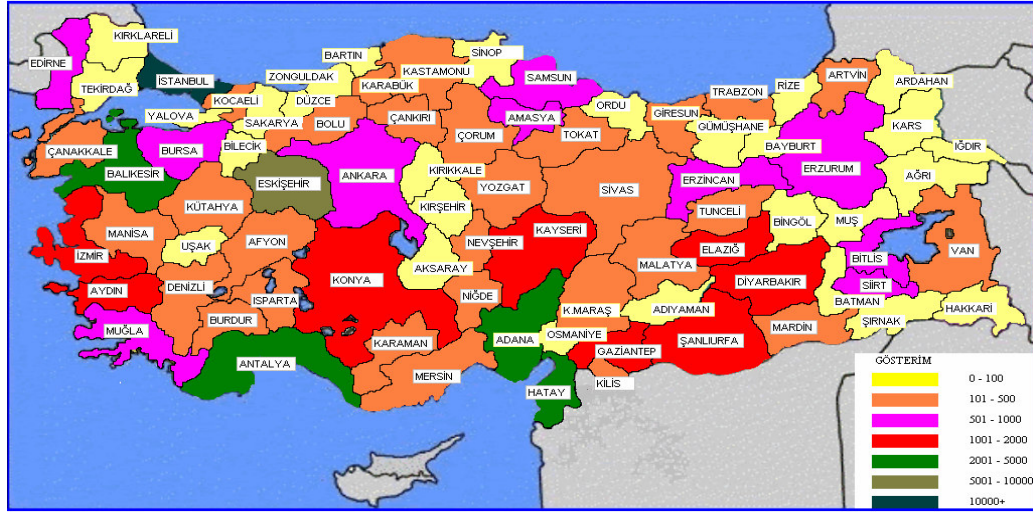
Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2007 yılı için düzenlenen Gelir Cetvelinde Kira Gelirleri 129 263 470,00.YTL olarak hesap edilmiştir. Bu gelir içerisinde, kat karşılığı, yap – işlet – devret ve restore et – işlet – devret modellerinden gelen gelirlerin yanı sıra diğer taşınmazlardan gelen gelirler de yer almakla birlikte büyük oranda söz konusu modellerden elde edilen gelirler önemli yer tutmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün taşınmazları değerlendirip gelir elde etmek için uyguladığı modellerin toplumda ne derece bilindiği, dolaylı olarak yapılan fiziki sermaye yatırımlarından ne derecede haberdar olduğu yapılan görüşmelerde de yer almış olmakla beraber her iki grup tarafından da fazla bilinmediği ortaya çıkmıştır.

Vakıflar haftasına katılanlar ile vakıflara yapılan görüşmelerde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımlarının ne ölçüde bilindiği dolaylı olarak sorulmuş ve katılımcıların %24'nün yapılan yatırımlardan haberdar olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı soru yardım hizmetlerinden yararlananlara sorulduğunda katılımcıların hiçbirinin yapılan yatırımlardan haberdar olmadığı ortaya çıkmıştır. Yardım hizmetlerinden yararlananların soruya verdiği cevabın, katılımcıların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısından kaynaklandığı tahmin edilmekte ise de diğer grubun da bu soruya verdiği cevabın düşük olması, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı fiziki sermaye yatırımlarından toplumun fazla bilgisi olmadığıdır.

Görüşmelerde sorulan bir başka soruya verilen cevaptan çıkan sonuç da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımlarının artırılmasının yerine diğer yatırımlara ağırlık vermesi yönündedir. Vakıflar haftasına katılanlar ile vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımlarının artırılmasını düşük bir oranda (%12) desteklemişlerdir. Yardım hizmetlerinden yararlananlar ise fiziki sermaye yatırımlarının artırılmasını desteklememişlerdir.

Fiziki boyut ele alınırken Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün taşınmaz sayısından da bahsetmek yerinde olacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde ele alınış biçimiyle; bir kısmı fiziki sermaye yatırımları boyutundaki inşaat yatırımlarının kaynağı niteliğinde değerlendirilebilecek, yaklaşık 62 300 adet taşınmaz Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresi ve yönetimindedir. Harita 3.1.'deki vakıf taşınmazların illere göre yoğunluk haritasına bakıldığında en fazla taşınmaz İstanbul İlinde bulunmaktadır.

Harita 3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün taşınmaz sayısının illere göre yoğunluk haritası (VGM, 2007)

Genel olarak bakıldığında toplumda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımları bilinmemekle beraber, toplumda fiziki sermaye yatırımlarına dayalı işlerde devlet kurumu olarak başka kurum ve kuruluşlar ön plana çıkmakta olduğundan, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu yatırımları yapması fazlaca talep edilmemektedir. Toplum tarafından fazlaca desteklenmese de Vakıflar Genel Müdürlüğü fiziki sermaye yatırımlarını yapma zorunluluğundadır ve sosyal ve beşeri sermaye yatırımlarını finanse edebilmek için fiziki sermaye yatırımlarını artan bir ivme ile sürdürmesi gerekmektedir.

3.4. Vakıflar ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye; ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak insanların sahip oldukları bilgi, beceri ve diğer niteliklerin toplamıdır. Ülkelerin beşeri sermayelerinin saptanmasında kimileri eğitim düzeyi göstergelerini kullanmakta, kimileri de eğitim ve sağlık harcamalarının milli gelir içindeki paylarını kullanmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNDP) 1990 yılından itibaren ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ölçmek için Beşeri Kalkınma İndeksi adı altında çalışmalara başlamıştır. Beşeri kalkınma indeksinin birinci boyutu olan uzun ve sağlıklı yaşam, ortalama yaşam beklentisi ile ölçülmektedir. Beşeri kalkınma indeksinin ikinci boyutu olan bilgi ve

eğitim ise, bu boyutun en önemli ve kolay hesaplanabilir göstergeleri ile ölçülmektedir. İyi bir yaşam sürdürebilmek için gerekli kaynaklara sahip olabilmek, beşeri kalkınmanın üçüncü ve ölçmesi en zor olan boyutunu oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı tarafından yayınlanan 2007 – 2008 beşeri kalkınma raporları incelendiğinde Türkiye, Çizelge 3.9.’da görüleceği üzere gelişmekte olan ülkelerden daha iyi bir pozisyonda, OECD’nin gerisinde görülmektedir. Ayrıca raporda da belirtildiği üzere orta beşeri kalkınma düzeyine sahip ülkeler arasında yer almaktadır.

Çizelge 3.9. Yıllar itibariyle Türkiye’nin beşeri kalkınma indeksi (UNDP, 2008)

Türkiye	Ortalama Yaşam Süresi (Yıl)	Yetişkin Okur-yazarlık Oranı (%)	Okullaşma Oranı (%)	Kişi Başına Düşen Gerçek GSYH (\$)	Ortalama Yaşam İndeksi	Eğitim İndeksi	GSYH indeksi	Beşeri Kalkına İndeksi	Sıralama (Dünya)
1998	68,5	82,3	60	5516	0,72	0,75	0,87	0,782	69
1999	69	83,2	61	6350	0,73	0,76	0,69	0,728	86
2000	69,3	84	61	6422	0,74	0,76	0,69	0,732	85
2005	71,4	87,4	68,7	8407	0,77	0,81	0,74	0,775	84
Gelişmekte Olan Ülkeler (2005)	66,1	76,6	64,1	5282	0,68	0,72	0,66	0,691	-
OECD (2005)	78,3	...	88,6	29197	0,89	0,91	0,94	0,916	-
Dünya (2005)	68,1	78,6	67,8	9543	0,72	0,75	0,76	0,74	-

Çizelge 3.10. Türkiye'nin beşeri kalkınma indeksi, 2005 (UNDP, 2008)

Beşeri Sermaye İndeks Değeri	Ortalama Yaşam Süresi (Yıl)	Yetişkin Okur-Yazarlık Oranı	Okullaşma Oranı (%)	Kişi Başına Düşen Gerçek GSYH (\$)
1. İzlanda (0.968)	1. Japonya (82.3)	1.Gürcistan (100.0)	Avustralya (113.0)	1. Lüksemburg (60,228)
82. Grenada (0.777)	83. Dominik Cum. (71.5)	67. Peru (87.9)	106. Bosna Hersek (69.0)	64. Bulgaristan (9,032)
83. Ermenistan (0.775)	84. Lübnan (71.5)	68. Malta (87.9)	107. Saint Vincent ve The Grenadines (68.9)	65. Tayland (8,677)
84. Türkiye (0.775)	85. Türkiye (71.4)	69. Türkiye (87.4)	108. Türkiye (68.7)	66. Türkiye (8,407)
85. Surinam (0.774)	86. Salvador (71.3)	70. Dominik Cum. (87.0)	109. Arnavutluk (68.6)	67. Brezilya (8,402)
86. Ürdün (0.773)	87. Paraguay (71.3)	71. Ekvator Ginesi (87.0)	110. Endonezya (68.2)	68. Tunus (8,371)
177. Sierra Leone (0.336)	177. Zambiya (40.5)	139. Burkina Faso (23.6)	172. Nijer (22.7)	174. Malavi (667)

Türkiye Kişi Başına Düşen Gerçek GSYH sıralamasında 66. ve Beşeri Kalkınma İndeksi sıralamasında ise 84.dür. Bu iki kriter arasındaki fark ise –18'dir. Bu farkın negatif çıkması, gelir durumuna göre beşeri kalkınma açısından olumsuz bir durumu göstermektedir. Bu durum ülkemizin eğitim ve sağlık düzeylerinin aynı gelir seviyesindeki ülkelere göre daha düşük olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin okuma – yazma oranı ve okullaşma oranına göre aldığı sıralama farkı da 39'dur. Bu da Türkiye'deki okullaşma oranının çok düşük olduğu ve okuma – yazma oranıyla orantılı bir gelişmeyi kaydetmediğini göstermektedir.

Türkiye insani kalkınma endeksi sıralamasında orta beşeri kalkınma düzeyine sahip ülkeler arasında 84. sırada yer almaktadır (UNDP, 2008). Bu durumun eğitime daha fazla yatırım yapılması ile çözülmesi mümkündür. Dünya ortalamasına göre eğitime daha çok önem veren ülkelerin daha yüksek kalkınma atılımı gösterebildikleri, eğitim seviyeleri düşük olan ülkelerin ise kalkınamadıkları ve bunun sonucu olarak da; dünya gelir dağılımında aşağı sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Bu nedenle

eğitime daha fazla kaynak aktarılması ve bunun bir yatırım olduğu fikrinin benimsenmesi gerekmektedir.

Çizelge 3.9. ve Çizelge 3.10.’dan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de “Kişi Başına Düşen Gerçek GSYH”, “Yetişkin Okur-Yazarlık Oranı” ve “Okullaşma Oranı” arasında dengesiz bir gelişim söz konusudur. Özellikle okullaşma oranı, diğer oranlara göre geride kalmaktadır. Buradan çıkan sonuç, eğitimde yürütölen politikaların yeterli olmadığına işaret etmektedir. Bu durumda devletin eğitim alanındaki açığı kapatmak için sivil toplum örgütleri, diğer kamu kurum ve kuruluşları da devreye girmelidir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün beşeri sermayenin göstergelerinden olan eğitim katkısından bu noktada bahsetmek yerinde olacaktır. 27.02.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu’nun 52. maddesinde Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı’nın görevleri arasında “Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim-öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak” yer almaktadır. Burada her seviyeden eğitim ve öğretim tesislerinden bahsedilmekte, bu da kreşten üniversiteye kadar her tür eğitim ve öğretim tesisini içermektedir. Yeni yasal düzenleme ile vakıf üniversitesinin kurulması Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün gündemine girmiştir.

Ayrıca aynı kanunun 22. maddesinde “Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olup uygulama imar planlarında okul, hastane veya spor alanlarında kalan taşınmazlar; ilgili kurumlar tarafından, imar planının tasdik tarihinden itibaren iki yıl içerisinde kamulaştırılmadığı takdirde ilgili bakanlığın görüşü alınarak Genel Müdürlükçe özel okul, özel hastane veya özel spor tesisi olarak değerlendirilebilir” denilmektedir. Bu iki madde ile beşeri sermayenin önemli göstergelerinden olan eğitim ve sağlık ile alakalı yatırımların ilgili kurumlar tarafından yapılmaması halinde Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce tesis edilmesi amaçlanmıştır.

Yeni yasal düzenleme ile getirilen bu iki madde eğitim ve sağlık açısından büyük bir gelişmedir. Beşeri kalkınmada geri kalmışlığın bir göstergesi olan eğitim kurumları, bu yasal düzenleme ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasına girmiştir. Yapılan düzenleme Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün eğitimdeki rolünü bir kat daha artırmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü; yurtlar, eğitim kurumları, sağlık kurumları kapsamında yatırımlarını sürdürmekte, gerek yapı, gerekse arsa tahsisi ile bu hizmetlerini gerçekleştirmektedir. Ancak son dönemde yurtlar bazında; 14.12.1999 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğünden sorumlu Devlet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan protokol gereği Vakıflar Genel Müdürlüğünün bünyesinde bulunan 61 adet öğrenci yurdunun işletimi Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. 5737 Sayılı Kanunun 52. maddesinin (c) fıkrası kapsamında söz konusu yurtların Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geri verilmesi ihtimali doğmuş olup, yapılacak olan yönetmelikler dahilinde bu yurtların Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne dönüşü söz konusu olabilecektir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Vakıf Orta Öğrenim öğrenci yurtlarında kalarak her türlü beslenme ve barınma ihtiyaçları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce karşılanan öğrencilerin, okullarından mezun olduktan sonra hangi işle uğraştıkları konusunda Bölge Müdürlükleri nezdinde yapılan araştırmanın sonucu, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce beşeri sermayede eğitime yapılan en çarpıcı yatırım olduğunu göstermektedir.

Bazı Bölge Müdürlüklerinde bulunan veriler ışığında halen hayatta olanların, mesleklerine ve fiilen yaptıkları görevlere ilişkin sınıflama Çizelge 4.10.'da yer almaktadır.

Çizelge 3.11.'in sadece birkaç bölgeden elde edildiği ve bütün öğrenciler için düzenli tutulan veriler olmadığı düşünüldüğünde, toplamda çıkacak sonuç itibarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermaye üzerindeki etkisinin daha da büyük olduğu söylenebilir.

Çizelge 3.11. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı öğrenci yurtlarından mezun olanların bulundukları görevler (Yılmaz, 2006)

Görev Unvanları (x)	Sayısı	Görev Unvanları (x)	Sayısı
Bakan	3	Bölge Müdürü – Yrd.	11
Milletvekili	12	Vali	1
Yargıtay Başkan V.	1	Vali Yrd.	3
Yargıtay Üyesi	3	Kaymakam	4
Hâkim	15	Genel Müdür	2
Savcı	4	Genel Müdür Yrd.	3
Üniversite ABD Baş.	1	Defterdar	1
Prof. Dr.	9	Müfettiş	6
Doç. Dr.	3	Müdür	17
Yrd. Doç. Dr	9	Askeri	11
Öğretim Üyesi	4	Belediye Başkanı	10
Danışman	1	Avukat	39
Emniyetçi	11	Baştabip	1
Milli Eğitim Md.	2	Doktor	60
Milli Eğitim Md. Yrd.	4	Daire Başkanı	4
Okul Müdürü	13	Daire Başkan Yrd.	1
Okul Müdür Yrd.	2	Genel Sekreter	3
Öğretmen	40	Müftü – İmam	6
Mühendis – Mimar	38	Mali Müşavir	5
Şef – Teknisyen	9	İşadamı	16
Memur	8	Oda Başkanı	2

(X) Unvanların sayıları içerisinde daha önce aynı görevi ifa edenlere de yer verilmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce eğitime yapılan harcamalardan bir tanesi de burslardır. Şehit ve yetim çocukları öncelikli olmak üzere MEB. ortaöğretim

öğrencilerinden muhtaç olanlara ilk kez 2006 yılında burs verilmeye başlanmıştır. Ortaöğretim Okullarında öğrenim gören 3000 öğrenciye 2006 – 2007 öğretim yılının ilk yarısında aylık 50,00 YTL burs verilmeye başlanılmış, 2006 – 2007 öğretim yılının ikinci yarısında bu sayı 5000’e çıkarılmıştır. 2007 – 2008 öğretim yılında ise bu sayı %100 artırılarak 10 000’e çıkarılmıştır.

Çizelge 3.12. 2007–2008 yılında burs verilen öğrenci kontenjanının bölgelere göre dağılımı (http://www.vgm.gov.tr/_WordExcelPdf/TUIK_2007.xls)

Sıra no	Bölge adı	Mevcut öğrenci kontenjanı	2007-2008 öğretim yılı ilave öğrenci kontenjanı	2007 -2008 öğretim yılı şehit çocuğu ek kontenjanı	Toplam
1	Adana	249	249	26	472
2	Ankara	414	414	41	787
3	Antalya	149	149	14	284
4	Aydın	151	151	15	287
5	Balıkesir	108	108	11	205
6	Bitlis	298	298	30	566
7	Bursa	321	321	31	611
8	Diyarbakır	226	226	22	430
9	Edirne	66	66	6	126
10	Erzurum	361	361	37	685
11	Gaziantep	123	123	13	233
12	Hatay	134	134	14	254
13	İstanbul	498	498	50	946
14	İzmir	199	199	20	378
15	Kastamonu	186	186	19	353
16	Kayseri	212	212	20	404
17	Konya	186	186	20	352
18	Kütahya	169	169	16	322
19	Malatya	158	158	16	300
20	Samsun	172	172	17	327
21	Sivas	102	102	10	194
22	Şanlıurfa	125	125	13	237
23	Tokat	143	143	14	272
24	Trabzon	250	250	25	475
	Toplam	5000	5000	500	9500

Bunlar dışında eğitim ile ilgili olarak; yapılan görüşmelerde katılımcılara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermaye yatırımlarından öğrencilere verilen burs hizmetlerinden ne derece haberdar oldukları sorulmuş; ilk grup (vakıflar haftasına katılanlar ile vakıflar) %76 oranında haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Aynı soru ikinci gruba (yardım hizmetlerinden yararlananlar) sorulduğunda ise bu oran daha yüksek bir değer almıştır. %87 oranında haberdar olan ikinci grubun bu sonucu vermesinin altında yatan neden fiziki sermaye ile ilgili verilen cevaplarda da değinildiği üzere katılımcıların sosyo-ekonomik yapısından kaynaklandığı, yararlandıkları hizmet yelpazesine yoğunlaştığı tahmin edilmektedir.

Kurumun hangi konularda hizmetinin artırılması ile ilgili soruya ise birinci grup %56 oranında öğrencilere verilen bursların artırılması cevabını vermişlerdir. İkinci grubun cevabı ise beklenildiği gibi çıkmıştır. Öğrencilere verilen burslar dahil yardım kapsamındaki bütün hizmetlerin artırılması talep edilmiştir. Öğrencilere verilen bursların artırılmasını bütün katılımcılar eksiksiz bir şekilde onaylamıştır.

Eğitime yapılan bir diğer harcama da fiziki sermaye içerisinde bahsedilen eğitim ile ilgili yapılardır. 2007 yılı baz alındığında Vakıflar Genel Müdürlüğü Yap – İşlet – Devret modeli ile bazı arsa vasıflı taşınmazlarını 1 özel okul, 1 dersane, 2 öğrenci yurdu, 1 kreş olarak değerlendirip, eğitime kazandırmıştır. Bunların dışında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde olmak üzere 3 adet kütüphane de bilim dünyasının hizmetine sunulmaktadır.

Beşeri sermaye kapsamında eğitime yapılan yatırımların dışında sağlık alanında yapılan yatırımlar da küçümsenmeyecek kadar çoktur. Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim ve Araştırma Hastanesi Bakanlar Kurulunun 10.08.2000 tarihli kararı gereğince Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığına tahsis edilen hastane 07.08.2006 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Sağlık Bakanlığından devralınarak, vakfiyesi gereği garip ve fakir hastalara ücretsiz hizmet verirken, aynı zamanda SSK, Bağ kur ve Emekli Sandığı hastalarına da çağdaş bir anlayışla hizmet vermeye devam etmektedir. 2006 yılında ücretsiz bakılan hasta sayısı 5721 kişi olup,

toplamda 1 088 579 kişiye bakılmıştır. 2007 yılı itibariyle ücretsiz bakılan hasta sayısı 6020 ye yükselmiş, toplamda ise 1 077 641 kişiye hizmet verilmiştir.

Çizelge 3.13. 2007 yılında Vakıf Gureba Hastanesi’nde bakılan hasta sayıları
(http://www.vgm.gov.tr/_WordExcelPdf/TUIK_2007.xls)

1.Vakıf Gureba Hastanesi Ücretsiz Bakılan Hasta Sayısı	
	Hasta Sayısı (Kişi)
Vakıf Hastaları Ücretsiz	6020
Toplam	6020
2.Vakıf Gureba Hastanesi Ücretli Bakılan Hasta Sayısı	
Bağ-Kur	97 635
SSK	885 159
Emekli Sandığı	17 356
Yeşil Kart	1881
Resmi Evraklı	28 618
Ücretli	40 972
Toplam	1 071 621
Genel Toplam	1 077 641

Yapılan görüşmelerde katılımcılara Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün sunduğu sağlık hizmetlerinden ne oranda haberdar olduğu da sorulmuştur. İlk grup %64’lük bir oranda haberdar olduklarını, ikinci grup ise %37 oranında haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerinin artırılması konusunda birinci grup %28 oranında, ikinci grup ise %38 oranında artırılmasını istemişlerdir.

Sağlıklı bireylerin daha iyi eğitilebilir olması gerçeği, eğitimde verimliliğin girdilerinden bir tanesinin sağlık olduğuna işaret etmektedir. Sağlıklı bir bireyin oluşması için temel etmen beslenmedir. Bireylerin sağlık ve beslenme ile ilgili hizmetler konusunda iyi durumda olduğu ülkelerde eğitim seviyesi ve ortalama yaşam süresi diğer ülkelere göre daha uzun olmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü sağlıklı bireylerin yetişmesi, toplumun refah seviyesinin yükselmesi amacıyla ihtiyaç sahiplerine ayni ve nakdi yardımlar da yapmaktadır. Bu konu ile ilgili veriler “Vakıflar ve Sosyal Sermaye” başlığı altında verilecek olup, konu daha ayrıntılı

incelenecektir. Bu da beşeri sermaye ile sosyal sermaye arasında sıkı bir bağ olduğuna işaret etmektedir.

Bunların dışında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait 7 adet arsa vasıflı taşınmaz Yap – İşlet – Devret modeli ile hastane olarak değerlendirilmiş olup, sağlık sektörünün hizmetine sunulmuştur.

Beşeri sermayenin gelişmesindeki en büyük etmen ise bilindiği üzere eğitime yapılan yatırımlardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermaye bağlamında yaptığı yatırımlar, doğal olarak kendi bünyesinde eğitime yaptığı yatırımların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü sermaye türlerindeki yatırımların artması için, öncelikle kendi beşeri sermayesini güçlendirmesi gerektiğini kavramıştır. Bunun için, kendi içerisinde iletişim ağlarını güçlendirmeden, kurum içi güven duygusunu artırmak, eğitime gerekli desteği vermek, yenilikçi, dinamik, teknolojiye ayak uyduran, konusunda uzman personeli istihdam etmek üzere kadrosunu güçlendirme yoluna gitmiş ve 2003 yılı itibariyle kurum içinde 66 olan mühendis sayısını 124 mühendise yükseltmiştir (VGM, 2008). Bu sayının son alımlarla birlikte 135'i bulması beklenmektedir.

Aynı artış mimar sayısında da gözükmektedir. 2003 yılı itibariyle kurum içinde 35 olan mimar sayısını 68'e yükseltmiştir (VGM, 2008). Bu sayının son alımlarla birlikte 81'i bulması beklenmektedir. 2004 yılına kadar kadrolu şehir plancısı bulunmayan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bugün 9 şehir plancısı görev yapmaktadır (VGM, 2008).

Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü hizmet içi eğitimlere de ağırlık vermiş, bunun yanında kurum personelinin bireysel motivasyonu, grup motivasyonu, etkin iletişim ve takım bilincinin oluşup gelişmesine yönelik eğitimlerine de devam etmiştir. Bir taraftan beşeri sermayesini güçlendirirken, sosyal sermayesinin de güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Sonuç olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü, ülkenin beşeri sermayesine daha verimli katkılar yapmak için, öncelikle kurumsal beşeri ve sosyal sermayesinin artırılması gereğini kavramış, 2003 yılından itibaren de bu hususta gerekli yatırımların yapılmasına hız vermiştir.

3.5. Vakıflar ve Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramının kesin bir tanımı bulunmamakla birlikte, bu sermaye türünde asıl etmenlerin güven ve OECD'nin de ifade ettiği gibi “gruplar arasındaki işbirliği kolaylaştıran ağlar ve paylaşılan değer ve normlar” olduğu vurgulanmaktadır.

Farklı sosyal tabakalar

Pippa Norris'in 2001 yılında yayınladığı makalesinde değindiği üzere; sosyal sermayenin yapısal ve kültürel boyutları bulunmaktadır. Yapısal boyut bireylerin dâhil oldukları ağlardan, kültürel boyut da bireylerin tabi oldukları sosyal normlardan oluşmaktadır. Sivil toplumda yatay ağlar, bu ağlara ilişkin normlar ve değerler toplum için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Yatay ağlar bireyler arasında müteakabiliyete dayanan karşılıklı yükümlülük ve sorumluluklar yaratmakta, bu da bireyin kolektif ürünler konusunda birbirleriyle işbirliği ve eşgüdümünü güçlendirmektedir. Böylelikle sivil toplumun dernekler, birlikler gibi örgütleri farklı sosyal tabakalardan bireyleri bir araya getirmesi ve farklı kökenlerden insanları entegre etmesinin yanı sıra hoşgörü, işbirliği ve karşılıklılık gibi değerlerin yaygınlaşmasına ve zengin bir toplumsal altyapının oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) tarafından gerçekleştirilen ve amacı kültürel değerler haritasının oluşturulması, kültürel değişimin izlenmesi ile kültürel değerler ile yapısal faktörlerin ilişkisinin belirlenmesi olan “Dünya Değerler Araştırması” kapsamında ilki 1990'da yapılan ve son olarak 2007'de gerçekleştirilen “2007 Türkiye Değerler Araştırması”nın

sonuçları ilgi çekicidir. Türkiye için yapılmaya başlanan araştırmanın son verilerine göre kültürel çeşitliliğin ülke birliğine zarar vermesinden öte yaşamı zenginleştirdiği katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından vurgulanmıştır. (BETAM, 2008) Bu da Grootaert (2002)'in sosyal sermaye göstergelerinden olan sosyal entegrasyon içerisinde yer alan etnik ve kültürel farklılığın, potansiyel sosyal ilişkileri geliştirdiği ve bunun da kalkınma ile ilgili sonuçları geliştireceğine olan vurgusuyla bağdaşmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü her türlü sosyal tabakadan bireyin bir araya gelmesiyle, toplumun entegrasyonunun sağlanması açısından yeni açılımlar yaparak Vakıflar Kanunu ile vakıflara katılımın artırılmasını amaçlamıştır. Yasal düzenlemeler ile son yıllarda vakıfların sayısındaki azalmalar dikkate alınarak vakıf kurma işlemi kolaylaştırılmıştır. Vakıf kurucusu için aranan şartlar kaldırılmış, kuruluş mal varlığı miktarının belirlenmesi mahkemelere bırakılmış, yönetici olmak kolaylaştırılmış, Türkiye’de yerleşim hakkına sahip yabancılara yeni vakıfların yönetim organlarında görev alabilme imkânı sağlanmış, vakıflarda boşalan organ üyeliklerinin tamamlanması imkânı getirilerek vakıf kuruluşu ve yönetimi açısından kolaylıklar getirilmiştir. Bunların yanında faaliyetleri, temsilleri, mal varlıkları açısından da düzenlemeler yapılmış olup, hâlihazırda bulunan ve kurulacak vakıfların yaşatılması, geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Yönetişim – siyasal katılım

Sosyal sermayenin önemli siyasal sonuçları da bulunmaktadır. Sivil toplum sosyal sermayeye doğrudan katkıda bulunurken, sosyal sermaye de sivil toplumdan doğan sosyal ağlar ve kültürel normlar aracılığıyla siyasal katılımı ve iyi yönetişimi kolaylaştırmaktadır. Sivil toplum ve sivil normlar vatandaşlar arasında iletişimi ve seçimlere katılımı tetiklemektedir. İyi yönetişim de bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirmekte, dolayısıyla sivil topluma katılımı tetiklemektedir.

Sosyal sermayenin temel göstergelerinden biri olan sivil ve siyasal toplum boyutunda demokrasi kavramı, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma anlayışı içerisinde ele

alınması zorunlu olan temel faktörlerden biridir. Küresel bir dünyada ulus-devlet ve yönetim kavramlarının değişmesiyle birlikte yönetim ve bu çerçevede Sivil Toplum Örgütlerinin önemi ön plana çıkmıştır. Bilindiği üzere dernekler, birlikler gibi Sivil Toplum Örgütleri arasında en önemli kurumlardan biri de vakıflardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yeni yasal düzenleme ile Cumhuriyet döneminde kurulan teşkilatlar içerisinde yegane meclis şeklinde bir oluşuma sahip olan ve halen atanmış 5 kişiden oluşan Vakıflar Meclisi'nde köklü değişimler yaparak, sayısal oranlar göz önüne alınmadan demokratik bir anlayışla;

- 41.550 mazbut vakfı temsilen atanan 10,
- 4.450 yeni vakfı temsilen kendilerince seçilen 3,
- 300 mülhak vakfı temsilen kendilerince seçilen 1,
- 161 cemaat vakfını temsilen kendilerince seçilen 1 kişi,

olmak üzere katılımcı bir anlayışla 15 kişi olarak yapılandırılmasını sağlamıştır. Böylece bugüne kadar atananlardan oluşan Vakıflar Meclisi'nde artık vakıflardan seçilen insanlar da yer alıp, vakıfları temsilen karar organı üyesi olarak görev yapacaklar; vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün en üst karar organında temsil edilmiş olacaktırlar.

Devlete (kurumlara) güven

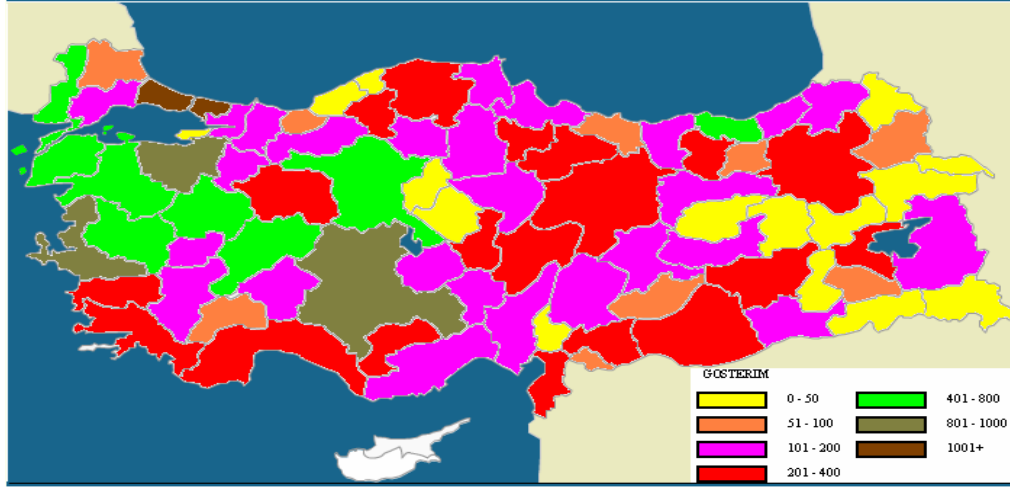
Genel olarak ele alındığında Vakıflar Kanunu ile cemaatsel organizasyon, sosyal entegrasyon, toplumsal örgütlenme gibi konularda insanların sivil toplum örgütlerine ve dolayısıyla vakıflara katılımının kolaylaştırılması sağlanmıştır. Sonuç itibariyle yapılan bu düzenlemelerle vakıflar; vatandaşlar arasında iletişimi ve seçimlere katılımı tetikleyecek, bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirecek, sosyal entegrasyonu sağlayacak, dolayısıyla sivil topluma katılımı hızlandıracaktır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü; Türk Medeni Kanununa tabi yeni vakıfların tescil, dağıtılma, dağıtılma, birim açmak kapatmak ve denetim sonucu işlemleri yürütmekle

sorumludur. Ağustos 2007 itibariyle sayısı 4402 olan yeni vakıfların 1902'si (%42) sosyal yardım, 1101'i (%24) eğitim, 602'si (%14) kültür, 515'i (%12) hayır, 256'sı (%6) sağlık amaçlarına hizmet etmek üzere kurulmuştur. Bu durumda yeni vakıfların %68'i (3019 adet) sosyal sermayenin, %31'i (1357 adet) beşeri sermayenin ve dolaylı olarak yine sosyal sermayenin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetleme organı, bu vakıfların hizmet amaçları doğrultusunda çalışmalarının devamlılığını kontrol ederek, belli amaçlar doğrultusunda kurulan vakıfların görevlerini gerçekleştirmesini sağlamaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün asıl görevlerinden olan ve mevcuttaki vakıfların vakıf senetlerinde belirtilen kuruluş amaçlarına uygun çalışıp çalışmadığını kontrol eden denetleme mekanizması sayesinde; sosyal sermayenin göstergelerinden yatay kurumlar (Grootaert,1998) arasında yer alan sivil toplum örgütlerinden vakıfların görevlerini usulüne göre gerçekleştirmelerini, bu sayede vakıflara güvenin artmasını ve dolaylı olarak sivil toplum örgütlerinin sayısının artmasını ve bu kuruluşlara katılımı artıracaktır. Bu çerçevede, yeni vakıfların denetimi ile ilgili olarak yalnızca vakıflar haftasına katılanlar ile vakıflardan oluşan birinci gruptaki katılımcılara soru sorulmuş; katılımcıların %80'i denetliyor, %20'si ise yeterince denetlemiyor cevabını vermişlerdir. Denetim konusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güven oranı, dolaylı olarak yeni vakıflara katılım oranına da yansımaktadır. Bu da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sivil toplum örgütlerine katılım bağlamında üstlendiği görevi gerçekleştirdiğini göstermektedir.

AB üyesi ülkelerde vatandaşların sivil katılma eğilimlerini analiz eden Christonofou (2004), sosyal sermaye kaynaklarından birisini de “ülkelerin tarih ve kültürleri” olarak saptamıştır. Bu bağlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü yönetim ve denetiminde bulunan taşınmazlar, kurumun sosyal sermaye kaynaklarından sayılan “tarih ve kültür” kapsamında taşıdığı sorumluluğu göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve denetiminde korunması gerekli 19.656 adet eski eser bulunmaktadır (http://www.vgm.gov.tr/_WordExcellPdf/TUIK_2007.xls).

Harita 3.2. Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının eser sayısına göre iller bazında yoğunluk haritası (www.vgm.gov.tr)

Vakıflar Genel Müdürlüğü, ülkenin tarihi belleği ve kültürel eserlerini korumak ve bu eserleri yaşatmak için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bu yöntemlerden birisi Restore Et – İşlet – Devret modeli ile eski eser nitelikli taşınmazların (han – hamam-kervansaray vb.) aslına uygun restore edilerek kullanıma açılmasıdır. 2003 – 2007 yılları arasında 34 adet vakıf eski eserin kültür ve turizme kazandırılması amacıyla aslına uygun restorasyonu yapılmak üzere ihalesi yapılmıştır.

Bir diğer yöntem ise eski konak, medrese, hanıgah, mevlevihane vb. yapılardan bazılarının müze binası olarak değerlendirilmesidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Türkiye genelinde bu tür yapıların kullanımı ile 10 adet müzesi bulunmaktadır. Sayılan gruplara girmeyen diğer eski eser yapıların (cami, türbe vb) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce projeleri çizilip restorasyonu yapılmaktadır. 2003 – 2007 yılları arasında 2000'e yakın eski eserin onarım ve restorasyonu gerçekleştirilmiştir (Bkz. Çizelge 3.14.).

Çizelge 3.14. Yıllar itibariyle onarımı ve restorasyonu yapılan eser sayısı ve harcamaları (VGM, 2008)

Yıllar	1998 – 2002	2003	2004	2005	2006	2007
Adet	46	194	400	519	750	750
Tutar (Milyon YTL)	38 017	14 094	52 053	102 241	195 000	250 000

Çizelge 3.14.’ten de görüleceği üzere, 2002 yılından sonra eski eserlerin onarım ve restorasyonunda çok büyük bir oranda artış gözlenmekte, bu anlamda son yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün, sosyal sermaye kaynaklarından biri olan “ülkenin tarih ve kültürü”ne yatırım yapmayı hızlandırdığı görülmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün ülkenin sosyal sermayesini geliştirme çabalarından eski eser onarım ve müzecilik hizmetlerinin toplum tarafından ne kadar bilindiği ve ne oranda desteklendiği görüşmelerde de yer alan sorulardandır. Her iki gruba da Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün yaptığı eski eser onarımı ve müzecilik faaliyetlerinden haberdarlıkları sorulduğunda; birinci gruptaki katılımcılar eski eser onarım işinden %88, müzecilikten %76 oranında haberdar olduklarını söylemişlerdir. İkinci grup katılımcılar ise eski eser onarım işinden %38 oranında haberdar oldukları, müzecilik hizmetlerinden ise haberdar olmadıkları cevabını vermişlerdir. Birinci grup, eski eser onarımının artırılmasını %72, müzecilik hizmetlerinin artırımını %36 oranında desteklemektedirler. İkinci grup ise eski eser onarımının artırılmasını % 12 oranında desteklerken, müzecilik işlerinin artırılmasını talep etmemektedir.

Ayrıca, hizmet artırımı ile ilgili soruda birinci grup katılımcılar %56 oranında öğrencilere verilen bursların, %32 oranında muhtaç aylığının, %28 oranında sağlık hizmetlerinin ve %12 oranında arsaların değerlendirilmesi ile kuru gıda – sıcak yemek dağıtımı hizmetlerinin artırılmasını istemişlerdir. İkinci grup katılımcıların

hepsi bu hizmetlerden yararlanan olduklarından, sosyal yardımların artırılmasını talep etmişlerdir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; sosyal sermaye yatırımlarının artırımı katılımcıların öncelikli talebi arasında yer almaktadır. Beşeri sermaye yatırımları ikinci öncelikli olarak talep edilmekte; fiziki sermaye yatırımları ise en az talep edilen yatırım türü olmaktadır. Buradan, katılımcıların ağırlıklı olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sosyal ve beşeri sermaye yatırımlarına eğilmesini talep ettiği, fiziki sermaye yatırımlarının ise katılımcılar tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, farkında olunmayan bir işlevi olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü adının insanlara yaptığı çağrışım, kurumun sosyal ve beşeri sermaye yatırım hizmetleri olduğudur.

Sosyal sermayenin kaynaklarından olan “ülkenin tarih ve kültürü”ne yapılan yatırımlarıyla sosyal sermayenin bir diğer göstergesi olan güven konusu aynı soruda değerlendirilerek, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kültürel yatırımlardaki güvenilirliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Birinci grup katılımcılara sorulan tarihi ve kültürel mirasın korunmasında kurumlara olan güven ile ilgili soruya Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilintili kısmına görüşmelere katılanların %48'i %100 güveniyorum, %40'ı %80 güveniyorum, %8'i %50 güveniyorum ve %4'ü güvenmiyorum cevabını vermişlerdir.

Genel olarak bakıldığında katılımcıların ortalama %70'i tarihi ve kültürel mirasın korunmasında devlet kurumlarına güvenmekte ve bu anlamda sosyal sermayenin göstergelerinden olan kurumlara güvende Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün güvenilirlik derecesinin yüksek olduğu ortaya konulmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarihi belge niteliğindeki vakfiyelerini de kültürel miras olarak değerlendirmiştir. Bu hususta mazbut ve mülhak vakıflarla ilgili gerek kurum içinde ve gerekse kurum dışındaki değişik ortamlarda (mikrofilm, kâğıt, defter, vb.) bulunan her türlü belgenin orijinal görüntülerini muhafaza ederek sonraki nesillere bozulmadan aktarılmasını sağlamak, bu belgelerde yer alan bilgileri kamuoyu ile

paylaşmak, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait sosyo-kültürel ve ekonomik yaşıntıyı en doğru kaynaktan bilim dünyasının kullanımına sunmak amacıyla, "Vakıflarla ilgili belgelerin derlenip bilgisayar ortamına alınması" adı altında bir proje başlatmış bulunmaktadır.

Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü yeni yasal düzenleme ile vakıflara ait taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve muhafazası için diğer kamu kurumlarını görevli kılmıştır. Böylece kurum olarak hem tarihi ve kültürel mirasın korunmasını sağlarken, hem de diğer kamu kurumlarının bu görevde yer almasını sağlamaktadır.

Yardım birliklerine güven

Sosyal sermayenin göstergelerinden birisi de yardım birliklerine güvendir. Ekonomik ve politik dalgalanmalardan –hükümet değişimlerinden ve makro iktisadi dalgalanmalardan- bağımsız bir biçimde yapılan ayni ve nakdi yardımlar, halkın yardım birliklerine olan güven duygusunu korumakta ve bu durum bir biçimde sosyal dayanışma ve güven ruhunu artırmaktadır. Bu faaliyetin bir devlet kurumu olarak gerçekleşmesi ise güven duygusunu bir kat daha artırmaktadır.

BETAM tarafından gerçekleştirilen “2007 Türkiye Değerler Araştırması; Türkiye’de yaşayanların %87 ile en çok orduya, daha sonra %81 ile sağlık kurumları ile sosyal güvenlik kurumlarına güvendiklerini ortaya koymuştur. Yardım ve hayır örgütlerinin oranı ise % 65 de kalmaktadır. İkisi de sosyal hizmetlerle uğraşmasına rağmen sosyal güvenlik kurumu ile hayır örgütlerinin güvenilirliği açısından oluşan fark birisinin devlet kurumu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür faaliyetlerin bir devlet kurumu tarafından gerçekleşmesi insanlar açısından güven duygusunu artırmaktadır.

Alan çalışmasının temel çıkarımlarından biri olacak olan Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne güven konusu da sorulmuş, birinci grup katılımcıların %96’sı kuruma güvendiğini, geri kalan %4’ü ise bazen güvendiğini ifade etmişlerdir. %4’lük kısma nedeni sorulduğunda ise sosyal yardımların dağıtımından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. İkinci grup katılımcıların %76’sı kuruma güvendiğini, %11’i bazen

güvendiğini ve %13'ü de güvenmediğini belirtmişlerdir. Bu gruptaki katılımcılar da güvensizliğin nedeni olarak yardımların dağıtımını işaret etmişlerdir. Genel olarak bakıldığında ise bir kurum olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü sosyal sermayenin göstergelerinden olan devlete güven derecesinde ülkenin sosyal sermayesini yukarılara çekmektedir.

Yardım birliklerine güven konusu ile ilgili yapılan görüşmelerde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güven konusu ele alınmış, bir diğer güven sorusunda da ayni ve nakdi yardımlar konusunda kurumlar arası güven karşılaştırılması yapılmıştır.

Ayni ve nakdi yardımlar konusunda kurumlar arası güven karşılaştırmasında Vakıflar Genel Müdürlüğü dışında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile belediyeler ele alınmıştır. Katılımcıların %76'sı (%100 ve %75 oranında yerini bulduğunu belirtenlerin toplamı) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı ayni ve nakdi yardımların yerini bulduğunu belirtirken, bu oran Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nde %52 ve Belediyelerde ise %28'lerde kalmaktadır. Çıkan sonuçlara göre üç kurum arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü yapılan ayni ve nakdi yardımların yerine (ihtiyaç sahiplerine) ulaşılabilirliği konusunda güven telkin etmektedir.

Genel olarak bakıldığında birinci grup katılımcıların ortalama %52'si yapılan ayni ve nakdi yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşılabilirliği konusunda devlet kurumlarına güvenmektedir. Aynı soru ikinci grup katılımcılara sorulduğunda, katılımcıların %38'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı ayni ve nakdi yardımların %75 oranda yerini bulduğunu, %50'si %50 oranda yerini bulduğunu, %12'si ise %25 oranda yerini bulduğunu belirtmişlerdir.

İkinci grup olan yardımdan yararlananlar ile yapılan görüşme sonuçlarındaki güven oranı, diğer görüşme sonuçlarından oldukça farklı çıkmaktadır. Diğer görüşmelerde kurumlara belli bir oranda %100 güven söz konusu iken, bu görüşmede hiçbir kuruma %100 güven çıkmamaktadır. İki görüşme sonuçları arasındaki tek benzerlik güven konusundaki kurumların sıralamasıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, yardımdan

yararlananlar arasındaki en çok güvenilen kurum olurken, belediyeler bunun tam aksine en az güvenilen kurum olmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği hizmetlerden birisi de aynı yardımlardır. Bu yardımlar altında muhtaç insanlara kuru gıda ve sıcak yemek hizmetleri vermektedir. Türkiye genelinde yaklaşık 100 000 kişiye sıcak yemek hizmeti evlerine kadar götürülmektedir.

Çizelge 3.15. Yıllar itibariyle imaret ve yararlanan sayısı (www.vgm.gov.tr)

Yılı	2003	2004	2005	2006	2007
İmaret Sayısı	66	94	94	108	108
Yararlanan Sayısı	14 500	47 000	51 705	82 000	100 000

2007 yılı içerisinde her ay yaklaşık 70 000 kişiye 10 kalemde oluşan kuru gıda yardımı yapılmaktadır. Sosyal güvencesi olmayan ve çalışma gücünü %40'ın üzerinde kaybeden muhtaç özürlüler ile 18 yaşından gün almamış muhtaç yetim çocuklara, memur maaş aylık katsayısına bağlı olarak muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Aynı yıl itibariyle yaklaşık 5000 kişiye 250,00.-YTL muhtaç aylığı verilmektedir.

Çizelge 3.16. 2007 yılında muhtaç aylığı alanların muhtaç türlerine göre bölge müdürlüklerine dağılımı (www.vgm.gov.tr)

Sıra No	Bölge Adı	Toplam Kadro	Muhtaç Türüne Göre Aylık Alanlar				Boş Kadro
			Ama	Yetim	Özürlü	Toplam	
1	Adana	126	1	62	21	84	42
2	Ankara	589	6	221	322	549	40
3	Antalya	120	1	26	53	80	40
4	Aydın	100	3	30	43	76	24
5	Balıkesir	115	2	9	81	92	23
6	Bitlis	230	1	119	98	218	12
7	Bursa	270	1	87	178	266	4
8	Diyarbakır	300	2	192	89	283	17
9	Edirne	90	0	7	70	77	13
10	Erzurum	300	2	201	88	291	9
11	Gaziantep	133	0	103	30	133	0
12	Hatay	120	0	84	25	109	11
13	İstanbul	355	1	218	108	327	28
14	İzmir	160	0	91	61	152	8
15	Kastamonu	120	1	72	35	108	12
16	Kayseri	200	2	91	49	142	58
17	Konya	185	3	67	63	133	52
18	Kütahya	165	2	28	103	133	32
19	Malatya	200	5	124	47	176	24
20	Samsun	210	3	123	72	198	12
21	Sivas	205	6	96	88	190	15
22	Şanlıurfa	190	1	98	52	151	39
23	Tokat	282	3	126	72	201	81
24	Trabzon	235	1	76	41	118	117
Toplam		5000	47	2351	1889	4287	713

Vakıflar Genel Müdürlüğü 2007 yılında 98 751 000,00.-YTL tutarında Yiyecek (kuru gıda, sıcak yemek), 16 100 000,00.-YTL tutarında da Hane Halkına Yapılan Transferler adı altında (maaş, burs) harcama yapmıştır.

Bir diğerk güven sorusu olan ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bu aynı ve nakdi yardımları hedef alan kurumun görevlerini yerine getirmesi ile ilgili görüşmelerdeki soruya birinci grup katılımcıların %96'sı evet, %4'ü ise bazen cevabını vermişlerdir. Verilen cevaplara göre Vakıflar Genel Müdürlüğü, kendi sorumluluğundaki işlerin yapılması konusunda katılımcılara büyük oranda güven vermektedir. İkinci grup katılımcılarda bu oran ise %50'dir.

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu'nun 52. maddesinde Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın görevleri arasına “Sosyal yardım hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak” ve “Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak sosyal politikalar ve sosyal yardım projeleri üretmek ve yürütmek” görevleri de yüklenilmiştir. Bu yeni düzenleme ile ülkenin sosyal sermayesinin gelişmesine katkıda bulunma rolü Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce de artık bir zorunluluk olmaktadır.

Ayrıca “18 Ekim 2007 Gün ve 26674 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 15 Ekim 2007 Gün ve 2007/12701 Sayılı 2008 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki”nde yer alan “III. Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi” maddesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne hem sorumlu kuruluş hem de işbirliği yapılacak kuruluşlar altında görevleri belirtilmiştir. Bu da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sosyal sermayede üstlendiği rolün bir diğerk kanıttır.

Sosyal entegrasyon – sosyal hareketlilik

Sosyal entegrasyon boyutunda sosyal hareketlilik göstergesi olarak da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde vakıf etkinlikleri yer almaktadır. Genel itibariyle 2006 yılında başlayan bu etkinlikler “Vakıf Haftası”nda ağırlıklı olarak yapılmaktadır. Bunlardan bazıları; vakıf eserlerinin tanıtıldığı yürüyüşler; resim, fotoğraf, minyatür, kompozisyon, proje yarışmaları ve sergilerdir. Sosyal entegrasyonu sağlamak için yapılan bu çalışmaların dışında entegrasyon sürecinde oluşabilecek sorunları gidermek amacıyla diğerk projeler de gündeme getirilmiştir.

Vakıf Haftası 2006 yılından önce de kutlanmasına karşın, 2006 yılı itibariyle haftanın ülke düzeyinde duyurulmasına ilişkin çalışmalara hız verilmiştir. Sosyal entegrasyonu sağlamaya yönelik olan, tarihi ve kültürel mirasımızın topluma sunumunda büyük rol oynayan “Vakıflar Haftası”ndan birinci grup görüşmecilerden %80’i haberdar olduğunu, %20’si ise haberdar olmadığını belirtmişlerdir. Son üç yılda görsel ve yazılı basında tanıtım sayısını artıran Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu sayede yaptığı hizmetlerin toplum tarafından bilinmesi ile hizmetlerden yararlanan sayısını artırmak ve sosyal entegrasyonu sağlamak sureti ile toplumun sosyal sermayesinin yükselmesini hedeflemektedir. Putnam(2000)’a göre, sosyal sermaye o toplumdaki katılım ile doğru orantılıdır. Toplumsal katılım ne kadar fazla olursa o toplumda sosyal sermaye de o derecede gelişmiş demektir. Son yıllarda Vakıflar Haftasına katılanların sayısındaki artış da Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün ülkenin sosyal sermayesinin gelişimine olan etkisini göstermektedir.

Vakıf kültürünü yaygınlaştırma amacıyla da yapılan Vakıflar Haftası etkinliklerinden memnuniyetlik sorusuna, katılımcıların %96’sı memnun olduğunu, %4’ü ise memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan sosyal etkinliklerden katılımcıların memnuniyet düzeyini araştırarak, sosyal bağların güçlendirilmesi için Vakıflar Haftası kapsamında başka hangi etkinliklerin düzenlenmesiyle ilintili olarak katılımcılar; kültürel sanatsal etkinliklere ağırlık verilmesi, çocukların eğitime faydalı olacak etkinliklerin artırılması, öğrenciler ile vakıflar arasında eğitim kültür ve vakıf işlevlerinin pekiştirilmesi gibi genellikle sosyal konularda çalışmaların artırılması yönünde fikir geliştirmişlerdir.

Sosyal entegrasyonda Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün düzenlediği Vakıflar Haftasının sosyal bağları güçlendirip güçlendirmede sorusuna katılımcıların %96’sı güçlendiriyor, %4’ü ise güçlendirmiyor yanıtını vermiş ve düzenlenecek farklı etkinliklerle daha da güçlendirebileceğini belirtmişlerdir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Haftasında sadece sosyal entegrasyonu sağlama amacını gütmemektedir. Dünyanın ve ülkenin önemli gündem konuları da Vakıflar Haftasındaki toplantılarda ele alınarak sorunlar için çözüm önerileri getirilmektedir.

2007 yılı “Vakıf Medeniyeti Çevre Yılı” olarak ilan edilmiş, çevre sorunları ve bu alanla ilgili vakıfların çalışmaları da çalışma gruplarında ele alınmıştır. 2007 yılındaki en büyük sorunlardan biri olan küresel ısınma ve susuzluk, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce 2008 yılının “Vakıf Medeniyeti Su Yılı” ilan edilmesinde etkili olmuştur. “2008 Vakıf Medeniyeti Su Yılı” çalışma grubu toplantılarında; günümüzdeki su sorunlarının çözümünde vakıfların üstlenebileceği sosyo-kültürel fonksiyonlar, su yapılarının korunması, turizm değerinin yükseltilmesi ve tanıtımı vb. konuların ele alınması planlanmaktadır. Düzenlenecek sempozyumda ise dünyada ve Türkiye’de su sorunları ve küresel ısınma konusunun ele alınması öngörülmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü yapılan bu çalışmalarla sadece sosyal entegrasyonun sağlanmasında değil, sosyal konulara eğilme ve çözüm önerileri getirme konusunda da kamu kurum ve kuruluşlarına öncülük etmektedir.

Vakıflar Haftası etkinlikleri dışında, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün gerçekleştirdiği “Kardeş Vakıflar Projesi”, sosyal entegrasyon sürecinde oluşabilecek sorunları önlemek amacıyla gerçekleştirilen projelerin en önemlilerindendir. Bu proje; çoğu zaman benzer amaçlarla kurulan vakıfların arasındaki koordinasyonu sağlamak; zaman, emek ve kaynak israfını önlemek, etkinlik ve verimlilik düzeyini artırmak ile tecrübe paylaşımıyla vakıf faaliyetlerine daha büyük ivme kazandırmak amacıyla başlatılmıştır. 2006 yılında başlatılan bu projenin ilk ayağını “Çocuk Vakıfları” oluşturmaktadır. Bu yolla çocuklara yönelik olarak kurulan vakıfların birbirleriyle ilişkilendirilmesi sağlanmış ve çocuklar ile ilgili yeni projelerin ortaya çıkması sağlanmaya çalışılmıştır. 2007 yılında ise “Çevre Vakıfları” kardeş vakıflar projesi kapsamında değerlendirilmeye alınmış, bu konudaki vakıflar birbirleriyle irtibatlandırılarak yeni projelerin oluşturulmasına ön ayak olunmuştur.

Ayrıca Yap – İşlet – Devret modeli ile yapılan ve Türkiye’nin tanıtımında da büyük öneme sahip Formula – 1 İstanbul Park, sosyal hareketliliği olumlu yönde etkileyen bir organizasyondur. Tüm dünyada Formula – 1’in sosyalleşmenin en seçkin yollarından biri olduğuna dikkat çekilmektedir. F – 1 tutkunlarının kendi içinde örgütlenmeye başladığı, birlikte seyahat ettikleri, aynı otellerde kalıp birlikte program uyguladıkları ve sonuç olarak bir sosyalleşme içine girdikleri gözden

kaçmamaktadır. Bu, sürecin sadece sosyal boyutudur. Formula – 1 organizasyonunun bir de ekonomik boyutu vardır ki, kendi başına bir araştırma konusu olabilecek kadar büyük öneme sahiptir. Şehirlerin gelişiminde de büyük etkisi olan F- 1 pistinin yakın çevresinde yeni oteller inşa edilmeye başlanmış, yeni yerleşim alanları ve alt merkezlerin oluşumu hızlanmış ve şehrin gelişme yönleri etkilenmiştir. Formula – 1 İstanbul Park, toplumdaki değişik tabakadan insanları bir arada bulunduran, sosyalleşmeyi sağlayan, Putnam'ın köprü kurucu sosyal sermaye olarak da nitelendirdiği üzere sosyal entegrasyonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Görüşmelerde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılan hizmetler sınıflandırılmadan 3 başlık altında değerlendirilmeye alınmış, bu başlıklardan hangisi ile ilgili çalışmalara hız verildiği birinci grup katılımcıların gözüyle öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcılar tarafından, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tarihi ve kültürel mirasın korunması çalışmaları ile sosyal yardımlara hız verdiği düşünülmekte, bu ise sosyal sermaye yatırımlarındaki artışa işaret etmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı sosyal yardımların toplumda yarattığı olumsuz etkilerin varlığı da araştırma bulgularında yer almıştır. Görüşmelerde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerin yeterli olup olmadığı ikinci grup katılımcılara sorulmuş, %38'i hizmetlerin yeterli olduğunu belirtirken, %62'si hizmetlerin yeterli olmadığını söylemişlerdir. %62'lik kısım sunulan yardımların miktar olarak artırılmasını talep etmektedir.

İkinci gruptan alınan cevaplar genel olarak incelendiğinde sosyal yardımlarla ilgili isteklerin ağır bastığı görülmektedir. Bunun sebebinin katılımcıların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısından kaynaklandığı tahmin edilmekte ise de, sonuç sosyal sermayenin olumsuz yanlarına da işaret etmektedir. Bilindiği üzere sosyal sermaye kalkınmayı pozitif yönde etkiliyor olsa da, olumsuz yönleri de mevcuttur. Suç örgütlerinde çeteleşme, mafya gibi etkilerinin yanı sıra yapılan bu yardımlarla insanları atalete sürüklediği de sosyal sermayenin kaçınılmaz bir gerçeğidir. İkinci grupta yer alan katılımcıların verdiği cevaplar ise bu gerçeği destekleyici niteliktedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sermaye bağlamında yaptığı yatırımlar, doğal olarak kendi bünyesinde yaptığı yatırımların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü sermaye türlerindeki yatırımların artması için, öncelikle kendi beşeri ve sosyal sermayesini güçlendirmenin önemini kavramıştır. Beşeri sermayesine ilişkin yaptığı düzenlemeler çalışmanın önceki bölümlerinde ele alınmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, kurum içindeki sosyal sermayesini artırmak (Woolcock'a göre köprü kurucu sosyal sermaye), kurum içi sosyal ilişki ağlarının gelişmesi, personel arasında sosyal ve kültürel dayanışmanın sağlaması amacıyla 2003 yılında "Vakıflar Genel Müdürlüğü Amatör Türk Halk Müziği Korusu" kurmuştur. 2004 yılında ise sermaye gelişimine "Türk Sanat Müziği Korusu" ile "Halk Oyunları Folklor Ekibi" eklenmiştir. Tüm bu kurum içi etkinlikler de sosyal dayanışmanın artırılmasında rol oynamaktadır.

Genel olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü, Dünya Bankası (Krishna ve Shrader, 1999), Putnam(2000) ve Grootaert(1998)'in sosyal sermaye göstergelerinin ilişkilendirildiğinde (Çizelge 3.17) Vakıflar Genel Müdürlüğü yaptığı ayni ve nakdi yardımlar, tarihsel ve kültürel çalışmalara verdiği önem, düzenlediği toplantılar, yarışmalar, sergiler gibi. Faaliyetlerle, güven, işbirliği, sosyal ağlar, ortak kurallar ve normlar, mütakabiliyet, geniş sivil toplum olgusu gibi sosyal sermayenin temel kavramların toplumda oluşmasında bir katalizör görevi görmektedir.

Çizelge 3.17. Vakıflar Genel Müdürlüğü ile sosyal sermaye göstergelerinin ilişkilendirilmesi

Krishna ve Shrader(1998)'a Göre	Putnam(2000)'a Göre	Grootaert(1998)'a Göre	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Mikro Düzey - Bilinçsel Sosyal Sermaye	Güven Derecesi	- Ülkelerin Tarih ve Kültürü	- Eski Eserlerin Restorasyonu - Eski Eser Yapıların Değerlendirilmesi - Vakfiyelerin Halka Arzı - Vakfiyelerin Dijital Ortama Aktarılması
		- Yardım Birliklerine Güven - Devlete Güven	- Muhtaç Maaşları - Sıcak Yemek Dağıtımı - Kuru Gıda Dağıtımı
Mikro Düzey - Bilinçsel Sosyal Sermaye - Yapısal Sosyal Sermaye	- Enformel Sosyallik Derecesi	- Sosyal Hareketlilik - Etnik Farklılık - Farklı sosyal Tabakalar	- Toplantılar - Yürüyüşler - Yarışmalar – Sergiler - F – 1 İstanbul Park
Mikro Düzey - Yapısal Sosyal Sermaye	- Cemaatsel Organizasyonlardaki Yaşam Derecesi	- Siyasal Katılım - Seçmen Sayısı	- Sivil Toplum Örgütleri (Vakıflar)
Makro Düzey - Politik Karar Alma Sürecine Katılım Düzeyi	- Halka Ait Olan İşlerin Derecesi - Cemaatsel Gönüllülüklerin Derecesi	- Sivil Organizasyonların Sayısı - Toplumsal Örgütlenme - Yönetişim	- Vakıfların Sayısı - Kardeş Vakıflar

Tüm bunlar genel olarak değerlendirildiğinde;

Toplumda sosyal ve kültürel boyutta yaptığı yatırımlar ile anılan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, ülkedeki sermaye türlerinin gelişimine etkisinin olduğu gözükmemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımları, toplum tarafından fazlaca bilinmemekle birlikte, kurumun görevlerini yürütebilmesi ve beşeri ve sosyal sermayeye katkı sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki sermaye yatırımları olarak çalışmada ele alınan işletmeleri, iştirakleri ve arsaların değerlendirilmesi modelleriyle ülkenin ekonomik kalkınmasına olumlu etkilerde bulunmaktadır. Memba Suları İşletmeleri, Vakıf

Zeytinlikleri İşletmeleri, Vakıf Gureba Hastanesi, Vakıflar Bankası ve diğer tüm iştiraklerinin yanı sıra arsa değerlendirme modellerinin getirisi olarak 50 000 kişiye sağladığı istihdam ve inşaat sektörüne toplam 1 200 000 000,00 YTL'lik yapmış olduğu yatırım ile ülke sosyo-ekonomik kalkınmasında etkili bir rol oynamaktadır.

Eğitim ve sağlık alanında yaptığı yatırımlar incelendiğinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermaye yatırımları da azımsanmayacak ölçüdedir. Ülke çapındaki 61 adet öğrenci yurdu, verilen burslar, eğitime yapılan yatırımların ilk göstergeleridir. Bu yurtlarda kalanların bugün geldikleri pozisyonlar, yapılan yatırımların ürünleridir. Eğitim ve sağlık ile ilgili yatırımların yeni yasal düzenleme ile daha da artırılması amaçlanmaktadır. Yeni eğitim kurumları, üniversiteler, hastaneler vb. sağlık ve eğitim tesisleri oluşturmak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yeni görevleri arasında yer almaktadır.

Çalışmada, üzerinde sıklıkla durulan sosyal sermaye yatırımları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün önemli yatırım kalemlerini kapsamaktadır. Eski eserlerin onarımından sıcak yemek dağıtımına, müzecilikten vakıfların denetimine kadar bütün hizmetler ülkenin sosyal sermayesini artırmaya yönelik çalışmalardır. 10 adet müzesinde sergilenen 13 000 e yakın eser, 20 000 e yakın eski eser, ülke çapında yaklaşık 150 000 kişiye ulaştırılan kuru gıda ve sıcak yemek yardımları, muhtaç maaşları, Formula-1, Yeni Vakıflar Kanunu'ndaki düzenlemeler, yarışmalar, sergiler, sempozyumlar, çalıştaylar, konferanslar, kardeş vakıflar, fuarlar ve diğer etkinlikler Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sosyal sermaye yatırımlarıdır. Bütün bu yatırımlar sosyal sermayenin tanımlarından olan “gruplar arasındaki işbirliği kolaylaştıran ağlar, paylaşılan değer ve normlar”ı oluşturmaktadır.

4. SONUÇ

Modern dünyada bir ülkenin zenginliğinin yalnızca fiziki sermaye ile ölçülemeyeceği tüm akademisyenler ve politika yapıcılar tarafından kabul edilmiş bir gerçekliktir. Bir ülkenin zenginliğinin belirlenmesinde fiziki sermaye kadar etkili olan ve farklı sermaye tanımlamaları adı altında değerlendirilen başka boyutlar da bulunmaktadır; sosyal sermaye, doğal sermaye, beşeri sermaye, entelektüel sermaye gibi. Bu kavramların tanımı, kapsamı, boyutu ve daha da önemlisi gerekliliği ve doğruluğu üzerinde sosyal bilimciler arasında bir uzlaşma söz konusu olmasa da, bir ülkenin zenginliğinin makine-teçhizat, fabrika gibi temel fiziki sermaye formasyonuna dayandırılmayacağı konusunda ortak bir düşünce bulunmaktadır. Dolayısıyla, fiziki sermaye formasyonunun yanı sıra sosyo-ekonomik ve kurumsal donanımını zenginleştirecek her türlü politikanın ve bu süreçte rol alacak her türlü kurumsal düzenlemenin ülkenin gelişmişliği üzerindeki etkisi yadsınmamalıdır.

Bu bağlamda, ülkenin sosyal, fiziki ve beşeri sermayesinde etkin olmaya çalışan bir kurum olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün incelenmesi, çalışmamızın temel amacını oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda, öncelikli olarak, fiziki, sosyal ve beşeri sermaye kavramları tarihsel bir perspektif altında değerlendirilmiş ve ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında temel faktörler olarak değerlendirdiğimiz adı geçen sermaye türlerinin oluşumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün etkisi incelenmiştir. Bu sermaye biçimlerinin detaylı olarak değerlendirilmesinde farklı metodlar kullanılmıştır. Fiziki, beşeri ve sosyal sermaye etkilerinin ölçülmesinde öncelikle kurumdan toplanan veriler analiz edilmiş, beşeri ve sosyal sermaye yatırımlarının kurum dışındaki algılanışı görüşmeler yoluyla desteklenmiştir. Yapılan görüşmeler ile öncelikli olarak, devlet kurumlarından biri olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün güven ve sosyal entegrasyondaki rolü ile beşeri sermaye yatırımlarının yeterliliği ölçülmek istenmiştir.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı fiziki sermaye yatırımları toplum tarafından fazla bilinmemekle beraber, küçümsenmeyecek boyuttadır. 50 000 kişiye yarattığı istihdam, yaklaşık

1 200 000 000,00 YTL inşaat yatırımı, işletme ve iştiraklerden elde ettiği gelir hem fiziki sermaye yatırımları niteliğinde olmakla beraber, beşeri ve sosyal sermayenin gelişimine hizmet ettiği ortaya çıkmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün beşeri sermaye yatırımları olarak burslar bilinmekte ise de eğitim ve sağlık alanlarında yaptığı yatırımlar, ülke beşeri sermayesinin gelişimine pozitif etki yapmaktadır. Bilginin bir üretim faktörü olarak değer kazanması, eğitimin ön plana çıkmasına neden olmakta; sağlıklı bir insanın daha iyi eğitilebilir olması gerçeği de eğitim ve sağlık alanlarına yapılacak yatırımların önemini artırmaktadır. Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi, hizmet binaları, burslar gibi yatırımların dışında; öğrenci yurtları ve bu yurttaki kalanların bugün geldikleri pozisyonlar Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ülkenin beşeri sermaye yatırımlarındaki etkilerini ortaya koymaktadır.

Ayrıca gerçekleştirdiği sosyal sermaye yatırımları ile toplumun yardım birliklerine ve devlete güven derecesinin artmasında, sosyal entegrasyonun sağlanmasında ve gruplar arasındaki işbirliği kolaylaştıran ağlar, paylaşılan değer ve normların oluşmasında etkili rol oynamaktadır.

Görüşmelere bakıldığında, yardımdan yararlanan kişilerle yapılan görüşme sonuçları incelenmeye değerdir. Katılımcılar genel olarak (sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumları da göz önüne alındığında) yardım konusuna odaklanmışlardır. Yapılan yardımların artırılması istekleri, sosyal sermayenin olumsuz yönlerini işaret etmektedir. Başlı başına bir araştırma konusu olarak incelenebilecek olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, sosyal sermayenin olumsuz yönlerine katkısını görüşmeler düzeyinde bırakıp, genel olarak sermaye türlerindeki etkisi incelendiğinde olumlu yönde katkılarının bulunduğu ve yapılan yatırımlarla ülkenin sermaye türlerinin gelişimine katkıda bulunduğu sonucuna varabiliriz.

Kurum verileri ve görüşmelerden ortaya çıkan, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fiziki, beşeri ve sosyal sermayeye katkısını artırması adına bazı hizmetlerin geliştirilmesi gereğidir. Bu bağlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü;

- Yaptığı sosyal yardım hizmetlerinden yararlananları daha iyi araştırmalı, bu konuda liyakatli personel sayısını artırmalı,
- Sosyal yardım hizmetlerinin sunumunu düzenli olarak kontrol etmeli (yardımların yerine tam ve zamanında ulaşp ulaşmadığı konusunda),
- Sosyal yardımlar boyutunda yeni düzenlemelere gidilerek, sosyal sermayenin olumsuz yönlerinden toplumu ataletle sürüklemesi, belirlenecek politikalarla engellenmeli,
- Eski eser onarım işi ile ilgili olarak, ya teknik personel sayısını artırmalı, ya da iş yükünü yıllara bölerek iş yoğunluğunu azaltmalı,
- Yeni vakıflar ile ilgili denetimlerini daha güvenilir bir şekilde ve sıklıkla yapmalı,
- Kurumsal kimliğini öne çıkaran sosyal ve beşeri sermaye yatırımlarını artırmalı,
- Sosyal ve beşeri sermaye yatırımlarına girdi olan fiziki sermaye yatırımlarından konut için uygulanan Kat Karşılığı modelinde kısıtlamalara gidilmeli, geliştirilecek stratejiler doğrultusunda belirlenecek politikalarla İdare imkanları ile konut arzını gerçekleştirmelidir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınma politikalarındaki temel ilke “insan için gelişme” değil, “insanın gelişimi” olmalıdır ve fiziki, beşeri ve sosyal sermaye formasyonu geliştirme politikaları belirlenirken bu ilke dikkate alınmalıdır. Bu üç sermaye formasyonunda belli eşiği aşamamış olan ülkelerde “insanın gelişimini” tamamen piyasa mekanizmasına ve özel sermayeye bırakmak çok da gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu perspektiften bakıldığında, merkezi yönetimin ve merkezi yönetim altındaki kamu kurum ve kuruluşların ülkenin fiziki, beşeri, sosyal sermayesini güçlendirmedeki önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Yardımlaşma ve dayanışma temelinde kurulan vakıf ruhunu geliştirmeyi amaçlayan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün son yıllarda artan bir ivme ile ülkenin fiziki, beşeri ve sosyal sermayesine katkıda bulunmak amacıyla çalışmalarına hız verdiği yapılan bu çalışmadaki veriler ışığı altında ve alan çalışması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akgündüz, A., “İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi”, *OSAV Yayınları*, İstanbul, 42 – 43 (1996).
- Altay, A., “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve yoksulluk ilişkisi”, *Ege Akademik Bakış*, 7 (1) : 337 – 362 (2007).
- Baloğlu, Z., Ceylanoğlu, N., “Avrupa Birliğine Adaylık Sürecinde Dernekler ve Vakıflar”, Türkiye 3. sektör III. Ulusal konferansı, *TÜSEV Yayını*, İstanbul, 19 – 21, (2001)
- Bassanini, A., Scarpetta, S. “Does Human Capital Matter For Growth in OECD Countries? Evidence From Pooled Mean - Group Estimates”, *Economic Department Working Papers*, 01: 282 (2001).
- Beaudry, P., Green, D., “Changing Structure of Wages in the US and Germany: What Explains the Difference”, *National Bureau of Economic Research Working Paper* 7697 : 26 (2000).
- Internet : BETAM, “Dünya Değerler Araştırması 1981 – 2007”, *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi*, <http://www.betam.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/File/sunum/betamsunum7.2.08.ppt> (2008).
- Bjornskov, C., “The Multiple Facets of Social Capital”, *European Journal of Economy*, 22 : 22 – 40, (2006).
- Bourdieu, P., Wacquant L. J. D., “Düşünsel Bir Antopoloji İçin Cevaplar”, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 107 – 108, (2003).
- Coleman, J. S., “Foundations of Social Theory” *Belknap Pres*, London, 300 – 304 (1994).
- Christonofou, A., “On the Determinants of Social Capital in Countries of the European Union”, *The Conference of European Social Policy: Meeting the Needs of a New Europe*, Oxford, 9-11 September (2004).
- Denison, Edward F., “The Sources of Economic Growth in The U.S.A. and Alternatives Before Us”, *Committee for Economic Development*, NewYork, 72 (1962).
- Dinler, Z., “İktisada Giriş”, *Ekin Kitabevi Yayınları*, 6. Baskı, Bursa, 511 – 513 (2000).

Dura, C., Atik, H., Türker O., “ Beşeri Sermaye Açısından Türkiye’nin Avrupa Birliği Karşısındaki Kalkınma Seviyesi”, **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Eskişehir, 13 – 20 (2004)

Ehrlich, I., “The Problem of Development: Introduction”, **Journal of Political Economy** 98 (5) : 1-11 (1990).

Field, J., “Sosyal Sermaye”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, İstanbul, 6 – 8, 16 – 18, 30, 42, 92, 182 (2006).

Franke, S., “Measurement of Social Capital: Reference Document for Public Policy Research, Development and Evaluation”, **PRI Project**, Ottawa, 18 – 19 (2005).

Fukuyama, F., “The Social Virtues and The Creation of Prosperity”, **Free Press**, New York, 10 – 16 (1995).

Fukuyama, F., “Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması”, **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, İstanbul, 47, 351 (2000a).

Fukuyama, F., “Büyük Çözülme, İnsanın Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşumu”, **Sabah Kitapları**, İstanbul (2000).

Glaeser, E., Laibson, D., Sacerdote, B., “The Economic Approach to Social Capital”, **The Economic Journal**, 112 (483) : 437 – 458 (2002).

Grootaert, C., “Social Capital: The Missing Link?” **The World Bank Social Development Family Environmentally and Socialy Sustainable Development Network**, Social Capital Initiative Working Paper, 3 : 15 (1998)

Grootaert C., Bastelaer, T.), “Role of Social Capital in Development: An Empirical Assessment”, **Cambridge University Press**, New York, 7 (2002).

Heinze, R.G., Strünck, C., “Social Service Delivery by Private and Voluntary Organizations in Germany”, Public Sector Reform in Britain and Germany. Key Traditions and Trends of Modernization, Editörler: Wollmann, H./E. Schröter, **Ashgate**, Aldershot, 284- 303, (2000).

Ihlen, Q., (2005), “The Power Of Social Capital: Adapting Bourdieu to the Study of Public Relations”, **Public Relations Review**, 31: 492-496 (2005).

Jong, H.J., Soete, T., “Comparative productivity and structural change in Belgian and Dutch manufacturing, 1937-1987,” **Research Memorandum**, Groningen Growth and Development Centre, Groningen, 36: 31 (1997)

Karagül, M. Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları**, Afyon, 37: 30 (2002).

Karagül, M. : “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 5: 79 – 90, (2003).

Karagül, M. : “Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (1) : 37 – 52 (2005).

Kaynak, M. : “Kalkınma İktisadı”, *Gazi Kitabevi*, Ankara, 48 – 51, 53, 218 – 222 (2005).

Kazgan, G. : “İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi”, *Remzi Kitabevi*, İstanbul, 17 – 19, 33 – 37, (1993).

Kibritçioğlu, A., “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53 (1), 1 – 11, (1998).

Korpi, T., “Good Friends in Bad Times? Social Networks and Job Search Among The Unemployed in Sweden”, *Acta Sociologica*, 33 (2), 157 – 170 (2001).

Krishna, A., Shrader, E., “Social Capital Assessment Tool”, *Paper for the Conference on Social Capital and Poverty Reduction*, World Bank, Washington, 9 – 10 (1999).

Kuban, D., “Anadolu - Türk Şehri Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, *Vakıf Dergisi VII*, Ankara, 53 – 73 (1968).

Lau, L. J., “Education and Economic Growth,” *Journal of Development Economics*, 41: 58 (1993).

Lelandais, G. E., “Alternatif Küreselleşme Yanlısı Hareketler, Özellikleri ve Sosyal Sermaye”, *Sivil Toplum Dergisi*, 6 – 7 : 177 – 178 (2004).

Lucas, R.E., "On the Mechanics of Economic Development," *Journal of Monetary Economics*, 22 : 3-42 (1988)

Narayan, D., Pritchett, L. “Cents and Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania”, *Economic Development and Cultural Change*, 47 (4) :871 – 897 (1999).

Norris, P., “Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies”, *John F. Kennedy School of Government Harvard University Faculty Research Working Papers*, 1 – 36, (2001).

OECD, “Human Capital Investment- An International Comparison-”, *OECD*, Paris, 9 (1998).

OECD, “The Well-Being of Nations, The Role of Human and Social Capital”, *OECD*, Paris, 39, 61, 140 (2001).

Özkan, B. : “Ekonomiye Giriş”, *Akdeniz Üniversitesi Basımevi*, Antalya, 25 – 27, (2004).

Öztürk, N., “İslam ve Türk Kültüründe Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi XXIX*, Ankara, 1 – 20 (2005).

Portes, A., “Social Capital :Its Origins and The Application in Modern Sociology” *Annual Review of Sociology*, 24 (1) : 1- 24 (1998).

Putnam, R. D., “Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy”, *Princeton University Press*, Princeton, 114 – 175, (1993).

Putnam, R.D., “Bowling Alone: Americans’s Declining Social Capital” *Journal of Democracy*, New York, 6 (1) : 65-78, (1995).

Putnam, R. D., “The Collapse and Revival of American Community” *Simon & Schuster*, New York, 27 – 30 (2000).

Romer, P. M., “Human Capital and Growth:Theory and Evidence”, *National Bureau Economic Research Working Paper*, 3173 : 3 (1989)

Sab R., Smith S. C., “Human Capital Convergence: International Evidence”, *International Money Fund, IMF Working Paper*, 01/32 : 7, 19 – 21 (2001).

Internet : SARD, *Social Analysis and Reporting Division 2001*, (www.statistics.gov.uk)

Internet : SARD, *Social Analysis and Reporting Division 2003*, (www.statistics.gov.uk)

Schuller, T., “The Complementantary Roles of Human and Social Capital”, *The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being*, OECD, Quebec, 3 – 9 (2000).

Schultz, T. W., “The Economic Importance of Human Capital in Modernization,” *Education Economics*, 1 (1) : 13 – 19 (1993).

Selçuk F., “Vakıflar (Başlangıçtan 18. Yüzyıla Kadar)-Islamic Society and the West” *Vakıflar Dergisi VI*, İstanbul, 21-29 (1965).

Shaw, G. K., “Policy Implications of Endogenous Growth Theory” *The Economic Journal*, 102 : 611 – 621 (1992).

Skidmore, D., “Civil Society, Social Capital and Economic Development”, *Global Society*, 15 (1) : 53-72 (2001).

Sorensen, P. B., “Human Capital Investment, Government, and Endogenous Growth”, *CES Working Papers*, Münih, 6 (1991).

Şan, M. K., “Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem ve Türkiye Gerçeği”, *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 2 (1) : 70 – 94 (2007).

Temple, J., “Growth Effect of Education and Social Capital in the OECD Countries” *OECD Economic Department Working Paper*, 00/263: 28 – 30 (2000)

Torsvik, G., “Social Capital and Economic Development: A Plea For The Mechanizms”, *Rationality and Society*, 12 (4) : 451-476 (2000).

Tuncer, O. C., “Anadolu’da Vakıflar ve Bayındırlığa Katkısı”, *Vakıflar Dergisi XXIX*, Ankara, 21 – 26 (2005).

UNDP, *Human Development Report*, Oxford University Press, NewYork, 11 (1995).

UNDP, *Human Development Report*, Oxford University Press, NewYork, 141 – 144 (2001).

Internet : UNDP, *Human Development Report (2007 – 2008)*, 2008 (www.undp.org/hdro).

Ülken, H. Z., “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *Vakıflar Dergisi IX*, Ankara, 13 – 37 (1971).

Ünsal, E. M., “Makro İktisat”, *İmaj Yayıncılık*, Ankara, 27, 43 – 47 (2000).

Internet : Vakıflar Genel Müdürlüğü, www.vgm.gov.tr/02_VakiflarHakkinda/001_Vakiflarimiz/hukuktavakif.cfm (2008).

Internet : Vakıflar Genel Müdürlüğü, [www.vgm.gov.tr/ WordExcellPdf/TUIK_2007.xls](http://www.vgm.gov.tr/WordExcellPdf/TUIK_2007.xls) (2008).

VGM., “Cumhuriyetin 75. Yılında Vakıf Eserleri – Ankara” *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü*, Ankara, 88 – 92 (1998).

VGM., “Türkiye’de Vakıflar”, *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü*, Ankara, 7 (2000).

VGM., “ VGM Faaliyet Raporu – 06” *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü*, Ankara, 3, 25, 33 – 35 (2007).

VGM., “ VGM Faaliyet Raporu – 07” **Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü**, Ankara, 12, 27 – 29, 34, 38 – 40 (2008).

Whiteley, P. F., “Economic Growth and Social Capital”, **Political Studies**, 48 (3): 443 – 466 (2000).

Winter, I., “Towards a Theorized Understanding of Family Life and Social Capital” **Australian Institute of Family Studies**, Working Paper, 21 : 5 (2000).

Woodhouse, A., “Social Capital and Economic Development in Regional Australia: A Case Study”, **Journal of Rural Studies**, 22 (1) : 83 – 94 (2006).

Woolcock, M., “Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework”, **Theory and Society**, 27 (2) : 151 – 208 (1998).

Woolcock, M., Narayan, D., “Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy”, **The World Bank Research Observer**, 15 (2) :225 -249 (2000).

Woolcock, M., “The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes” **Isuma: Canadian Journal of Policy Research** 2 (1): 1-17(2001).

Yavilioğlu, C., “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, **Cumhuriyet Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 3 (1) : 59 -77 (2002).

Yılmaz, B., Vakıflar Genel Müdürlüğü Teftiş Raporu, **Vakıflar Genel Müdürlüğü**, Ankara, 12 – 14 (2006)

Yumuşak, İ. G., Tuna, Y., “Kalkınmışlık Göstergesi Olarak Beşeri Kalkınma İndeksi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 52 (1): 1 – 26, (2002).

EKLER

EK-1 Vakıflar ile vakıflar haftasına katılanlara (Birinci Grup) yapılan görüşme soruları

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı hangi işlerden haberdarsınız?

- ☐ Eski eser onarımı
- ☐ Müzecilik
- ☐ Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi
- ☐ Muhtaç Aylığı
- ☐ Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı
- ☐ Öğrencilere verilen burslar
- ☐ Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)

2. Tarihi ve kültürel mirasın korunmasında hangi kuruma ne oranda güveniyorsunuz?

a. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne

- ☐ %100 güveniyorum
- ☐ % 80 güveniyorum
- ☐ %50 güveniyorum
- ☐ %20 güveniyorum
- ☐ Hiç güvenmiyorum

b. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na

- ☐ %100 güveniyorum
- ☐ % 80 güveniyorum
- ☐ %50 güveniyorum
- ☐ %20 güveniyorum
- ☐ Hiç güvenmiyorum

EK-1 (Devam) Vakıflar ile vakıflar haftasına katılanlara (Birinci Grup) yapılan
Görüşme soruları

3. Hangi kurumun yaptığı ayni ve nakdi yardımların gerçek muhtaç sahiplerine ulaşma açısından ne oranda yerini bulduğunu düşünüyorsunuz?

	%100	%75	%50	% 25	%0
Vakıflar Genel Müdürlüğü	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Yard. ve Dayanışma Gn. Müdürlüğü	☐	☐	☐	☐	☐
Belediyeler	☐	☐	☐	☐	☐

4. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hangi konularda hizmetlerini artırmasını istersiniz?

- ☐ Eski eser onarımı
- ☐ Müzecilik
- ☐ Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi
- ☐ Muhtaç Aylığı
- ☐ Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı
- ☐ Öğrencilere verilen burslar
- ☐ Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)
- ☐ Denetleme (Vakıfları)

5. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlerini layığıyla yaptığını düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Bazen
- ☐ Yapmıyor. Neden?

EK-1 (Devam) Vakıflar ile vakıflar haftasına katılanlara (Birinci Grup) yapılan görüşme soruları

6. Sizce Vakıflar Genel Müdürlüğü, mevcutta bulunan vakıfları;

- ☐ Denetliyor
- ☐ Yeterince denetleyemiyor
- ☐ Denetlemiyor

7. Sizin gözünüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü son yıllarda hangi konu(lar)da çalışmalarına hız vermiştir?

- ☐ Tarihi ve kültürel mirasın korunması
- ☐ Sosyal yardımlar
- ☐ İnşaat yatırımları
- ☐ Hepsi

8. Bugüne kadar, Vakıf haftasından haberdar mıydınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

9. Vakıf haftasındaki etkinliklerden memnun musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

10. Sizce vakıf haftası sosyal bağları güçlendiriyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11. Vakıf haftası kapsamında ne türlü etkinliklerin düzenlenmesini istersiniz?

EK-1 (Devam) Vakıflar ile vakıflar haftasına katılanlara (Birinci Grup) yapılan görüşme soruları

12. Genel anlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güveniyor musunuz?

- ☐ Güveniyorum
- ☐ Bazen
- ☐ Güvenmiyorum

EK-2 Yardım hizmetlerinden yararlananlara (İkinci Grup) yapılan görüşme soruları

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı hangi işlerden haberdarsınız?

- ☐ Eski eser onarımı
- ☐ Müzecilik
- ☐ Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi
- ☐ Muhtaç Aylığı
- ☐ Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı
- ☐ Öğrencilere verilen burslar
- ☐ Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)

2. Hangi kurumun yaptığı ayni ve nakdi yardımların (yemek, maaş vb.) gerçek muhtaç sahiplerine ulaşma açısından ne oranda yerini bulduğunu düşünüyorsunuz?

	%100	%75	%50	% 25	%0
Vakıflar Genel Müdürlüğü	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Yard. ve Dayanışma Gn. Müdürlüğü	☐	☐	☐	☐	☐
Belediyeler	☐	☐	☐	☐	☐

3. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan ve yararlandığınız hizmetin sunumundan memnun musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

4. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan ve yararlandığınız hizmet sizin için yeterli mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

EK-2 (Devam) Yardım hizmetlerinden yararlananlara (İkinci Grup) yapılan görüşme soruları

5. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hangi konularda hizmetlerini artırmasını istersiniz?

- ☐ Eski eser onarımı
- ☐ Müzecilik
- ☐ Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi
- ☐ Muhtaç Aylığı
- ☐ Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı
- ☐ Öğrencilere verilen burslar
- ☐ Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)

6. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlerini layığıyla yaptığını düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Bazen
- ☐ Yapmıyor

7. Genel anlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güveniyor musunuz?

- ☐ Güveniyorum
- ☐ Bazen
- ☐ Güvenmiyorum

8. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden başka nasıl bir hizmet beklersiniz?

EK-3 Vakıf haftasına katılanlar ile vakıflara yapılan görüşme sonuçları

	Sayı (50)	Oran (%)
1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı hangi işlerden haberdarsınız?		
Eski eser onarımı	44	88
Müzecilik	38	76
Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi	12	24
Muhtaç Aylığı		
Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı		
Öğrencilere verilen burslar	38	76
Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)	32	64
2. Tarihi ve kültürel mirasın korunmasında hangi kuruma ne oranda güveniyorsunuz?		
<i>a. Vakıflar Genel Müdürlüğü</i>		
100%	24	48
80%	20	40
50%	4	8
20%	2	4
Hiç Güvenmiyorum	0	0
<i>b. Kültür ve Turizm Bakanlığı</i>		
100%	12	24
80%	18	36
50%	20	40
20%	0	0
Hiç Güvenmiyorum	0	0
3. Hangi kurumun yaptığı ayni ve nakdi yardımların gerçek muhtaç sahiplerine ulaşma açısından ne oranda yerini bulduğunu düşünüyorsunuz?		
<i>a. Vakıflar Genel Müdürlüğü</i>		
100%	24	48
75%	14	28
50%	10	20
25%	2	4
0%	0	0
<i>b. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü</i>		
100%	6	12
75%	20	40
50%	22	44
25%	2	4
0%	0	0
<i>c. Belediyeler</i>		
100%	4	8
75%	10	20
50%	18	36
25%	16	32
0%	2	4

EK-3 (Devam) Vakıf haftasına katılanlar ile vakıflara yapılan görüşme sonuçları

	Sayı (50)	Oran (%)
4. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hangi konularda hizmetlerini artırmasını istersiniz?		
Eski eser onarımı	36	72
Müzecilik	18	36
Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi	6	12
Muhtaç Aylığı	16	32
Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı		
Öğrencilere verilen burslar	32	64
Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)	14	28
Denetleme (Vakıfları)		
5. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlerini layığıyla yaptığını düşünüyor musunuz?		
Evet	48	96
Bazen	2	4
Yapmıyor	0	0
6. Sizce Vakıflar Genel Müdürlüğü, mevcutta bulunan vakıfları,		
Denetliyor	40	80
Yeterince denetleyemiyor	10	20
Denetlemiyor		
7. Sizin gözünüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü son yıllarda hangi konu(lar)da çalışmalarına hız vermiştir?		
Tarihi ve kültürel mirasın korunması	32	64
Sosyal yardımlar	12	24
İnşaat yatırımları	6	12
Hepsi	12	24
8. Bugüne kadar, Vakıf haftasından haberdar mıydınız?		
Evet	40	80
Hayır	10	20
9. Vakıf haftasındaki etkinliklerden memnun musunuz?		
Evet	48	96
Hayır	2	4
10. Sizce vakıf haftası sosyal bağları güçlendiriyor mu?		
Evet	48	96
Hayır	2	4

EK-3 (Devam) Vakıf haftasına katılanlar ile vakıflara yapılan görüşme sonuçları

	Sayı (50)	Oran (%)
11. Vakıf haftası kapsamında ne türlü etkinliklerin düzenlenmesini istersiniz?		
Vakıf bilincini yaygınlaştıran etkinlikler - fuarlar Konser, gezi, şenlik, sergi, Fuarla şenlik bir arada olmalı, Çocukların eğitimine faydalı olacak yarışmalar, tanıtımların artırılması, Yurt dışı vakıf eserlerinin korunması ile ilgili çalışmalar, Öğrenciler ile STK'lar arasında eğitim, kültür ve vakıf işlevlerinin pekiştirilmesi, Tiyatro etkinlikleri, görsel basında daha çok reklam, Kültürel etkinliklere ağırlık verilmesi, Yoksul insanlarla vakıf yetkililerinin buluştuğu moral günü, Sanat ağırlıklı çalışmalar, STÖ kapsamında Vakıfların kurumsal kimlik olarak yeterli seviyeye getirilmesi, Yıllık seçilen konularda sempozyum kısmı ağırlıklı olmalı, Çocuklara yönelik düzenlemeler,		
12. Genel anlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güveniyor musunuz?		
Güveniyorum	48	96
Bazen	2	4
Güvenmiyorum	0	0

EK-4 Yardım hizmetlerinden yararlananlara yapılan görüşme sonuçları

	Sayı (100)	Oran (%)
1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı hangi işlerden haberdarsınız?		
Eski eser onarımı	38	38
Müzecilik	0	0
Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi	0	0
Muhtaç Aylığı	88	88
Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı	100	100
Öğrencilere verilen burslar	87	87
Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)	37	37
2. Hangi kurumun yaptığı ayni ve nakdi yardımların gerçek muhtaç sahiplerine ulaşma açısından ne oranda yerini bulduğunu düşünüyorsunuz?		
<i>a. Vakıflar Genel Müdürlüğü</i>		
100%	0	0
75%	38	38
50%	50	50
25%	12	12
0%	0	0
<i>b. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü</i>		
100%	0	0
75%	25	25
50%	24	24
25%	38	38
0%	13	13
<i>c. Belediyeler</i>		
100%	0	0
75%	12	12
50%	25	25
25%	38	38
0%	25	25
3. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan ve yararlandığınız hizmetin sunumundan memnun musunuz?		
Evet	75	75
Hayır	25	25
4. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan ve yararlandığınız hizmet sizin için yeterli mi?		
Evet	38	38
Hayır	62	62

EK-4 (Devam) Yardım hizmetlerinden yararlananlara yapılan görüşme sonuçları

	Sayı (100)	Oran (%)
5. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hangi konularda hizmetlerini artırmasını istersiniz?		
Eski eser onarımı	12	12
Müzecilik	0	0
Kat Karşılığı, Yap – İşlet Devret modeli ile arsaların değerlendirilmesi	0	0
Muhtaç Aylığı	63	63
Kuru gıda – Sıcak Yemek Dağıtımı	62	62
Öğrencilere verilen burslar	100	100
Sağlık Hizmetleri (Vakıf Gureba Hastanesi)	38	38
6. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlerini layığıyla yaptığını düşünüyor musunuz?		
Evet	50	50
Bazen	50	50
Yapmıyor	0	0
7. Genel anlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne güveniyor musunuz?		
Güveniyorum	76	76
Bazen	11	11
Güvenmiyorum	13	13
8. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden başka nasıl bir hizmet beklersiniz?		
Yardım edilen ailelerin iyi araştırılması		
Yemek hizmeti yerine iş imkanının sağlanması		
Hizmetlerin sayısının ve miktarının artırılması		
Yardımların bazen yararlananlara ulaşmaması yada geç ulaşmasından dolayı, bu hizmetlerin zamanında yapılması		

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KARAÇAY, Habib
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 11.10.1977 Ankara
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 (312) 479 44 32
 e-mail : habibkaracay@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2008
Lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2001
Lise	Cumhuriyet Lisesi	1994

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004-2005	Vakıflar Genel Müdürlüğü./ İstanbul Bölge Müdürlüğü	Şehir Plancısı
2005-	Vakıflar Genel Müdürlüğü./ Ankara Bölge Müdürlüğü	Şehir Plancısı

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Araştırma-inceleme, internet